

Handwritten signature

პავსკის
ქალაქი

Handwritten notes:
11.11.1919
საქმე
საქმე
საქმე

КАВКАЗСКИЙ
ГОРОДЪ

ფასი ნომრისა 3 მან.

Цѣна номера 3 руб.

№ 1.

თბილისი
თიფლის

15

იანვარი

1919 წ.
გ.

საქართველოს რესპუბლიკის

ქალაქთა კავშირის

სახალხო განათლების განყოფილება

ამით აცხადებს, რომ მას აქვს უკვე დამზადებული რამოდენიმე ათასი ცალი

კ ვ ე უ ლ ი

ქალაქის და ერობის თვითმართველობებს შეუძლიათ გამოიწერონ თავიანთ შკოლებსათვის.

რეკლუში სსმ გვარია: პირველი. მეთრე და მესამე სადუხურის. დართული და რუსული წერისათვის.

ცალი რვეულისა ეღირება ჩვენ საფარობში 40 კ.

მისამართი: თბილისი, სომხის ბაზარი № 6, ტელ. 7-30.

საქართველოს რესპუბლიკის ქალაქთა კავშირის

ს გ ა მ ბ ა

იღებს ყოველგვარ საქმეებს შესასრულებლად ქართულ, რუსულ, სომხურს და აგრეთვე ევროპიულ ენებზე.

სცაბზს აქვს წიგნთსაკაბზაჟი და სასაბჟეი მანდანები.

საქმეები სრულდება მეტად სუფთად და ჩქარა.

ფასები ზომიერია.

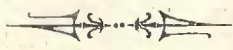
კანტორა ღია არის დღის 8 საათიდან საღამოს 4 საათამდე, გარდა კვირა-უქმე დღეებისა.

მისამართი: თბილისი, პუშკინის ქ. № 3. ტელ. 6-12.

კავკასიის
ქალაქი

КАВКАЗСКИЙ
ГОРОДЪ

6 104

№ 1.

თბილისი
Тифлизо

15 იანვარი 1919.
января

Отъ редакціи: Въ виду измѣнившихся цѣнъ на бумагу и новаго тарифа печатниковъ, редакція вынуждена поднять подписную цѣну на журналъ до 60 руб. въ годъ; 35 руб. на полъ года; 15 руб.—на 3 мѣс. цѣна отдѣльн. номера—3 руб.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ქ ა რ თ უ ლ ა დ :

- 1) ძველი ერობელი. — ერობის გამგეობის მოწყობისათვის (თარგმანი).
- 2) ი. ჩერქეზიშვილი. — მუნიციპალური პოლიტიკის საკითხი (თარგმანი).
- 3) ბუდაევსკი. — უღელტეხილი გზა (თარგმანი).
- 4) ი. ირემაშვილი. — ერობა ჩვენში.
- 5) კატო ბ-ძე. — სკოლის დემოკრატიზაცია (დასასრული).
- 6) ნ. გიკა. — შრომის ბირჟა რუსეთში (თარგმანი).
- 7) NN. — აღმოსავლეთ საქართვევ. მასწავლებელთა დელეგატების ყრილობა.
- 8) თინანსიური შეღავათი ერობებს და ქალაქებს
- 9) ქრონიკა { ქალაქთა თვითმართველობებში.
ერობათა თვითმართველობებში.

რ უ ს უ ლ ა დ.

- 1) გ. თუმანოვი. — ერობის მართველობის მთავარი ორგანოები.
- 2) ვ. იანოვიჩი. — საერობო ყრილობის, გამგეობის და კომისიისთვის.
- 3) ნ. ბუდაევსკი. — უღელტეხილის გზა.
- 4) ნ. იშკოვი. — დემოკრატიული ერობა და სახალხო განათლება.
- 5) რ. ნევიტი. — ფერმალთა უფლების მდგომარეობის საკითხი.
- 6) ქ რ ო ნ ი კ ა.

С о д е р ж а н и е :

На грузинскомъ:

- Старый Земедь. — Къ организаціи Земскихъ Управъ: (переводъ).
И. Л. Черкезашвили. — Вопросъ муниципальной политики.
Н. Будаевскій — Перевальная дорога: (переводъ).
И. Иремашвили. — Земство у насъ.
Като В-дзе. — Демократическія школы (окончаніе).
Н. Гигъ. — Биржи Труда въ Россіи.
NN — Свѣздъ учителей восточной Грузіи.

Х Р О Н И К А.

На русскомъ:

- Г. Тумановъ. — Высшіе органы земскаго Управленія.
В. Яновичъ — О земскихъ собраніяхъ, управъ и комиссіяхъ.
Н. Будаевскій — Перевальная дорога.
Л. Ишковъ. — Демократическое Земство и народное Образованіе.
Р. Девитъ. — Къ вопросу о правовомъ положеніи лекарескихъ помощниковъ.

Х Р О Н И К А.

ერობის გამკეობის მოწეობისთვის.

როდესაც ახალ საქმეს იწყებენ, ძნელია წინდაწინვე მისი განვითარება და მთლიანი გეგმის შემუშავება.

ამიტომ, პირველ ხანებში კმაყოფილდებიან იმით, რომ ზოგადად შეიმუშავებენ რაიმე მუშაობის გეგმას და შორეულისთვის-კი აღნიშნავენ ხოლმე რაიმე თვალსაჩინო საქმის წარმოების გეზს.

ამნაირათ ვითარდებოდა ყოველივე კერძო საქმე, როგორც არის მაგალითად ვაჭრობა-მრეწველობა და სხვა. ამ გზითვე წარმოიშვა კოოპერატივები. პირველ ხანებში იხსნება პატარა სავაჭროები, სახელოსნოები, საწყობები და შემდეგში კი თანდათანობით ღებულობს სრულ სახეს, იქცევა მძლავრ დაწესებულებათ, რომელიც აწარმოებს დიდ ვაჭრობა-მრეწველობას, იძენს ქარხნებს, საკუთარ ორთქლმავალებს და სხვას.

ამ გზითვე ვითარდებოდა რუსეთის ძველი ერობანი. გასაკვირვალი იყო ძველი რუსეთის ერობების მოღვაწეთა გახუთკეცებული ენერგია, რომლითაც ისინი საფუძველს უდებდენ ერობის საქმეს.

საქართველოს ახალგაზდა ერობებმა ამოირჩიეს სხვა გზა, გზა მეტად ჩქარი, რომელმაც უნდა დააკმაყოფილოს ყველა ის მოთხოვნილება, რომელსაც მოითხოვს თანამედროვე ცხოვრება. ეს გასაგებია, ძლიერ დიდხანს უცადეს კავკასიაში ერობის შემოღებას და ძლიერ მრავალი მოთხოვნილებანი დაგროვდა ამ ხნის განმავლობაში; მოთხოვნილებანი რასაკვირველია ადვილათ შესასრულებელი და განსახორციელებელია ერობის მხრივ. რასაკვირველია ამის შეძლება არის. მთავარი წყარო, ერობების მოთხოვნილებათა დამაკმაყოფილებელი, იყო და მომავლისათვისაც დარჩება საერობო მიწის გადასახადი.

1915—17 წლების გამორკვევით, თვითუფლ პირზე, ერობის გადასახადიდან, მოდიოდა:

ბათუმის ოლქში	„	89	კაპ.
ქუთაისის გუბ-ში	„	54	„
სოხუმის ოლქში	1	07	„
თბილის. გუბ-ში	1	04	„
ზაქათალ. ოლქში	„	81	„

ე. ი. საშვალო რიცხვით „ 87 „

რუსეთში კი ეს, 1910 წელში, 2 მ. 04 კაპ. აღწევდა. დაბევრის მომატება ამ რიცხვამდის რასაკვირველია შესაძლებელია, მაგრამ 2—3 წლის განმავლობაში და არა უცბათ. ასეთი მომატება არ შეავიწროებდა მცხოვრებლებს და ერობას კი მისცემდა 2,631 ათასიდან 5 1/2 მილიონამდის

შემოსავალს. თუ მივაქციეთ ყურადღება იმას, რომ მანეთის ღირებულება დაკლებულია და ქალაქის ფული სოფლებში ბლომათ მოიპოვება, მაშინ ეს დაბეგვრა მიაღწევდა 20—25 მილიონამდის. ეს ჯამი მეტად მძლავრია. ამ ფულით ბევრი რამის გაკეთებან შეიძლება; მაგრამ ამ შეძლებას ხელს უშლის ერთგვარი მდგომარეობა. ერობათა მოთხოვნილებანი იმდენათ სხვა და სხვა ნაირი, იმდენათ მრავალია, რომ მან არ იცის რომელი მათგანი დააკმაყოფილოს პირველ რიგში და რომელი მეორე რიგში.

ძალაუნებურათ იბადება შიში, როდესაც ეცნობით საქართველოს ერობათა ხარჯთაღრიცხვას. მაგალითისთვის შეგვიძლია მოვიყვანოთ სენაკის სამზარო ერობის გამგეობის ხარჯთაღრიცხვა. ჯამი ამ ხარჯთაღრიცხვისადის 12.153.187 მანეთამდის. მაზრაში 145.950 მცხოვრებთა რიცხვის მიხედვით თვითეულ სულზე მოდის 83 მან. და 20 კაპ.

თუ მივიღეთ მხედველობაში ოჯახი, რომელიც შესდგება 5 სულისგან (2 უფროსისაგან და სამი უცროსისაგან) დაბეგვრა აღწევს ხოლმე საშვალთ 416 მანეთს, მაშინ როცა დაბეგვრის ზომით მიღებულია 54 კაპ.

ზოგიერთ ოჯახებზე გადასახადი მოდის ნაკლები და ზოგიერთზე კი მეტი; ამის გამო არ არის გასაკვირველი, რომ ზოგ ოჯახს გადასახადი დაედოს ათას მანეთამდე. რამდენიც არ უნდა იყოს მოგროვილი ფული სოფლათ, რაც უნდა დაცემული იყვეს მანეთის ფასის ღირებულება, არ შეიძლება არ ითქვას, რომ ასეთი დაბეგვრა არ იქნება საზღვარს გადაცილებული. ეს დაბეგვრა განუხორციელებულია, მცხოვრებთ არ შეუძლიათ ასეთი ბეგარა გადიხადონ; და თუ კი ასეთი უზღვავე მოთხოვნილება, ე. ი. ბეგარა, წავუყენეთ მცხოვრებთ, მაშინ ჩვენ ვიგემებთ იმასვე, რაც უკვე იგემა სტავროპოლის ერობამ.

ამნაირათ გადასახადის მოგროვება შეუძლებელია, შესაძლებელი კია, რომ გამოწვეულ იქნას უთანხმოება; ვალიზიანება და ხალხი ჩამოშორდეს ასეთ დიდს დაწესებულებას, როგორიც არის ერობა.

ამისთვის აუცილებელია, გადათვალთვალთ იქნეს გამგეობების მიერ შემუშავებული მოთხოვნილებანი და შემოკლებულ იქნეს იმ დონემდის, რომ მცხოვრებლებმა შესძლონ მისი გადახდა. თითქმის ხარჯთაღრიცხვის ერთი გადათვალთვალთ თვალში გვეცემა ის შეუსაბამო ხარჯთაღრიცხვა სხვა და სხვა საჭიროებისათვის რომ არის გადადებული. თუმცა ეს ხარჯთაღრიცხვა კარგი მიზნებისათვისაა, მაგრამ დაუმუშავებლათ; მაგალითად 520.000 მან. სურთ მოიხმარონ აგრონომიულ ნაკვეთების შესაძენათ, როდესაც არც აგრონომები და არც შენობა ჯერ-ჯერობით არ არის, და შეუძლებელიც არის შეძენილ იქნეს რაიმე, იმის გამო, რომ ბაზარზე არავითარი საქონელი არ მოიპოვება; 425.000 მანეთი გადადებულია მედიკამენტებისათვის, ჯერ-ჯერობით არც ეს მოიპოვება; 505.000 მან. ავადმყოფების საზღოსთვის, როდესაც მათთვის საწოლებიც არ არის მომზადებული; 3.483.900 მანეთი გადადებულია 126 სკოლისათვის, როდესაც არ არის არც სასკოლო შენო-

ბები, არც მასწავლებლები და არც სახელმძღვანელოები; 690.000 მან. ახალი გზების გასაყვანათ, როდესაც არც გეგმა და არც ხარჯთაღრიცხვა მათთვის არ არის შემუშავებული.

მაგრამ, ჩვენ არ შეეჩერდებით ამ სამეურნეო საქმეებზე, რადგან ჯერ-ჯერობით ჩვენ გვინტერესებს უფრო მცირე და აუცილებელი საკითხი, საკითხი ერობის გამგეობათა მოწყობისა.

საკმარისია ითქვას, რომ სხვა და სხვა პარაგრაფებით და მუხლებით ხარჯთაღრიცხვაში 16 მუხლი აღმოჩნდა, სხვა და სხვა განყოფილებებით, სექციებით და ნაწილებით, როგორც უწოდებენ თვით ხარჯთაღრიცხველნი; სხვა და სხვა მოვალეობით სახელწოდებით და ჯამაგირებით, აღმოჩნდა 45. ამ სხვა და სხვაობაში გარკვევა ძნელია, და მათი განმარტება შეიძლება მხოლოდ ნუსხით. და ამიტომ მოგვიხდა, შეგვედგინა ეს ქვემო აღნიშნული ნუსხა, რომ უფრო გარკვევით წარმოვიდგინოთ სხვა და სხვა მოვალეობანი, თავიანთი სახელწოდებებით, თავიანთი ჯამაგირებით და სხვა. *)

პირველათ, რაც ამ ნუსხის გადათვალისწინების შემდეგ თვალში გვეცემა, არის მრავალრიცხოვანი შტატი სამაზრო გამგეობისათვის, რომელსაც შეადგენს 95 კაცი. ძალიან ცოტა მოიპოვება ისეთი საგუბერნიო გამგეობა, რომელშიაც შედიოდეს ასეთი მრავალრიცხოვანი შტატი მოსამსახურეებისა, როგორც არის ეს სამაზრო გამგეობის შტატი, ისიც მაშინ როცა არ არის არც დამზღვევი და არც სტატისტიკური განყოფილებანი: მთელი ხარჯი ამ გამგეობის შენახვისა აუარებელია. ძველი ერობის მოღვაწეს ენაც არ მოუბრუნდებოდა ეთქვა, რომ სამაზრო გამგეობის შენახვისათვის საჭიროა ნახევარი მილიონი მანეთი.

უფრო გასაკვირვალა განაწილება მოსამსახურეთა ხარისხის შორის; 50%, ხარჯის ნახევარი. მიღის სხვა და სხვა, კანცელიარიის მუშაობის ხელმძღვანელობაზე: მათში 14 უფროსი და 9 მათი თანაშემწე და კიდევ 13 საქმისმწარმოებელი. სად უნდა უშველონ თავს უბრალო კანცელარისტებმა, როდესაც თვითველ მათგანზე მოღის 1 $\frac{3}{4}$ უფროსისა?

ხოლო ორი სექცია: დაფასების და მედიკო-სანიტარული დარჩენ უხელმძღვანელოთ. იქ ფიქრობენ დანიშნონ მხოლოდ თითო საქმის მწარმოებელი; სამაგიეროთ ემატება ორი მიწის მზომელი, ერთი საწერ მანქანაზე მომუშავე და კიდევ ერთი ისეთი პირი, რომელიც შეაგროვებს სტატისტიკურ ცნობებს. სპეციალისტი ხელმძღვანელი კი, აქ ამ სექციაში, საჭირო არის. სამაგიეროთ ქარხნის და სატრანსპორტო ცხენების სექციებში იმყოფებიან მხოლოდ თითო უფროსი. რა უნდა ქნას სატრანსპორტო ცხენების უფროსმა უთანაშემწეოთ? ცხენები კი, მას ეყოლება ძლიერ ბლომათ, რადგან ცხენების შეძენისათვის გადადებულია 30 ათასი მანეთი და მათი შენახვისათვის

*) ნუსხა იხილე მე 6-სე გვერდზე.

სივლითი დასახლებების სახელწოდებანი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	შოსამსახ. რიცხვი.		ჯამაგირების რაოდენობა.		
																	·სადასამსახრე		·სადასამსახრე		
																	·სადასამსახრე	·სადასამსახრე	·სადასამსახრე	·სადასამსახრე	
I	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14	137.800	50%	137.800	
	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	9	74.400	—	74.400	
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	13	92.400	304.600	92.400	
II	1	1	4	2	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	11	66.600	19%	66.600	
	1	1	1	1	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	5	21.000	—	21.000		
	2	1	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	24.000	111.600	24.000		
III	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	36.000	10%	36.000	
	—	2	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	43.000	—	43.000		
	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12.000	91.000	12.000		
IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	17	84.000	20%	84.000	
	5	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	34.800	118.800	34.800	
	12	4	11	5	7	3	6	8	11	5	6	2	9	4	1	1	95	—	626.000	—	626.000

კი 100 ათასი მანეთი. არა ნაკლებ გამოურკვევლობას იწვევს აგრონომიული სექციის გამგე, რომელსაც აქვს 7.200 მანეთი, მაშინ როცა ამის გარდა არის კიდევ სამაზრო აგრონომი 12.000 მან. ჯამაგირით, რომელსაც შეეძლო დადგომოდა სათავეში აგრონომიულ საქმეს.

ასეთივე გასაკვირველია ის მოვლენა, რომ თვითმეულ აგრონომიულ ნაკვეთებს ცალცალკე საქმისმწარმოებელი ყავს, ვითომც და აგრონომიული ნაკვეთის საქმე მხოლოდ ქალაქის წერა იყოს და არა აღორძინება და აყვავება აგრონომიისა მცხოვრებთა სასარგებლოდ.

ამ 16 განყოფილებათაგან ორს—ეწოდება „ნაწილი“ № (3 და 8). ორს განყოფილება (№ 6 და 10) ათს—სექცია, ხოლო ორი განყოფილება—კანცელარია და ბუხვალტერია აცდა ასეთ სახელწოდებას.

ასეთ მრავალ განყოფილებებში და სექციებში უნდა მოკალათებულიყო ერობის ყველა დარგის მუშაობა, მაგრამ მათ შორის არცკია ნახსენები ისეთი თვალსაჩინო დარგი, როგორც არი მაგალითად: სამგზავრო, დასახლვევი, საბეითლო, საკრედიტო, საფოსტო და სხვა. არც ამ სექციებში და არც ხარჯთაღრიცხვაში არ არი აღნიშნული სამეურნეო იარაღის, წიგნების და აფთიაქების საწყობები. სამაგირით არი განყოფილებანი, რომელთა დანიშნულება სრულებით გაუგებარია. ასეთია მაგალითად ერობის მოწყობის სექცია; ამ სექციაში ორი მოსამსახურეა, უფროსი 9.600 მან. და მხაზველი 7.800 მან.

როგორი „მოწყობილებით“ იუფროსებს უფროსი და ან და რა ერობას დაუწყებს შემოფარვლას მხაზველი! არი სექცია „მომწყობელი“ (№ 11) ალბათ გულისხმობენ შენობების ამშენებლებს. ეს მოსაზრება მართლდება შტატით: 1 უფროსი 9600 მან. 4 დესეტნიკი 6000 მან. თვითმეულს და მხაზველი 7.800 მან. ჯამაგირებით. თუ ეს ასეა, მაშინ ამ საქმის ცალკე სექციათ გამოყოფა დიდი შეცდომა იქნება, რადგანაც მასთან გვერდით სდგას ტექნიკური განყოფილება, რომლის უფროსი ლეზულობს 12.000 მანეთს და რომელიც რასაკვირველია ალბათ ინჟინერი არი და ამის გამო ექვს გარეშეა, რომ უნდა მიენდოს ყოველივე შენობის აღმართვა. არი კიდევ ისეთი შემთხვევა, რომ ერთი და იგივე საქმე გაყოფილია სამ ნაწილათ: საფინანსო—სტატისტიკური ნაწილი (№ 3) ერობის საჯამაგირო სექცია (№ 5). მაგრამ რა სტატისტიკაა, ეს არ არი ნაჩვენები: მიწის დამფასებელი თუ ეკონომიური საკითხების? გადაწყვეტილი იყო მოეწვიათ ორი სტატისტიკოსი 9.600 მანეთის ჯილდოთი და სამი მოანგარიშე 4.800 ჯილდოთი. მიწების დასაფასებლათ ეს ძლიერ ცოტა ძალაა და ეკონომიისათვის თითქმის საკმარისია, მაგრამ მაშინ რა უნდა ქნას სხვა კანცელიარისტებმა, რომელთა რიცხვი (12) ჯამაგირები კი (86.400 მ.)?

ერობათა საფინანსო კეთილდღეობისათვის აუცილებელია სწორი განაწილება და სწორი განაწილებისათვის კი, საჭიროა ძირითადი და მიმდინარე სტატისტიკა, რომლის საქმეა შეადგინოს სრული ინვენტარი

გადასახადებისა, დაფასებისა და შემოსავლისა, და ამიტომ „დაფასება“ სტატისტიკიდან არ შეიძლება გამოიყოს, რადგან ეს არი მიზანი და საშუალება მის მისალწევათ.

სტატისტიკა, როგორც ტექნიკურათ სპეციალური საქმე, უნდა აწარმოებდეს თავის სპეციალურ საქმეს და არ უნდა იყვეს გახვეული კანცელარულ საქმეში. მხოლოთ ამ შემთხვევაში მოგვეცემს ის უტყუარ ცნობებს დაფასების და ქონების შესახებ. საჯამაგირო წიგნების საწარმოებლათ და ქალაქების მოსამზადებლათ საკმარისია ორი გამოცდილი მოსამსახურე, და სრულებით არაა საჭირო, რომ დაარსდეს ცალკე სექცია—გამგეთი საქმისმწარმოებლით, მწერლით და ორი მოანგარიშეთი და კიდევ რალსც უფროსებით.

მაშ ასე, უკვე ვიცით, რომ ის მოსაზრებანი რომელიც აქვს ამ ზემოხსენებულ გამგეობას მეტად მოუხერხებელი და გაუნხორციელებელია. ეს შეცდომაა. „მაგრამ, ჩვენ ვიცით რომ, არ შეეცდება ის, ვინც არაფერს აკეთებს“. შეცდომას არ მოყვება ცუდი შედეგი თუ ის დროზე იქნა გასწორებული და ასეთი შეცდომა კი მხედველობაში მისაღები არ არი. დრო კიდევ წინ გვაქვს რომ ვიაროთ, ერობათა ნაცადი გზით. მართლაც და, ხომ ყველაფერი ცუდი არ არი ის, რაც წარსულში იყო? ჩვენ ყოველთვის უნდა ვისარგებლოთ წარსულის ნაცადებით.

უნდა ვიცოდეთ რომ ახალი საქმე უნდა იქნეს დაწყებული ძალიან ფრთხილათ, ძლიერ მოფიქრებული ნაბიჯით და მაშინ შეიძლება მხოლოთ საქმე დაგვირგვინდეს. როგორც მათემათიკაში დამტკიცება და გამოკვლევა აუცილებელია, ისე გამგეობის მომავალი მოწყობაში აუცილებელია გამორკვევა და თავიდან აცდენა ზედმეტი ბარგისა.

ქველი ერობელი.

(შემდეგი იქნება)

მუნიციპალური პოლიტიკის საკითხი.

მუნიციპალიტეტების პოლიტიკა მიწის სეკითხში.

მუნიციპალიტეტების აგრარული პოლიტიკა შეიძლება გაიყოს, ეგრედ წოდებულ: „საკუთარ მიწის პოლიტიკა“-თ და „სპეციალ მეურნეობის“ პოლიტიკათ. პირველი შეეხება ქალაქთა თვითმართველობების მიწასთან იურიდიულ დამოკიდებულებებს, მეორე ისახავს მიზნათ, მუნიციპალიტეტების მიწების დაცვა—გამოყენებას. რადგანაც ჩვენ გვინდა შევხებით მუნიციპალიტეტების მიწის პოლიტიკას, საჭიროთ ვრაცხთ განვიხილოთ როგორც პირველი, ისე მეორე საკითხი; ამის გამოც ეს წერილი ორ ნაწილათ იყოფა: პირველი—ძირითადი მიზანი მიწის პოლიტიკისა და მეორე—კერძო მიზანი, რომელიც შედის ქალაქთა მიწის მეურნეობის სფეროში.

რაც შეეხება მუნიციპალიტეტების პირველ მიზანს, მას აქვს დასახული ქალაქის ტერიტორია გარდაქმნას თვით ქალაქის ტერიტორიათ. ტერიტორია ქალაქისა ნიშნავს თანაბარი კატეგორიის მიწების ჯგუფს, რომელიც მდებარეობს ქალაქის ფარგლებში. თანამედროვე პირობებში, ხმარობენ ხოლმე ქალაქის ტერიტორიას და მას უთანასწორებენ, ეგრედ წოდებულ, ქალაქის მიწებს ე. ი. იმ მიწებს, რომელიც ეკუთვნის ამ თუ იმ ქალაქს კერძო საკუთრების სახით. მაგრამ ქალაქის ტერიტორიის და ქალაქის მიწების შორის არი განსხვავება, ასე რომ მათი გათანასწორება შეუძლებელია.

უმრავლეს შემთხვევებში, იმ დროს, როცა მუნიციპალიტეტებს ქალაქის ტერიტორიის ნაწილი ეკუთვნის, რასაკვირველია უმნიშვნელო, იმავე დროს მათ საკუთრებას წარმოადგენს ხოლმე მიწები, რომელიც ქალაქის განაპირას მდებარეობენ ე. ი. ქალაქის ხაზ გარეთ. კერძოთ, ქ. თფილისს უჭირავს 3.289 დესიატინა, აქედან ქალაქს, როგორც იურიდიულ პიროვნებას, 801 დეს. ეკუთვნის. ე. ი. $\frac{1}{4}$ მთელი ქალაქის ტერიტორიისა. ამავე დროს თფილისის საკუთრებას შეადგენს 3.268 დ. მიწა, რომელიც ქალაქ გარედ მდებარეობს; ამ მიზნის მისაღწევათ, ტერიტორია, რომელიც დაკავებული აქვს ქალაქს, რომ შევიდეს ქალაქის ტერიტორიის შემადგენელობაში, აუცილებელათ უნდა იქნეს ცხოვრებაში გატარებული პრინციპი მიწის ხელუხლებლობისა.

მეორე მხრით, ქალაქი უნდა ეცადოს თავისი საკუთრება მუდმივ ზარდოს. მაგრამ მიუხედავათ ამისა, ქალაქები, რასაკვირველია გამრნაკლისით, ამ პრინციპს არ ემსახურებოდა და იქცეოდა სრულებით არა ისე, როგორც უკარნახებდა მათ ეს პრინციპი. მაგალითად, თბილისის ქალაქის საბჭომ 1905 წ. 2 მაისს დაადგინა, უარი ეთქვა მოიჯარადრეებისთვის, რომელნიც თხოულობენ ქალაქის მიწების შესყიდვის ნებას. ამავე საბჭომ 1906 წლის 3 მაისს გადაწყვიტა: „მიეცეს უფლება მოიჯარადრეებს გამოისყიდონ ქალაქის **სამოსახლო** მიწები ნაძალადევის და ლოტკის მთაზე; ამის შედეგი იყო, რომ მთელ რიცხვიდან ე. ი. 1491 საიჯარო ადგილიდან ნაძალადევის და ლოტკის მთისა, გადაწყვიტეს გაეყიდათ 1127 ნაკვეთი და 1917 წ. პირველ იანვრამდის გამოსყიდულ იქნა **408 ნაკვეთი** 42251 ოთხკ. საე. 302.459 მან. და 34 კ. ღირებულებისა.

ქალაქის მიწების ასეთმა გაფლანგვამ გამოიწვია დემოკრატიულ საბჭოში მეტად საყურადღებო საკითხი, რომ აუცილებელათ გატარებულ იქნეს ცხოვრებაში პრინციპი ქალაქის მიწების ხელუხლებლობისა. მიიღო რა მხედველობაში ეს ყოველივე თბილისის ქალაქის გამგეობამ, 1917 წლის 14 ეკენისთვის სხდომაზე დაადგინა: მიეყიდოს ქალაქის მიწები იმ ძველ მოიჯარადრეთ; რომლებმაც მოლაპარაკება მოახდინეს ქალაქის გამგეობასთან ამა წლის 1 კვირკობისთვის და, თუ ვინცობაა შემოვიდა ახალი თხოვნა ქალაქის მიწების შესყიდვის შესახებ, გადაცემულ იქნეს განსახილველად მიწის კომისიაში.

ამ დადგენილებით, ნება ეძლეოდათ მოიჯარადრეებს გამოესყიდათ ქალაქის მიწები იმ მოიჯარადრეებს, რომლებმაც მოასწრეს შეეტანათ განცხადება მიწის შესყიდვის შესახებ პირველ კვირკობისთვემდის და მოასწრეს ქალაქთან ერთგვარი მოლაპარაკება. რაც შეეხება იმ პირთ, რომლებმაც შემოიტანეს თხოვნა მიწის შესყიდვისა პირველ კვირკობისთვის მერმე ან და იმ მოიჯარადრეებს, რომლებმაც ვერ მოასწრეს მოეხდინათ ამის შესახებ ქალაქის გამგეობასთან მოლაპარაკება, გადაეცემა მიწის კომისიის საბჭოს, რომელიც გადასწყვეტს ამ საკითხს. ამგვარი საქმის წარმოება მოგვცემს საშუალებას, რომ გატარებულ იქნეს პრინციპი ქალაქის მიწების ხელუხლებლობისა. ამ პრინციპის გარდა, მუნიციპალიტეტების მიწის პოლიტიკა უნდა სცდილობდეს შესძინოს ქალაქს მუნიციპალური მიწების სახით ის მიწები, რომელნიც მდებარეობენ ქალაქის საზღვრებზე.

რომ, ქალაქის თვითმართველობის ხელში მიწების გადასვლის პრინციპი მალე გატარდეს, აუცილებელია შემოღებულ იქნას 1) ბაჟი თვითმართველობის სასარგებლოთ ყველა შემთხვევაში, მაგალითად: გაყიდული იქნება იგი თუ ნაყიდი, ნაჩუქი თუ დატოვებული. 2) ბაჟი საერთო ფასებზე ე. ი. დაბეგვრა იმ მესაკუთრეებისა, რომელნიც სარგებლობენ იმით, რასაც აკეთებენ მუნაციაპალიტეტები, მაგალითად: ახალი ქუჩების გაყვანა, ქვაფენილის მოწყობა, ტრამვაის, ელექტრონის და სხვა და სხვა. ამასთან ერთად მუნიციპალიტეტებს უნდა მიეცეს ნება ყოველივე შემთხვევებში იყიდოს მიწა და შეეხოს იმ დაუშენებელ ან დაშენებულ სამოსახლოებს, რომელთაც ქალაქის თვითმართველობა იცნობს აუცილებელ საქიროებათ ქალაქის სასარგებლოთ.

რაც შეეხება დაუსახლებელ მიწებს კარგი იქნება, რომ მათ შესახებ, როგორც აგრარული საკითხის შესახებ, გამოტანილ იქნას პარლამენტში, კანონი. უნდა დადგენილ იქნას მაქსიმალური ნორმა დაუსახლებელ მიწების მფლობელობისა ქალაქის ფარგლებში. რაც შეეხება გადაარჩენილ მიწებს გადაცემულ იქნეს მუნიციპალიტეტების განკარგულებაში. ყოველივე ამის სისრულეში მოყვანა, მისცემს საშუალებას, რომ ქალაქის თვითმართველობამ თავის განკარგულებაში იქონიოს მიწები.

ამნაირათ მიწების ქალაქის თვითმართველობის ხელში, გადასვლას აქვს ის მნიშვნელობა, რომ ქალაქის მეურნეობა ფართოვდება და ისმება საკითხი მუნიციპალიტეტების მიწის პოლიტიკის კერძო მიზნისა. ამ კერძო საკითხთა შორის, ისმება საკითხი იმ ქალაქის მიწების გამოყენების შესახებ, რომელიც დაუშენებელია და არც შეიძლება იქნეს დაშენებული მოკლე ხანში.

ამ მიწების გამოყენება შეიძლება ორ ნაირად: ან ის უნდა გაცემულ იქნეს იჯარით, ან და მიღებულ იქნეს ქალაქის მეურნეობის ქვეშ. პირველი საშუალება არის ექსტენსიური მუნიციპალურ მეურნეობისა, რომელიც გამოსადევია, მოსამსახურე პერსონალებიც და ფინანსიური მხრით ხელმოკლე

მუნიციპალიტეტებისათვის. მეორე საშუალება კი არის ინტენსიური მეურნეობა, ანუ მეურნეობა რაციონალური, რომელიც შესაძლებელია მხოლოდ ფინანსიურად და მოსამსახურე პირთა პერსონალით დამაკმაყოფილებელ თვითმართველობებისათვის. თბილისის ქალაქის თვითმართველობა, თავისი მიწის პოლიტიკაში, ადგა იმ გზასაც, როცა მიწის საქმე სწარმოებდა თვით ქალაქის სამეურნეო საშუალებით. ასე მაგალითად: 1875 წელს ქალაქის გამგეობამ ამ საგანზე გააკეთა სათანადო მოხსენება საბჭოში, მაგრამ საბჭომ მოხსენება უარყო. შემდეგ 1902 წელს ამ საკითხმა კვლავ წამოყო თავი ცხოვრებაშიც იწყო გატარება; მაგრამ დამარცხება განიცადა. საბჭოს მიწის განყოფილებამ კვლავ წამოაყენა ეს საკითხი უფრო რთულ სახით და შეაქვეს, მიწის კომისიაში განსახილველათ.

ამ მიზნით ქალაქის მიწები შეიძლება განაწილებულ იქნეს ოთხ კატეგორიად: 1) მიწები, რომლითაც ყველა სარგებლობს; მაგალითად ქუჩები, მოედნები, ბალები და სხვა და სხვა. 2) მიწები, რომელიც აკმაყოფილებს სახელმწიფოს და საზოგადოების მოთხოვნილებებს, როგორც არის, მაგალითად, საავადმყოფოები, სახელმწიფო შენობები, ყაზარმები და სხვა. 3) მიწები, რომელიც არის სამოსახლოთ გამოსადეგი ეგრეთ წოდებული საიჯარო მიწის ნაკვეთები და 4) სამეურნეო და სამრეწველო მიწები. აუცილებელია ამ მიწების შესახებ იქნეს დაწვრილებით ცნობები, როგორიცაა მაგალითად: მათი რაოდენობისა, საზღვრებისა, ადგილის მდებარეობისა, რელიეფისა, შემოსავლისა, მათი ჰაერის, მიწის, ეკონომიური და მატერიალური პირობებისა. ეს შემოსხენებული ცნობები არის ინვენტარული აღწერა ქალაქის მიწებისა, რომელსაც საფუძვლათ უძევს დაწვრილებითი ინვენტარული გეგმა. საუბედუროთ, ძლიერ ცოტა ქალაქებს აქვთ კარგათ შედგენილი ინვენტარი, თითქმის პეტროგრადმა და მოსკოვმა ვერ მოახერხეს ინვენტარის საქმის მოწყობა და მხოლოდ ვარშავს შეუძლია იამაყოს თავისი ინვენტარული აღწერით. მუნიციპალურ პოლიტიკის საკითხთა შორის უნდა აღინიშნოს საკითხი, იმ ნაკვეთ მიწების თავის დროზე მოწყობის შესახებ, რომელიც დანიშნულია სამოსახლოდ.

ი. ლ. ჩერქეზიშვილი.

ულელტეხილის გზა *).

საქართველოს ქალაქთა და ერობათა ყრილობაზე, ინჟ. პროსინსკიმ გააკეთა მოხსენება, დარგ - კობ - ქუთაისი - კოპიტნარის ულელტეხილი გზის

*) რედაქცია ათავსებს ბუდაევსკის წერილს, რომ საშუალება მისცეს ჩვენ მკითხველებს, რათა გაერკვიოს დასმულ საკითხში. ი. პროსინსკის მოხსენება თითქმის ყველა დელეგატს დაუბრუნდა თბილისში ყოფნის დროს ყრილობაზე, სადაც თვით ინჟ. პროსინსკიმ გააკეთა მოხსენება თავის პროექტის შესახებ.

შესახებ, რომლის შემოსავალს ის აღნიშნავს 34% აქციონურ კაპიტალზე. ეს გზა იწყება სად. დარგ-კოხიდან (ვლადიკავკაის რკინის გზა) გადადის მდ. ურუხის ზემო ნაწილისკენ სოფ. სტირდიგორამდის; აქედან, გები-ვცეკის უღელტეხილის გვირაბში გაივლის; ამ უღელტეხილის სიმაღლე აღნიშნულია 11.382 ფუტით, რომელიც მუდამ დათარულია თოვლით. გვირაბი თავდება სოფ. გების ზევით. აქედან გზა მიდის მდ. რიონის ნაპირით. ეს არის გზა ონსა და ქუთაისს შუა. ქუთაისიდან კი საქართველოს რკინის გზით კოპიტნარში. გზის სიგრძე 260 ვერსია.

სანამ ამ გზის შესახებ დავიწყებთ ლაპარაკს, მოვიყვანოთ. პატარა ცნობა, ინჟ. გიოევი 1906 წ. 3 ივანობისთვის მოხსენებიდან, („იხილე კავკასიის განყოფილება, რუსეთის სატეხნიკო საზოგადოება“) ის ამბობს: ასეთმა რკინის გზის უღელტეხილით არხოტსკის შეუსაბამო გამოკვლევამ არ შეუშალა ხელი სულ ახალ-ახალ არა ნაკლებ შეუსაბამო გამოკვლევებს იმავე ქედით, მაგალითად: 1) რუდნიცკის გამოკვლევა, ელხოტოვო-როსტოვ-ვლადიკავკაის გზის ლიანდაგით, ჩრდილოეთით მდინარე ურუხის ხეობით, სამხრეთით მდინარე რიონის მთით, მამისონის უღელტეხილის ახლოს, ონზე და ქუთაისზე, შტოებით ონიდან - გორამდის და სხვა. ეხლა ინჟ. პროსინსკიმ მოგვიძღვნა ცოტათ გადახალისებული ინჟ. რუდნიცკის გამოკვლევა. გამოკვლევა მან ახალი სახით მოგვიძღვნა და ამით მიიქცია ყურადღება; მისი გეგმა მოკლეთ ასეთია; თავის წიგნაკში, ინჟ. პროსინსკი წლიურ საქონლის რაოდენობას ასე ირკვევს:

ნავთი გროზნიდან ფოთში	100.000.000	ფ.
პური თერგის ოლქიდან	35.000.000	„
ტყე	9.000.000	„
შაქარი ფოთიდან თერგის ოლქში	2.000.000	„
ბამბა ფოთისკენ	15.000.000	„
თუთუნი, ღვინო, ხილი, ჩაი, ხორცი, მანუფაქტ.	4.000.000	„

ს უ ლ . . . . . 165.000.000 „

ამ საქონლებიდან, ინჟ. პროსინსკის გზით დარგ-კოხიდან ფოთში უნდა წავიდეს: ნავთი, პური, ტყე, ბამბა, თუთუნი, ღვინო და სხვა, სულ 161.000.000 ფუთი და დანარჩენი ე. ი. 4.000.000 ფუთი, ფოთიდან დარგ-კოხში. უპირველესად ყოვლისა დავითვალოთ, შეიძლება თუ არა წელიწადში გადატანილ იქნეს საქონელი ერთი მიმართულებით. ამ პროექტის მიხედვით, გზას შეუძლია გაუშვას 24 საათში 21 წყვილი მატარებელი. თუ სამგზავრო მატარებელს გაუშვებთ 2 წყვილს, სასაქონლო მატარებელზე დაჩება 19 წყვილი მატარებელი. ამაზე მეტს, გზა ვერ გაუშვებს. დაჭვირთულ ვაგონის სიმძიმეს ექნება 1200 ფუთი, (ამიერ კავკასიის რკინის გზაზე, 1913 წელში უუდიდესი სიმძიმე დაჭვირთულ ვაგონისა იყო 1127,38 ფუთი). თვით ვაგონის სიმძიმე არი 450 ფუთი, მაშასადამე საქონლის სიმძიმე, რომლითაც ვაგონ-

ნი უნდა დაიჭვიროს, უნდა იყოს 750 ფუთი. მდელიში ერთ ელექტრო-მავალს შეუძლია წაიყვანოს მატარებელი 27.000 ფუთის სიმძიმის, იმავე სიმძიმეს მთიან ალაგას, მოუნდება ორი ელექტრომავალი. მატარებელი შესდგება 23 ვაგონიდან, მისი სიმძიმე გამოიხატება $23 \times 750 = 17250$ ფუთით. ერთ წელიწადში შეიძლება გადაზიდულ იქნეს $17250 \times 365 \times 19 = 119.000.000$ ფუთი, და არა 161.000.000 ფუთი; ეს პირველი შეცდომა ინჟ. პროსინსკისა:

შემდეგ ინჟ. პროსინსკი ამბობს, რომ მისი გზით გაივლის 100.000.000 ფუთი გროზნოს ნავთი. მაგრამ, ჯერ ერთი, რომ ის ნავთი წავა ვლადიკავკავის რკ.-გზის ორთქმავალების გასათბობათ; მეორე, რატომ ფიქრობს ინჟ. პროსინსკი, რომ მისი გზის გაყვანის შემდეგ გროზნოს ნავთი გამოიცივლის თავის გზას და ფოთიდან (454 ვერსის მანძილია) საზღვარ გარეთ გაგზავნის მას, როდესაც მას ახლო უძევს პეტროვსკი—150 ვერ. საიდანაც ვოლგის საშუალებით წავა? წარმოიდგინეთ თვით ბაქოს ნავთის $\frac{3}{4}$ გაიზიდა რუსეთში წყლის გზებით; ეს $\frac{3}{4}$ ნავთისა შეადგენს 375.000.000 ფუთს.

შემდეგ, თერგის ოლქის პური წავა მთაგრეხილით არა ინჟ. პროსინსკის გზით ფოთში, არამედ ამიერ კავკასიაში, იმ უღელ-ტეხილით რომელიც აერთებს ჩრდილოეთ კავკასიას, ამიერ-კავკასიის ცენტრთან და არა განაპირა ფოთთან.

საკვირველი იქნებოდა, რომ ტყე თერგის ოლქიდან გადმოეზიდათ ამიერ-კავკასიაში, როდესაც ის აქაც მრავალი, მავალითად, ცხენის-წყალის, ინგურის და რიონის მიდამოებში. აქ მდინარეების საშუალებით ზიდვენ ერთ ადგილიდან მეორე ალაგას ტყეს, ასე რომ, თერგის ოლქის ტყეს, რომლის გადმოზიდვა ფუთი დაჯდება $\frac{1}{30}$ კაპ. არ შეეძლება გაუწიოს კონკურენცია ადგილობრივ ტყეს.

ჩამოვაცილოთ ახლა ინჟ. პროსინსკის აღნუსხულ ნუსხას ყოველივე ეს და დავინახავთ, რომ მისი გზით 165.000.000 ფუთის მაგიერ, დარჩება გადასაზიდი 21.000.000 ფუთი, რომელიც, თუ ყველა ამ გზით წამოვიდა მოგვცემს შემდეგ შემოსავალს: $21.000.000 \times (\frac{1}{30} \times 260 + 4) = 11.640.000$ მან. და არა 14.300.000 მან. ეს ნაკლებია 11.640.000 მან. და 5.135.000 მან. წმინდა შემოსავლის მაგიერ მივიღებთ ტრანსპორტიდან 6.505.000 მ. წაგებას. ასეთია ინჟ. პროსინსკის გზა.

რომ უღელტეხილი გზა აუცილებელია, ამაში არავითარი ეჭვი არ არის, მაგრამ როგორც ამბობს ინჟ. გიოევი „არა მოუხერხებელი პროექტით,“ არამედ სხვა გზით. ამ ხანად შემუშავებულია სამი პროექტი უღელტეხილ გზისა, რომელიც იქნება შესაერთებელი ჩრდილოეთ კავკასიის შუა ნაწილის და ამიერ-კავკასიის. მაგრამ ამ სამ პროექტში, ჩემის აზრით ყველაზე უფრო მისაღებია ინჟ. ავდეევის პროექტი. ამ პროექტით გზა იწყება ვლადიკავკავის რკინის გზის სად. დარგ-კოხიდან გადაივლის მდინარე რიონის ხემო ნაწილზე, გადაჭრის ალაგირს და გაივლის ჯომავის უღელტეხილის

ქვეშ, რომლის გვირაბი—35 ვ., შემდეგ მდინარე ლიხვის ხეობაში და გორში. ალაგირიდან, გზა გადაუხვევს ვლადიკავკავისკენ; ცხინვალიდან კო სამხრეთით თფილისისაკენ და ხაშურისაკენ. ჯავიდან (ცხინვალს ზემო) ონში, აქედან მდ. რიონის ნაპირით ქუთაისში და კოპიტნარში. მაღლობი, რომელიც მდებარებს დარგ-კოხ-გორი, ხაშური და თფილისის შუა; ერთ ელექტრომაგვალს შეუძლია გასწიოს 30.000 ფუთი, და ორ ელექტრომაგვალს კი 52.500 ფუთი, რომელიც იქნება დაჭვირთული 32.300 ფუთი საქონლით. ონი — ქუთაისის შტოს აქვს უმაღლესი მაღლობი 0.025 რად. 150° საყ., ერთ ელექტრომაგვალს შეუძლია გასწიოს 20.4000 ფუთი — დაჭვირთული 12.800 ფუთი საქონლით. ამ გზების გარდა, პროექტში არის, ნაჩვენები გზა ტბა ერცოდან საჩხერემდის.

ამნაირათ, ინჟ. პროსინსკის გზა აერთებს ჩრდილოეთ კავკასიის ნაწილს ფოთთან, ამავე დროს ჯამაგსკის გზა აერთებს რუსეთს — ამიერ-კავკასიასთან, სპარსეთთან და შემდეგ კი ინდოეთთან; შტო, ხაშურზე ბორჯომის ლიანდაგით შემდეგ ბორჯომი — ყარსი — ჯულფა, გადაჭრის სომხეთს და იქნება მეორე გზა ჯულფა — თავრიზე; შტო, ონი — ქუთაის — კოპიტნარი, შეაერთებს ჩრდილოეთს ფოთსთან, და გაივლის საქართველოში მჭიდროთ დასახლებულ ალაგებში, საჩხერისაკენ გაყვანილი შტო, მოგვცემს საშუალებას, რომ შავი ქვა იქნეს გატანილი ჩრდილოეთში, სადაც ის საჭიროებას მოითხოვს. ასეთია ჯომაგსკის გზის პერსპექტივა. არც ერთი უღელტეხილი გზა არ შეედრება ამ უკანასკნელს და ამიტომ კარგი იქნება გზა გაყვანილ იქნას უკანასკნელი გეგმით და არა ინჟ. პროსინსკის ან და ცენტრალური — როგორც აქვს ინჟ. კუჩინსკის, ან და ინჟენ. ვურცელის პროექტით.

ინჟ. ნ. ბუდაევიკი.

მ რ ო ბ ა ჩ ე ე ნ შ ი.

მეფის თვითმპყრობელობამ განაპირა ქვეყნებისათვის და მათ შორის ამიერ-კავკასიისათვის ის მახინჯი, წოდებრიობაზე აგებული მაღალ ცენზიანი ერობაც კი არ გაიმეტა, რაც რუსეთში დიდი ხნის შემოღებული იყო; როგორც უკულტურო „ინოროდცებში“, მას შეუძლებლათ და შეუფერებლათ მიაჩნდა ჩვენში შემოეღო გინდაც ისეთი ძალზე შეზღუდული ერობა, რომლისათვისაც მისი აზრით ჩვენ არ ვიყავით სათანადოთ მომწიფებულ — მომზადებულნი.

ნამდვილი მიზეზი კი ჩვენში ერობის შემოუღებლობისა იყო ბიუროკრატიის შიში „ინოროდცების“ თვით მოქმედებისა;

ისტორია პირუთენელი და მიუდგომელი მსაჯულია; რევოლიუციამ ქვეყანას დაანახვა თუ ვინ იყო და ვინ არის უკულტურო, ვინ არის მოქა-

ლაქობრივი ცხოვრებისათვის მოუმზადებელი და ვინ პოლიტიკურათ გაწრთენილ—აღზრდილი. თვით ევროპისათვის ვასაოცარია ის დიადი ისტორიული მოვლენა, რომ ჩვენ თავიდან ავიცილეთ ქრონიკული სამოქალაქო სისხლის ღვრა, შედარებით ადვილათ და უმტკივნეულოთ თავზე გადავივლეთ ანარქია და ქვეყნის დამლუპავ-დამაქცევარი ბოლშევიზმი. რომ ნახევარი წლის განმავლობაში შევიძელით დემოკრატიული სახელმწიფოს მოწყობა და განმტკიცება მეტად რთულ, დამაბრკოლებელ და ხელ-შემშლელ პირობებში.

რუსეთმა რევოლიუციის მწვევე გამოცდას ვერ გაუძლო, ისტორიას პოლიტიკური გამოცდა ვერ ჩააბარა, ანარქიის უფსკრულში გადიჩხა და ამ უამათაც სამოქალაქო ომის სისხლის ზღვაში იხიზა.

ქართველი ერი რომ მართლა უკულტურო. ყოფილიყო, მას რომ ხანგრძლივი ისტორიული მწარე გამოცდილებით შექენილი მოქალაქობრივობა და მდიდარი ისტორიული გამოცდილება არა ქონოდა, — ის თავის გულიდან ვერ წარმოშობდა ვერც სასიქადელო პოლიტიკურ ხელმძღვანელებს და ვერც გარიბალდებს; ქართველი ერი რომ სათანადო ისტორიული და მოქალაქობრივი გამოცდილებით აღჭურვილი არ ყოფილიყო, ის ვერ მოახერხებდა და ვერც შეიძლებდა მონური ბორკილების და მისი შემხუთავიციხე—სიმაგრეების დამსხვრევას და მის ალაგას დემოკრატიული სახელმწიფოს აგებას.

აქედან ჩვენ ის უტყუარი დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ, რომ დემოკრატიული ერობა საფეხებით შეეფერება და შეეგუება ჩვენი ხალხის ცხოვრებას, რომელიც წარსულით და აწმყოს აღზრდით დემოკრატიულ და რესპუბლიკანურ ქრს წარმოადგენს.

ერის ხმა—წარსულში,—მეფეების დროსაც, ღვთის ხმათ იყო აღიარებული, რომელსაც მეფენი სათანადო ანგარიშს უწევდენ.

ერობა, წარმოადგენს თვით ერის მართვა—გამგებლობას თავისი ეკონომიური, საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ცხოვრების მსვლელობაში. ერობა არის ისეთი ორგანიზაცია ხალხისა, რომელიც მიზნათ ისახავს თავის ეკონომიური ცხოვრების წარმატებას, მეურნეობის გაუმჯობესებას, საყოველთაო გათვითცნობიერების საშუალებით საერთო კულტურული დონეს ამაღლებას, და მით ხალხის კეთილ-დღეობის აღორძინებას.

როგორც ეკონომიური ორგანიზაცია ის მიზნათ ისახავს სახალხო მეურნეობის გაუმჯობესებას; ამ მიზნით ის იძენს და ხალხში ავრცელებს საუკეთესო და გაუმჯობესებულ სამეურნეო მანქანებს, აკეთებს გზებს და მით აადვილებს გაუმჯობესებული ტრანსპორტით მისვლას—მოსვლას, გადატან-გადმოტანას. მელიორაციის საშუალებით აპოხიერებს და აშრობს დასამუშავებელი ტერიტორიის გაფართოვებას და სხვა.

ამ ნაირათ ის, როგორც ინტენსიურათ, ისე ექსტენსიურათ, ანვითარებს სოფლის მეურნეობას, რაც საფუძველს წარმოადგენს ხალხის ეკონომიური და მით კულტურული და პოლიტიკური ცხოვრებისას.

როგორც იურიდიული ორგანიზაცია, ერობა ზრუნავს ხალხის გათვით-
ცნობიერებისათვის და კულტურული აღორძინებისათვის, როგორც იური-
დიული პირი, იგივე ერობა ზრუნავს ხალხის ჯანმრთელობაზე: ამ მიზ-
ნით ის ცდილობს ხალხის სანიტარულათ და გიგიენურათ წარმატებაზე,
ექიმების მოწვევაზე, ქსენონების მოწყობასა და გამრავლებაზე და სხვა.

როგორც პოლიტიკური თვითმართველი ორგანიზაცია, ერობა წარ-
მოადგენს ერთ მთავარ ბურჟუაზიანს, რომელზედაც დაყრდნობელია დემო-
კრატიული სახელმწიფო; ის არის ფესვი, რომელიც კვებავს დემოკრატიუ-
ლი რესპუბლიკის მთავარ ღეროს და მის ფართეთ გაშლილ ტოტებს;

დემოკრატიული სახელმწიფოს არსებობა და დემოკრატიის ეკონო-
მიურ—პოლიტიკური სახელმწიფოებრივი თვითმართველობა შეუძლებელია,
თუ ქალაქის თვითმართველობა და ერობა, რომლებზედაც ის არის დაყ-
რდნობილი, თავის სიმაღლეზე არა დგანან და ჯეროვანათ არ არიან გან-
ვითარებულ—გაძლიერებულნი.

დემოკრატიულ მართველობის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს
თვითმართველი ერთეულების არსებობა, ქალაქის თვითმართველობათა და
ერობათა განმტკიცება. ამიტომაც იყო, რომ რევოლიუციის პირველი დღი-
დგანვე რევოლიუციონური დემოკრატია ამ ორი საფუძვლის გადემოკრა-
ტებას და დაწესებას შეეცადა. რევოლიუციის პირველი დღეებიდანვე ცენ-
ზიანი თვითმართველობების ნაცვლათ დემოკრატიული თვითმართველობა-
ნი დაწესდენ ჩვენში.

ხოლო ამათზე უფრო ადრე წარმოიშვენ ისეთი რევოლიუციონური
ორგანიზაციები, რომლებიც წარმოადგენენ ერთ გვარ ავტონომიურ, თვით-
მართველ, პოლიტიკურათ დამოუკიდებელ ორგანიზაციებს;

აღმასრულებელი კომიტეტები, გლეხთა, მუშათა და ჯარის კაცთა საბ-
ჭოები აუცილებელი საფეხურები იყვენ ერობის შემოსაღებათ, რომლის
როლსაც ისინი თამაშობდენ.

ამ საბჭოებიდან და კომიტეტებიდან გამოიქედენ ერთ მხრივ ახლათ
ჩამოყალიბებული ერობები, მეორეს მხრივ ის დემოკრატიული მთლიანი
სახელმწიფოებრივი თვითმართველობა, რომელმაც ყველა ისინი გააერთიან-
ნა და ერთი მეორეზედ ორგანიზაციულათ გადააკავშირა.

სოფლის კომისიის ნახევარ წლის ანგარიშიდან ნათლათა სჩანს, რომ
ერობა ყველაზე უფრო ადრე და მკვიდრათ სწორეთ იმ მაზრებში დამყა-
რდა, სადაც უფრო მომზადებული იყო ხალხი და ანარქიასაც ადგილი არა
ქონია; ხოლო იმ მაზრებში, სადაც ხალხის შეგნება შედარებით ნაკლებია,
ან ანარქიისაგან იყო მოცული, იქ ან ჯერაც არ არის შემოღებული, ან
სუსტია მისი მოქმედება.

ი. ირემაშვილი.

სკოლის დემოკრატიზაცია *).

სკოლის დემოკრატიზაციის პროცესი მიმდინარეობს ორი მიმართულებით: 1) საყოველთაო სწავლა, როგორც უმეტრებასთან საბრძოლველი საშუალება, სახალხო განათლების ორგანიზაციის სისტემის დემოკრატიზაცია, რაც გულისხმობს მთელი ხალხის სულიერ მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის საჭირო სახალხო სკოლების დაარსებას; 2) სწავლის და სკოლის შინაგან ორგანიზაციის პრინციპებისა და მეთოდების დემოკრატიზაცია. ამ ორ მიმართულებათა სინტეზისაგან სკოლის დემოკრატიზაციის პროცესში გამომდინარეობს ორი ძირითადი მოთხოვნილება; იგი ამ ბოლო დროს გადაიქცა არა მარტო დასავლეთ ევროპის მთელი მასწავლებლობის მოთხოვნილებათა არამედ ფართო საზოგადოებრივ მიმდინარეობით, რომელმაც დიდი ყურადღება მიიქცია როგორც მეცნიერების წარმომადგენლების, ისე გამოჩენილ მოღვაწეთა. ეს არის მოთხოვნილება: 1) მთლიანი სკოლის და 2) შრომის სკოლის.

მთლიანი სკოლის პრინციპების დამცველები გამოდიან სახელმწიფოს წინაშე ყველა მოქალაქეთა **თანასწორობის** პრინციპიდან როგორც **უფლება**, ისე ვალდებულობის მიხედვით. აი რას ამბობს ამ საკითხის შესახებ კერცენშეინერი, პედაგოგი, თეორეტიკი და პრაქტიკი, ცნობილ საზოგადოებრივ-პედაგოგიური მიმდინარეობის წარმომადგენელი ერთის მხრივ და გერმანიის ბიუროკრატიის უფრო ლიბერალურ ნაწილის—მეორეს მხრივ, საზოგადო მოღვაწე და ბავარიის სახალხო განათლების დეპარტამენტის დირექტორი:

„ოფიციალური სახალხო სკოლა,—ორგანოა სახელმწიფო ორგანიზმისა, თავის ინტერესების დასაცავად. თანამედროვე სახელმწიფოს ცნებისაგან პირდაპირ გამომდინარეობს ყველა მოქალაქეთა თანასწორობა. როგორც თანამედროვე სახელმწიფოში არ არის და არც უნდა იყოს მოქალაქეთა ორი სხვა და სხვა კატეგორია, ისე არ უნდა არსებობდეს დაწყებით სკოლის ორი სხვა და სხვა კატეგორია: ხალხისთვის და შექმნილ მოქალაქეთათვის, სახელმწიფო ხარჯით არსებული დაწყებითი სკოლა უნდა აძლევდეს თანაბარ განათლებას, ყველა ბავშვს თანაბარ მომზადებას, განურჩევლათ წოდებისა და მშობელთა ნივთიერ მდგომარეობისა.

ღარიბ გლეხის, დღიური მუშის ან მზარეულის შვილი შემდეგში მოქალაქის იმ უფლებით და მოვალეობით იქნება აღჭურვილი, როგორითაც მდიდარი ინტელიგენტი მშობლების ან ვაჭრის შვილი. ამიტომაც სახელმწიფო მოვალეა მისცეს ისეთივე განათლება პირველს, როგორც მეორეს.

მთლიანი სახალხო სკოლის პროექტით ყველა მოქალაქეთა ბავშვებისათვის 6—დან 18 წლის ასაკამდის თუმცა შესაძლებელია დაყოფა, მაგრამ არა წოდებრივი და ეკონომიური, არამედ ა) მოწაფის ნიჭის და მი-

*) დასასრული.

დრეკილების მიხედვით 10 წლის ასაკიდან და ბ) მის ბუნებრივ მოთხოვნილებების ამა თუ იმ სპეციალურ ხელობის და პროფესიის მიხედვით.

რაც შეეხება შრომის სკოლის პრინციპს, ეს საკითხი უფრო ფართე და სრულია, ვიდრე ამას თვით სახელი გვიჩვენებს; იგი შეიცავს მთელ რიგს პედაგოგიურ და სოციალურ პრინციპებისას და საზოგადოებრივ მიმდინარეობისას. საკითხი არსებითად შემდეგში გამოიხატება:

1. შრომის სკოლა, როგორც სახალხო განათლების ორგანიზაციის პრინციპი. ეს ნიშნავს—სკოლის ორგანიზაციის სისტემის და სკოლის განათლების შეფარდებას ცხოვრების მოთხოვნილებასთან და შრომის და მშობელთა ჯგუფის საჭიროებასთან. ეს ნიშნავს, სკოლის პროგრამების შემუშავების საჭიროებას ისე, რომ მან მოამზადოს მომავალი თაობა შრომისთვის და საზოგადოებრივ ცხოვრებისთვის, აღზარდოს იმისთანა მოქალაქენი, რომელთაც შეეძლებათ აქტიური მონაწილეობა მიიღონ საზოგადოებრივ—ეკონომიურ წარმოებაში, სადაც შრომის პირველი ადგილი უჭირავს; მათ უნდა შეეძლოთ შეგნებულათ და ნაყოფიერათ მოიხმარონ თავიანთი ღონე და შრომა.

2. შრომის სკოლა—როგორც სწავლის მეთოდი და პრინციპი. ეს ნიშნავს იმას, რომ თანამედროვე სკოლის სასწავლო მასალა დამყარებული უნდა იქნეს შრომაზედ და მოწაფის აქტიუბაზედ, მკიდროთ უნდა დაკავშირდეს ფიზიკური და გონებრივი შრომა, უნდა განმტკიცდეს კავშირი ტექნიკურ ხელგარჯილობის და საზოგადო განათლების საგნების შორის. შრომის პრინციპის მოხმარება სკოლაში, როგორც ხასიათის შემუშავების ფაქტორის აუცილებლობა, ეს ყველასათვის ცხადზედ უცხადესია. ეს საჭიროებანი თვით ცხოვრებამ წამოაყენა დასავლეთ ევროპაში, სადაც ახალი მიმდინარეობა მოითხოვს სკოლის და სახალხო განათლების დემოკრატიზაციას.

რუსეთში კი სკოლის დემოკრატიზაციის პროცესი სულ სხვა გზით ვითარდება, რაც აიხსნება ჩამორჩენილობით, კულტურულ და საზოგადოებრივ პროგრესის კუს ნაბიჯის საარულით და თვით ცხოვრების განსხვავებით.

რა თქმა უნდა, ასეთ პირობებში; სკოლის დემოკრატიზაციის პროცესი უნდა იქნეს გაცილებით უფრო ხანგრძლივი, ვიდრე დასავლეთ ევროპაში, სადაც სკოლის დემოკრატიზაციას 100 წლის ისტორია აქვს.

კატო ბ-ძე.

შრომის ბირჟა რუსეთში.

რუსეთის შრომის ბირჟის ისტორია ჯერ კიდევ იმდენათ მოკლეა, რომ მასზე დაწვრილებით საუბარი ძალიან ადრეა.

ისეთი შრომის ბირჟა, რა სახითაც უნდა წარმოებდეს იგი, რევოლუციამდის არ ყოფილა. ეს რასაკვირველია, არ აიხსნება იმით, რომ მოთხოვნილება არ იყო.

მუშების მოთხოვნილების გამო, ზოგიერთი ქალაქთა თვითმართველობები შეუდგენ, მუშების დასაქირავებელ, სპეციალურ კანტორების ორგანიზაციას.

ამნაირი, — ქალაქთა თვითმართველობების მიერ დაარსებული კანტორები — აწარმოებდნენ, უმეტეს ნაწილათ, ხელზე მოსამსახურეების საქმეს. ასეთი კანტორები იყო დაარსებული 1901 წ. პეტრეს ქალაქში, 1902 წ. — ოდესაში, 1904 წ. — რიგაში და სხვა. სერიოზიული მნიშვნელობა ამ კანტორებს, რასაკვირველია, არ ქონდათ. აი ასეთი მდგომარეობა სუფევდა 1905 წლამდის; როდესაც მუშების რუსეთში გამარჯვებამ, მისცა მათ საშუალება, ოდნავ მაინც, განთავისუფლებულიყვნენ რეაქციის ბრჭყალებიდან.

იმ დროს წარმოშობილი პროფესიონალური კავშირები, შეუდგენ შრომის ბიუროს ორგანიზაციას. იყო ისეთი მომენტი, როცა შრომის ბიუროს მეფობდა ხოლმე შრომის ბაზარზე. მაგალითად: მოსკოვში, 1906 წელს თითქმის არც ერთ დამქირავებელს, ბეჭვდითი საქმეში, არ შეეძლო დაექირავებია რომელიმე მუშა, მბეჭვდავთა პროფესიონალური კავშირის შრომის ბიუროს დაუკითხავათ.

მწარმოებლებმა, შეამჩნიეს რა, თუ როგორი ენერგიით და ინტერესით ექცევიან მუშები, თავიანთ კავშირთან შრომის ბიუროს ორგანიზაციას თვით დაიწყეს ასეთი ბიუროების ორგანიზაცია. მაგალითად: პეტრეს ქალაქში, 1905 წელს, ქარხნების და ფაბრიკების საზოგადოებებმა მიზნათ დაისახეს მოეწყოთ თავიანთი საშუამავალო კანტორა.

1905 წლის მოძრაობამ მიიქცია ქალაქთა თვითმართველობების ყურადღება; მუშების მოთხოვნილების ზეგავლენით, ძალაუვნებურათ, ისინი დაინტერესდნენ მუშის საკითხით და მიაქციეს ყურადღება მუნიციპალური შრომის ბირჟების ორგანიზაციას.

1914 წლის ომის დაწყების დროს შრომის ბირჟის მოთხოვნილება უფრო გამწვავდა. უმუშევრები, რომელნიც ომამდის გაჩნდნენ, მოითხოვდნენ რამენაირათ მიეცათ მათთვის სამუშაო.

ასეთმა მდგომარეობამ წარმოშვა ქალაქებში და ბევრ სოფლებში შრომის ბირჟის დაარსება. ამ დროს გაება მთელ რუსეთში შრომის ბირჟის ქსელი. ის იმდენათ მრავალ-რიცხოვანი იყო, რომ არცერთ ევროპის სახელმწიფოში ამდენი შრომის ბირჟა არ მოიპოებოდა. ადამიანს ეგონებოდა, რომ რუსეთი უკვე შეიქნა მოწინავე სახელმწიფოთ, ასეთი მრავალ-რიცხოვანი მუშების ორგანიზაციების და შრომის ბირჟების დაარსებით. მაგრამ, ნაყოფი. სამწუხაროთ, სულ სხვა გამოვიდა. შრომის ბირჟები ისეთ ნაირათ აწარმოებენ საქმეს, რომ შეიძლება ჩაითვალოს უარყოფითი მუშა-

ობათ. მათი მუშაობა დაყენებული იყო ძლიერ ცუდათ, უსისტემოთ, არ იყო შეერთებული ერთ სახელმძღვანელო ორგანიზაციით და სხვა.

შრომის ბირჟებს არავითარი კავშირი არ ქონდათ დაქერილი მუშების მასასთან და ამის გამო ვერ შესძლეს უმუშევართა რიცხვის და მათი კატეგორიების აღნიშვნა. მიაქციეს რა ყურადღება, ყოველივე ამას, მუშათა ორგანიზაციებმა, მოითხოვეს მასში მონაწილეობის მიღება. მაგრამ მათი თხოვნა, რასაკვირველია, დაუკმაყოფილებელი დარჩა. მუშათა ორგანიზაციების საფუძვლიანმა მოთხოვნამ გამოიწვია ამ საკითხის გადაწყვეტა.

სწორეთ ომის დაწყების დროს, ერთ-ერთ თავისუფალ ეკონომიურ საზოგადოების კომისიაში, რომელიც მუშაობდა ნ. დ. სოკოლოვის თავჯდომარეობით, პროფესიონ. და სხვა მუშათა ორგანიზ. მონაწილეობით, აგრეთვე დეპუტატების—ნ. ჩხეიძის, გ. პეტროვსკის, მ. სკობელევის, ვ. ხაუსტოვის და ა. ბადაევის მონაწილეობით იყო შემუშავებული ისეთი მოთხოვნილებანი, რომელთაც ისეთი ძალა უნდა ქონოდა, რომ დადებითი გავლენა მოეხდინათ ქალაქთა შრომის ბირჟის ორგანიზაციაში.

ამ საკითხის დეტალურათ გარჩევის შემდეგ, კომისიამ გადასწყვიტა მოაწყოს ბირჟის ორგანიზაცია პარიტეტულ საფუძველზე.

დაეცა თვითმყრობელობა, დაეცნ ის პირნიც, ვინც ხელს უშლიდენ მუშებს. მუშებმა თვით აღიეს თავის ხელში თავიანთი საქმე.

და აი, ამ მომენტიდან იწყება ორგანიზაციული და მრავალ მნიშვნელოვანი მოღვაწეობა მუშათა კლასისა.

მუშათა კლასის გამარჯვებას მოყვა მუშათა ბაზრის ორგანიზაცია. მრავალ ქალაქებში გაიხსნა შრომის ბირჟა; მათში მრავალი გაიხსნა პარიტეტულ საფუძველზე, მაგრამ, საუბედუროთ, არ იყო შემუშავებული მუშაობის საერთო გეგმა. არ იყვენ ორგანიზაციების ხელმძღვანელები, რომელთაც შესძლებოდათ შეერთებინათ და გაეერცვლებინათ ბირჟის მოღვაწეობა.

მხოლოდ 1917 წ. 19 აგვისტოს იყო გამოცემული, დროებითი მთავრობის მიერ, შრომათა ბირჟის დებულებანი. ამ დებულებით ევალეობოდათ ქალაქთა და ერობათა თვითმართველობებს მოეწყოთ შრომის ბირჟა იმ ქალაქებში, სადაც ირიცხებიან 50.000 მცხოვრებნი.

ამ დებულების მისედვით, შრომის ბირჟის გამგებლობა ევალეობოდა კომიტეტს, რომელშიაც შედიოდენ, ერთნაირ რიცხვით, ყველა პროფესიონალურ დაწესებულებების წარმომადგენლები. თავმჯდომარეს ამ კომიტეტში ირჩევდა ქალაქის საბჭო ან და ერობათა დაწესებულებანი. შრომის ბირჟის ხარჯი ეკისრებოდა ქალაქთა და ერობათა თვითმართველობებს. შრომათა ბირჟების შემაერთებელ ორგანოთ ინიშნება ერთი მთავარი შრომის ბირჟა. ამ დებულებათა გამოქვეყნების შემდეგ ყველგან შეუდგენ ქალაქთა და ერობათა შრომის ბირჟის ორგანიზაციას.

სამწუხაროთ შრომათა ბირჟის მოღვაწეობის ცნობები ხელთ არ გვაქვს, ხოლო, ეს კი შეიძლება ითქვას, რომ მათი მუშაობა წარმოების

პირველ საფეხურზე იდგა და ვერც შესძლეს დაეჭირათ სათანადო ალავი. ამას ხელს უშლიდა კიდევ ის, რომ ამავე დროს სუფევდა სარეკომენდაციო კანტორები, სხვა და სხვა შრომის ბიუროები სხვა და სხვა კავშირებთან და საზოგადოებებთან.

ასეთ საქმის მდგომარეობას, არ შეიძლებოდა არ ქონოდა ზეგავლენა შრომის ბირჟის მუშაობაზე. საქმე იყო ახალი და მოითხოვდა შრომას.

დადებითი და დამაკმაყოფილებელ მუშაობისათვის აუცილებელი იყო სათანადო პირობები.

რაც უფრო მკვიდრი დამოკიდებულება აქვთ ხოლმე შრომის ბირჟებს ერთმანეთთან მით უმეტეს ვითარდება მათი მუშაობა და მიზანსაც აღწევს.

1917 წლის კვირიკობისთვეში, ბოლშევიკების გამოსვლებმა დანგრე-
ვითი გავლენა იქონია, როგორც თვით რუსეთზე ისე კერძოთ შრომის ბირ-
ჟებზე. შრომის ბირჟები მუშაობდნენ განკერძოებულათ სხვა ბირჟებისაგან
და ამან, რასაკვირველია, გამოიწვია საქმის დაქვეითება.

შრომის ბირჟა არის ნაყოფი მუშათა კლასის განვითარების. შრომის
ბირჟა აერთებს მუშათა კლასს და ქმნის სასიამოვნო პირობებს დადებითი
მუშაობისთვის, ამისათვის მას დიდი მომავალი აქვს.

ნ. გიკი.

აღმოსავლეთ საქართველოს მასწავლებელთა დელეგატების ერილობა.

აღმოსავლეთ საქართველოს მასწავლებელთა დელეგატების ყრილობა
გაიხსნა 5 იანვარს და დასრულდა 8-ს. ყრილობამ განიხილა 15-დღე სხვა
და სხვა საკითხი, რომელზედაც მოხსენებებს აკეთებდა კავშირის მთავარი
გამგეობის თავმჯდომარე ვ. ბურჯანაძე.

სხვა საკითხთა შორის კრებამ განიხილა საკითხი, „ერობა და მასწავ-
ლებელთა კავშირი“. ყველა დასმულ საკითხებზე წაკითხულ მოხსენების
შემდეგ გამოტანილ იქნა შესაფერი დადგენილებანი. მოგვყავს ზოგიერთი:
1) გადაიდოს ომში დახოცილ და დაჭრილ მეომართ, ოჯახების სასარგებლოდ
კავშირის საშუალებიდან. 700 მ., 2) გამოეცხადოს სრული ნდობა საქარ-
თველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას და აღეთქვას კავშირის
მხრით ყოველგვარი დახმარება, როგორც გარეშე ისე შინაურ მტერთან
ბრძოლაში, 3) დაევალოს ახლად არჩეულ გამგეობას განმეორებით აღძრას
შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე და ყოველგვარი ზომები მიიღოს, რათა
დაეთმოს კავშირს ერთ-ერთი თავისუფალი სახელმწიფო შენობა მასწავლე-
ბელთა სახლად, თან იზრუნოს (გამგეობამ) სახლის ფონდის გასაძლიერებ-
ლად ფულების შეკრებით. 4) პედაგოგიური ჟურნალი „განათლება“ ამიე-
რიდან გახდეს კავშირის ორგანოდ ჟურნალის გამოწერა სავალდებულო

იქნას ყველა სკოლისა და მასწავლებლისთვის, არჩეულ იქნას სარედაქციო კოლეგიაში ორი წევრი გამგეობის შემადგენლობიდან. 5) დაწესდეს ამიერიდან ნაცვლად 3 მ—თისა 10 მანეთი საწევრო გადასახადი 6) მოწვეულ იქნას სრულიად საქართველოს მასწავლებელთა დელეგატების ყრილობა აღდგომის უქმეებზე, ყრილობის მოწვევა დაევალოს გამგეობის პრეზიდიუმს და განსაკ. დამხ. კომისიას (ფ. მგელაძე, პ. წირქვაძე, ი. პეტროვი თ. ყაზახიშვილი;) 7) მიღებულ იქნას ბ-ნ ვ. ბურჯანაძის მოხსენების ყველა მუხლები (ერობა და მასწავლებელთა ორგანიზაციები) მასწავლებელთა კავშირის სახელმძღვანელოთ და დაევალოს ფილიალებს აქტიური მონაწილეობა მიიღონ ერობათა მუშაობაში სახალხო განათლების შესახებ. აი ეს მუხლები: 1) რომ უფრო ნაყოფიერი შინაარსიანი და პრაქტიკული იქნეს სახალხო განათლების საქმის ორგანიზაცია აუცილებლად საჭიროა ამ დარგში, ისე, როგორც სხვა დარგებშიაც, ერობათა ერთეულების შეკავშირება და ორგანიზაციული მუშაობის გაჩაღება. ფაქტიურად ჩვენ სკოლა, არა გვაქვს, ვინაიდან არა გვყავს ჯეროვნად მომზადებული მასწავლებლები და არც თვით მასწავლებლების მომზადებლები. მას ნათლათ ამტკიცებს დღევანდელი ჩვენი ცხოვრების სინამდვილე და მრავალი ფაქტები. არის სკოლები და მასწავლებლები არა გვყავს. ამისათვის უპირველესი ყურადღება ერობებმა უნდა მიაქციონ ამ საკითხს, ე. ი. სკოლების ხელმძღვანელობის და ინსტრუქტორების მომზადებას, რისთვისაც აუცილებლად საჭიროა მოკლე ვადიანი კურსების დაარსება, ამ კურსებზე ხელმძღვანელებლად უნდა მოწვეულ იქნან ერობის საკითხთან გაცნობილი და საქმოდ მომზადებული პირები. ამავე კურსებზე მოწვეულმა პირებმა უნდა წაუკითხონ სისტემატიური ხასიათის ლექციები დაახლოვებით შემდეგ თემებზე.

1) ძირითადი საკითხები სასკოლო ინსტრუქტორთა საქმისა.

2) პედაგოგიკის საფუძვლები და სახალხო სკოლის ორგანიზაცია ახალნიადაგზე.

3) სკოლის დემოკრატიზაცია.

4) ფსიხიოლოგია.

5) მასწავლებლის მართვა-გამგებლობა.

6) ფიზიკური აღზრდის საფუძვლები.

7) სასკოლო გიგიენა.

8) მეთოდი და პრინციპები სწავლებისა: სამშობლო ენის არითმეტიკის, ბუნების მეტყველობის (პრაქტიკული მეცადინობა ფიზიკაში, ქიმიაში, ბიოლოგიაში ისტორიის, გეოგრაფიის). 9) სასკოლო მუზეუმი და საექსკურსიო საქმე. 10) სასკოლო ბიბლიოთეკა. 11) სასკოლო კანონმდებლობა და სკოლის ორგანიზაცია ჩვენში და საზღვარ გარეთ. 12) ისტორია და თანამედროვე მდგომარეობა სახალხო განათლებისა ერობებში და ქალაქებში. 13) ერობათა თვითმართველობების საფუძვლები. 14) სასკოლო მეურნეობა. 15) სახალხო განათლების სტატისტიკის ორგანიზაცია, 16)

საპროფესიო განათლება. 17) ახალი მიმდინარეობა თანამედროვე პედაგოგიაში. 18) სკოლის გარეშე განათლება და სხვა...

ამ წესით დროებით კურსებზე მომზადებულნი ინსტრუქტორები ინიშნებიან სხვა და სხვა ერობათა ერთეულებში და საერთო გეგმის თანახმად აწარმოებენ სკოლების მართვა-გამგეობას.

სკოლის შენების დროს, რომელსაც ეხლა იწყებს ჩვენი ნორჩი ერობა, მართებს აქტიური მოქმედება ორგანიზაციულად შეკავშირებულ მასწავლებლობას, რისთვისაც მასწავლებელთა კავშირის ფილიალი განყოფილებები მთავარ გამგეობითურთ შედიან ერობათა ერთეულებთან დაარსებულ სასკოლო კომიტეტებში თავიანთი წარმომადგენლების სახით. ასეთი სასკოლო კომიტეტები არსდება: ცენტრალური კომიტეტი ერობათა კავშირის ცენტრალურ ბიუროსთან ქ. თბილისში; ამ ცენტრალურ კომიტეტში წარმომადგენლებს ირჩევს: 1) სრულიად საქართველოს მასწავლებელთა დელეგატთა ყრილობა (წარმომადგენელთა რიცხვს განსაზღვრავს თვით ერობათა კავშირის ცენტრალი ბიურო). 2) ერობათა კავშირის ცენტრალი ბიურო (ხმოსანთავან). 3) კომიტეტში შედიან გადამწყვეტის ხმით მთავარი ინსტრუქტორი სახალხო განათლებისა, მოწვეული ცენტრალი ბიუროს მიერ 4) ტეხნიკი, 5) ექიმი და სკოლის გარეშე განათლების მთავარი ინსტრუქტორი.

ცენტრალი სასკოლო ბიუროს მოვალეობას შეადგენს: 1) სახალხო განათლების სტატისტიკის ორგანიზაცია, 2) საყოველთაო სავალდებულო სწავლის ქსელის შედგენა, 3) სკოლის ტიპის გეგმის შემუშავება 4) სკოლის შენობის გეგმის შედგენა, ცენტრალი მუზეუმისა და ბიბლიოთეკის დაარსება, 6) სასკოლო პროგრამების შემუშავება, 7) ხელსაწყო და სათვალსაზირო ნივთების სახელოსნოს მოწყობა, 8) ცენტრალური წიგნთა და სასწავლო ნივთების საწყობის დაარსება, 9) სახელმძღვანელო წიგნების გადათვალთვლიერება, შედგენა და გამოცემა, 10) საკუთარი ცენტრალური საკაზმაეი სახელოსნოს შექმნა, 11) პედაგოგიური ორგანოს გამოცემა, 12) ინსტრუქტორების მომზადება, 13) სკოლის გარეშე განათლების ფართო ნიადაგზე დაყენება 14) სამაზრო და წვრილ ერთეულებთან მჭიდრო კავშირის დაკავება სახალხო განათლების სფეროში.

სამაზრო ერთეულის აღმასრულებელ ორგანოსთან არსებულ, სამაზრო სასკოლო კომიტეტში შედიან: 1) მაზრის მასწავლებელთა კავშირის წარმომადგენლები, (წარმომადგენელთა რიცხვს განსაზღვრავს თვით სამაზრო ერთეულის გამგეობა),—2) თვით სამაზრო ერთეულის წარმომადგენელი, 3) ექიმი, 4) ტეხნიკი, 5) სკოლის გარეშე განათლების ინსტრუქტორი, 6) სამაზრო ინსტრუქტორი.

სამაზრო სასკოლო კომიტეტი 1) ადგენს სარჯთაღრიცხვას, 2) არჩევს ინსტრუქტორების მოხსენებას სკოლებში სწავლა-აღზრდის დაყენების შესახებ, 3) ნიშნავს და ითხოვს მასწავლებლებს, 4) აწარმოებს სახალხო განათლების სტატისტიკას მაზრაში, 5) ადგენს საყოველთაო სწავლის გეგ-

მას მაზრაში, ერთი სიტყვით ფაქტიურად განაგებს სასკოლო საქმეს მაზრაში..

საერობო წვრილ ერთეულების აღმასრულებელ ორგანოსთან ასეთივე წესით არსდება სასკოლო კომიტეტი. ამ კომიტეტში შედიან: 1) ადგილობრივი მასწავლებელთა ორგანიზაციის წარმომადგენელი (რაცხვს თვით ერთეულის აღმასრულებელი ორგანო განსაზღვრავს) 2) წვრილი ერთეულის წარმომადგენელი, 3) ექიმი წვრილი ერთეულის. სასკოლო კომიტეტი განაგებს ფაქტიურად თავის რაიონში არსებულ სკოლებს და საზოგადოდ სახალხო განათლების საქმეს.

საქმის უფრო ჯეროვან ნიადაგზე დასაყენებლად ერობათა ცენტრალურ ბიუროსთან დაარსებული სასკოლო კომიტეტი გამოყოფს თავის წრიდან: 1) პედაგოგიურ კომისიას, რომელიც აწარმოებს და ხელმძღვანელობს განსაკუთრებით სწავლა-აღზრდის შესახებ საქმეებს, საკითხებს, და პედაგოგიურ ორგანოს, ამიერ კავკასიის პედ. მუზეუმის მიღება და ხელმძღვანელობა, 2) სკოლის გარეშე განათლების კომისიას, რომელიც ზრუნავს განსაკუთრებით სკოლის გარეშე დარჩენილ მოზარდ თაობის და მოზრდილთა გონებრივ განვითარებაზე მოძრავი საკვირაო სკოლების, სახალხო კითხვების, ლექციების, ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების მოწყობისა და დაარსების საშუალებით სააღმშენებლო კომისიას, რომელიც განაგებს სპეციალურად სკოლების შენობების საქმეს, და მათ გიგიენურად მოწყობას.

ასეთი ორგანიზაცია ეკვი არ უნდა მკვიდრ ნიადაგზე დააყენებს სახალხო განათლების საქმეს, თუ მასწავლებელთა კავშირი გამოიჩინეს მხნეობას და სისტემატიურ დახმარებას გაუწევს თავისი აქტიური მოქმედებით ერობათა თვითმართველობებს და ამით გაამაგრებს და განამტკიცებს ჩვენი ნორჩი რესპუბლიკის ფუძეს.

NN.

ფინანსიური შეღავათი ერობებს და ქალაქებს.

ერთ-ერთი საგრძნობელი შედეგთაგანი, რომლითაც უხვათ დაგვაჯილდოვა მსოფლიო ომმა, არი ფინანსიური მდგომარეობის ღრმით და საგრძნობლად დაშლა. უმთავრესათ, ასეთი ფინანსიური დაშლა, წილათ ხვდა იმ ქვეყნებს, რომლებმაც მიიღეს მონაწილეობა ამ მსოფლიო ომში, როგორც აქტიურმა ერთეულებმა; ის ნეიტრალური სახელმწიფოები, რომელნიც უნებურათ იყვენ ჩარეულნი ამ მსოფლიო ომში, არ შეიძლებოდა მათაც არ შეხებოდა მსოფლიო ფინანსიური და ეკონომიური ტალღები, მაგრამ ისინი უფრო ნაკლებათ დაშავდენ.

ასეთივე მძიმე მდგომარეობა, ხვდა წილათ, ჩვენ საზოგადოებრივ თვითმართველობებს—ერობებს და ქალაქებს. ომის დახმარების საქმის ორგანიზაცია, მცხოვრებთათვის სურსათის საქმის მოწყობა, ლტოლვილების თვალ-ყურის დევნა და სხვა გადაუდებელი საქმეები, მოითხოვდენ არა

მარტო ენერჯიას და იდეალურათ საქმეზე მინდობილობას, არამედ მოითხოვდა აუარებელ ხარჯს, რომლებმაც მალე და სრულებით დააცალიერა ადგილობრივი სალაროები.

შეუცთომლათ შეიძლება ითქვას, რომ ეხლა არც-ერთი ქალაქი, არც-ერთი ერობა არ არი უდენფიციტოთ, რომლის რაოდენობა გამოიხატება იმ სიმძიმის მიხედულებით, რომელიც მან ამ ორ, სამ წელიწადში გადიტანა. და, თუ კი დიდი ქალაქები—თბილისი,*) ქუთაისი, ფოთი, თავიანთ ვალებს მილიონებით ითვლიან, პატარა ქალბქებიც თავიანთ ვალებს ასი ათასობით ითვლიან.

არა უკეთეს მდგომარეობაშია ერობების სალაროები; გარდა იმ ხარჯებისა, რომელიც მოუვიდათ მათ ომის დროს, სხვა მხრითაც იყო შევიწროვებული მათი ფინანსიური მხარე.

ჩვენმა ახალგაზდა ერობამ, ასეთი მდგომარეობაში უნდა დაიწყოს მუშაობა როცა ნალდი ფულის მიღების მაგიერ, უნდა მიიღოს სია შემოუტანელი ბაჟისა, იმ აღრინდელ ორგანოსაგან, რომელიც ამ ბაჟის შეკრებას აწარმოებდა.

უფრო ხშირათ ერობები და ქალაქები, მიმართავენ ხოლმე მთავრობას საშვალების აღმოსაჩენათ, მაგრამ დროებითი ფინანსიური დაბრკოლების გამო, რომელსაც მთავრობა განიცდის, ღირსეულ დახმარებას ვერ უჩენს, ქალაქები რომ ასეთი ფინანსიური მდგომარეობიდან გამოვიდნ და ერობების ახალი საქმის ორგანიზაციის საქმე კარგათ წავიდეს, მთავრობამ აირჩია ერთი გზა: გადადებულ იქნეს მათთვის რამოდენიმე პროცენტი სახელმწიფოს ზოგიერთ შემოსავლიდან. ასე მაგალითად: მიწის შემოსავლის ერთდროული ბაჟი გამოანგარიშებულია 1919 წლისთვის 75 მილიონი მ-თი. დადგენილია, ერობის სასარგებლოთ გადადებული იქნეს 20%, რაც შეადგენს 15 მილიონ მანეთს. ღვინის აქციზიდან—გადადებულ უნდა იქნეს 15%, ერობების სასარგებლოთ და 5% ქალაქების სასარგებლოთ, რაიც ქალაქ თბილისის მისცემს 1919 წელში 3 მილიონ მანეთზე მეტს. ქალაქების უძრავი ქონების ბაჟიდან 1919 წლისთვის გადადებულია 20%, კერძო შემოსავლიდან 4%, მიდის ერობათა განკარგულებაში. გარდა ამისა მთავრობის მიერ დაკმაყოფილებული იყო თხოვნა ქალაქების და ერობებისა, რომ მათ სასარგებლოთ ბაჟი დადებულიყო ფურცელ თუთუნზე.

ასეთ ზომებს აქვთ დროებითი სახე და ერთგვარი არევიდარევა შეაქვთ საერთო ბაჟის სისტემაში.

ერთ-ერთი გამოსავალი ასეთი მდგომარეობიდან იქნებოდა ქალაქების და ერობების უფლების გაფართოება ბაჟის აკრეფის სფეროში, იმ ზომამდის რამდენიც ქალაქს და ერობას სჭირდება, და სწორი განაწილება სახელმწიფოს, ერობის და ქალაქის გადასახადებისა. ეს საკითხი საქაროა,

*) თბილისის ვალი აღემატება 10 მილ. მანეთს.

რისთვისაც საჭიროა ამორჩეულ იქნეს საგანგებო სპეციალური კოლეგია იმ სამ დაინტერესებულ ჯგუფიდან, რომელთაც დაევალებათ განიხილონ ეს საბაჟო საქმე და მათი გადაწყვეტილება ჩაიწეროს კანონდებითი აქტით. ეს სწორეთ ეხლათ საჭირო, როცა ქალაქების, ერობების და ფინანსიური საქმეც ჯერ კიდევ არ არი ისე ცუდ მდგომარეობაში.

ქ რ ო ნ ი კ ა .

ქალაქთა თვითმმართველობაში.

სახალხო უნივერსიტეტის შუამდგომლობა. თბილისის სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობამ მიმართა ქალაქის გამგეობას თხოვნით, ცენტრალ სახალხო უნივერსიტეტს შემწეობის აღმოჩენის შესახებ. ქალიქის გამგეობამ ეს შუამდგომლობა საბჭოს საბიუჯეტო კომისიას გადასცა.

✱ **ქალაქის გამგეობის მოსამსახურეთა** კავშირის აღმასრულებელ კომიტეტმა დაადგინა შუამდგომლობა აღძრას, რათა ქალაქის გამგეობაში ნაციონალიზაცია ერთის წლით გადაიდოს და იმ მოსამსახურეთათვის, რომელნიც სურვილს გამოაცხადებენ ქართულ ენის შესწავლისას, მათთვის გამგეობამ დაარსოს ქართული ენის კურსები. თუ ახლავე ნაციონალიზაციისა გამო ვინმე მოსამსახურეთაგანი შტატს გარეთ დარჩება მათ დაენიშნოს პენსია ნამსახურობის წლოვანობის გვარად.

✱ **მუშების ჯამაგირი.** ქალაქის გამგეობამ პირველ იანვრიდან გაუდიდა ჯამაგირები ქალაქის ტყის საწყობის მუშებს, რომელიც იმყოფება მე 300-სე ვერსზე, ხუთას მანეთამდის თვეში.

✱ **საჩუქარი.** ქალაქის გამგეობამ დაადგინა, ომში დახოცილ სახალხო გვარდიელების ოგანეს მირაეიანცის და ივ. კანდაშვილის, ოჯახებს დახმარების სახით მიეცეს თვითთულს ათასი მანეთი.

✱ **დახმარება ქუთაისის ქალაქის თვითმმართველობას.** მთავრობამ დაადგინა დახმარების სახით, ქუთაისის ქალაქს თვითმმართველობას, მიეცეს 100.000 მანეთი.

✱ **ქიათურის ქალაქის გამგეობა.** ქიათურის საქმე გაუმჯობესდა: ქალაქის საბჭომ მთავრობას დააკანონებინა ყოველ ფუთ გადატანილ შავქვაზე გადასახადი 1 კაპ. ქალაქის სასარგებლოთ.

ქალაქმა შეიძინა ქალაქთა კავშირისაგან მთავრობის დახმარებით საავათმყოფოს მოწყობილობა ასი საწოლით და აფთიაქის დიდძალი წამლები თავისი მოწყობილობით და გახსნა აფთიაქი, რომელიც დიდ დახმარებას უწევს, როგორც ქიათურის მოქალაქეთ ისე ქიათურის რაიონის მცხოვრებთ. აფთიაქში მოიპოვება ყოველგვარი ხარისხის წამლები და თა-

ნაც შედარებით კარგი დამზადებული და იაფ ფასებში, ვინემ ეს კერძო აფთიაქში არი. ქალაქმა გახსნა პირველი პარალელური კლასი, ქიათურის უმაღლეს პირველ დაწყებით სასწავლებლისა უფასოთ, სადაც სწავლობს 40 მოწაფე. ქალაქმა შექმნა საგანგებო სასანიტარო კომისია, რომელმაც თავისი ენერგიული მუშაობით ქალაქს ააციდინი წარსულ ზაფხულში უღმობელი სენი. ქალაქმა შეიძინა რამოდენიმე თვის საყოფი პური, რომელსაც ყიდის გირვანქას 1 მან. 10 კაპ. პური ეძლევათ სულზე გირვანქა. ქალაქმა მოახერხა და მოიტანა მცხოვრებთათვის შეშა. სანამ ქალაქი შეშას მოიტანდა, ბაზარზე შეშა ურემი ფასოფდა 80—100 მანეთამდის. ამის შემდეგ ფასებმა ბაზარზე დაიკლო 50—70 მანეთამდე.

ამას გარდა ქალაქმა შეიძინა 50 ცალი ახალი ტელეფონის აპარატები, რომელიც ახლო მომავალში გაკეთდება. აი, მოკლეთ ის ნამუშევარი, რომელიც ქალაქმა ღარიბი კასით ერთი წლის განმავლობაში გააკეთა. შესრულდა ერთი წელი ქალაქის მოღვაწეობის და ჩვენ თამამად შეგვიძლია ვსთქვათ: მიუხედავად ათასი დაბრკოლებისა, საძირკველი ჩაყრილია და კედლების აშენება—უფრო ადვილი საქმეა.

✻ **მიწების გაყიდვის შეზღუდვის კანონი მთავრობაში.** მიწადმოკმელების მიერ წარმოდგენილი კანონპროექტი, ქალაქში მიწების გაყიდვის და დაგირაავების შეზღუდვის შესახებ, მთავრობამ მოიწონა.

✻ **ოზურგეთის ქალაქის საბჭომ დაადგინა:** ვაჟთა გიმნაზია და საეპარქიო პროგიმნაზია შეერთდეს და გადაკეთდეს ერთ სავაჟო გიმნაზიათ.

✻ **ოზურგეთის ქალაქის საბჭომ იქონია რა მსჯელობა** დუქნების დამქირავებელთა განცხადებაზე, რათა დაწესებულ იქნეს ნორმალური ქირა სავაჟრო შენობებზე, დაადგინა: შესდგეს კომისია, რომელშიაც უნდა შედიოდეს როგორც ბინის დამქირავებელი, ისე მისი მეპატრონე და ქალაქიდან გამგეობის წევრი, რომელიც გამოიმუშავებს საზოგადოთ ბინებზე ნორმალურ ქირებს.

✻ **ოზურგეთის ქალაქის საბჭომ, ქალაქის გამგეობას დაავალა** შეისყიდოს სიმონ ქიქოძის მემკვიდრეების ადგილი, მდებარე ქალ. ოზურგეთში აკაკი წერეთლის ქუჩაზე სობოროს გვერდით, ფასათ არა უმეტეს 20.000 მანეთისა. ხსენებული ფული უნდა მიეცეს იმ თანხიდან, რომელიც ქალაქმა უნდა მიიღოს ხაზინიდან დახმარების სახით.

ქ ა ლ ა მ თ ა ქ ა ვ შ ი რ შ ი .

✻ ჩვენი ჟურნალის უკანასკნელი ნომერში აღნიშნული იყო, რომ ქალაქთა კავშირის სახალხო განათლების განყოფილების გამგემ შეიმუშავა მოძრავი სახალხო უნივერსიტეტის ორგანიზაციის პროექტი და წარადგინა თბილისის სახალხო უნივერსიტეტის ქართველ ლექტორთა სექციაში გასარ-

ჩვეათ. ეს პროექტი ქართველ ლექტორთა სექციამ გაარჩია და ერთხმით მოიწონა ამ პროექტში აღნიშნული გეგმით სახალხო უნივერსიტეტის მოწყობა. ლექტორთა სექციამ ამ პროექტის ცხოვრებაში გატარება და პრაქტიკული ნაბიჯების გადადგმა მის განსახორციელებლათ მიანდო კომისიას, რომელშიაც შედიან პროექტის ავტორი ს. რობაქიძე, გ. ი. ნათაძე, ს. ს. ჟორჯოლიანი და ვ. ბაქრაძე.

კომისია უკვე შეუდგა პროექტის ცხოვრებაში გატარებას, რისთვისაც მალე პარლამენტში წარდგენილი იქნება შესაფერი კანონ-პროექტი და ახლო მომავალში შესაძლებელი იქნება მოძრავი უნივერსიტეტის მოქმედების დაწყება.

ლექტორთა ჯგუფმა ამასთანავე გადასწყვიტა გაგზავნოს საქართველოს რესპუბლიკის ყველა ქალაქებში თავის ორი წარმომადგენელი, რათა ამ უკანასკნელმა ადგილობრივ ჩაუყარონ საძირკველი სახალხო უნივერსიტეტების მოწყობას და მოძრავი უნივერსიტეტის მოქმედებისათვის მოამზადოს ნიადაგი ადგილობრივ.

✳ თბილისის სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობამ შუამდგომლობა აღძრა ქალაქთა კავშირის მთავარი კომიტეტის წინაშე შესახებ 15,000 მანეთის სესხისა. თავის შუამდგომლობაში გამგეობა აღნიშნავს თბილისის სახალხო უნივერსიტეტის უმწეო მდგომარეობას და სთხოვს მთავარ კომიტეტს სამი თვის ვადით ასესხოს მას 15,000 მანეთი, რათა უნივერსიტეტმა შესძლოს თავის მოქმედების გაგრძელება.

✳ ქალაქთა კავშირის სახალხო განყოფილებას უკვე მზათ აქვს რვეულები სკოლებისათვის. ქალაქის თვითმართველობებს შეუძლიათ გამოიწვიონ ეს რვეულები კავშირის სახალხო განყოფილებიდან. ცალი რვეული ეღირება არა უმეტეს 40 კაპეკისა. რვეულებია სამგვარი: პირველი, მეორე და მესამე საფეხურის, ქართული წერისათვის.

ქალაქთა კავშირმა, ქალაქის გამგეობას გადასცა ჯარისათვის დამზადებული საავადმყოფო 400 საწოლით სახადიან მოქალაქეთა მოსათავსებლათ. ეს საავადმყოფო იმყოფება ნავთლულში.

მარჯათა თვითმართველობებში.

ადგილობრივი ადმინისტრაციის რეორგანიზაცია. თბილისის ერობის გამგეობა ფიქრობს მოახდინოს ადგილობრივი ადმინისტრაციის რეორგანიზაცია. რვა რაიონის მაგიერ განზრახულია მოაწყოს 10—11-დის. სარაიონო კომისიების მოვალეობა იქნება დაცული. სასოფლო კომისიების ინსტიტუტი იქნება გაბათილებული.

ფიქრობენ გაუდიდონ ჯამაგირები სამაზრო მილიციონერებს და ადმინისტრაციას.

✱ **საეპიდემიო რაზმები.** თბილისის სამაზრო ერობის გამგეობა განაგრძობს თავის მაზრის რაიონებში, ეპიდემიასთან მებრძოლ საეპიდემიო რაზმების გზავნას. საეპიმო საშუალებით და წამლებით, მცხოვრებნი სარგებლობენ უფასოთ. გლეხობა დიდის ალტაცებით ხვდება ასეთ რაზმებს და რაზმის მოსამსახურეებს სათანადო დახმარებას აძლევს.

✱ **თბილისის ერობის ბიუჯეტი.** ერობის საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიამ წინადადება მისცა ერობის გამგეობას, რომ გადაეცეს მას, ამ მოკლე დროში, განსახილველათ 1919 წლის ხარჯთაღრიცხვის პროექტი.

✱ **ქალაქი თბილისი და თბილისის სამაზრო ერობა.** თბილისის სამაზრო ერობა და ერობის საფინანსო-საბიუჯეტო კომისია, ირკვევს, ქალ. თბილისის და თბილისის სამაზრო ერობის შორის განწყობილების საკითხს.

ამ საკითხის დამუშავება მინდობილი აქვს გამგეობის თავმჯდომარეს ონიაშვილს და ხმოსან ხუნდაძეს.

გამგეობის წევრები ფიქრობენ, რომ ერობის ხარჯში მონაწილეობა უნდა მიიღოს ქალ. თბილისმა. აღნიშნულია, რომ მთელს მაზრაში, ქალ. თბილისი არი მჭიდროთ დასახლებული და მას შეუძლია ერობის სიმძიმე შეამსუბუქოს.

დღემდის, ქალაქის თვითმართველობა სარგებლობდა როგორც ქალაქის ისე ერობის გადასახადებით. შემუშავებული პროექტით, ერობის ყველა გადასახადი, რომელსაც ახდევინებენ ქალაქს, უნდა შეტანილ იქნეს ერობის სალაროში.

✱ **თბილისის ერობაში.** თბილისის ერობის გამგეობის მიერ მოწყობილი მფრინავი რაზმი, ეპიდემიასთან საბრძოლველათ უკვე გაემგზავრა თავის ალაგზე.

✱ **თბილისის ერობის გამგეობამ** გაგზავნა ცენტრალურ სასურსათო საბჭოში, თავისი წარმომადგენელის სახით, გამგეობის წევრი მამულაშვილი.

✱ **ეპიდემიასთან ბრძოლისთვის.** თბილისის მაზრის ერობის გამგეობამ აცნობა შინაგან საქმეთა სამინისტროს, თანახმად ერობის გამგეობის დადგენილებისა თბილ. მაზრაში პარტახტიანი ტიფის ეპიდემიასთან საბრძოლველათ თვითეულ საერობო უბანში თხუთმეტ საწოლიანი გადაძებ სენისთვის ფარდული გახსნა, რისთვისაც ერობას ესაჭიროება ქონების მიღება მომარაგების კომიტეტიდან შინაგან საქმეთა სამინისტროს ხარჯზე.

ერობის მთავარ ინსტრუქტორმა ტ. მარგელაშვილმა უკვე დაამთავრა და საბოლოოდ ჩააბარა თავისი საქმეები შინაგან საქმეთა სამინისტროს კანცელარიას. ერობები 12 მაზრაშია შემოღებული. 4 განაპირა მაზრებში, რომელნიც აქამდე ოსმალეთს ეკავა, ერობის შემოსაღები აპარატი მოწყობილია. მთავრობის მიერ გადადებული 238.000 მანეთიდან დახარჯულია 219.000 მან. საშუალოდ თითო მაზრაზე დახარჯულა 12.915 მ. და 82 კ. მთელ საქართველოში არჩეულია 407 ხმოსანი. ამგვარად თითო ხმოსნის არჩევა 537 მან. და 48 კ. დამჯდარა.

✱ **გზების გადაცემა ერობებისთვის.** საერთაშორისო კომისიამ, რომელიც შესდგა შინაგან საქმეთა სამინისტროსგან, თანახმად გასული წლის 5 ნოემბრის დადგენილებისა, გზების ერობებზე გადაცემის შესახებ, შემდეგი დადგენილება გამოიტანა. ის ერობათა გზები, რომელნიც საკანონმდებლო წესით ცნობილი იქნებიან სტრატეგიულად და რომელთა გამგებლობაც ხაზინის ხელში იქნება, უნდა გადაეცეს გზათა სამინისტროს აგრეთვე რკინის გზის ლიანდაგი და მათზე ხელოვნური მოწყობილებაც გზათა სამინისტროს უნდა გადაეცეს. ხოლო რკინის გზის მოძრავი ქონება და ინვენტარი ერობას უნდა გადაეცეს. ეს გზები და სხვა ერობების გზები დროებით იმ ადმინისტრატიულ უწყებათა განკარგულებაში დარჩებიან რომელნიც მათ დღეს განაგებენ; როდესაც ცენტრალი საერობო დაწესებულება შესდგება საქართველოს ყველა გზები მას უნდა გადაეცეს.

შინაგან საქმეთი სამინისტრომ განკარგულება მოახდინა ერობებს შემდეგი გზები და ტეხნიკური შენობანი გადაეცეს:

1) ქუთაისის ერობას—გზები ქუთაის-ხონის, სამტრედია ხონის, ქუთაის-გელათის და ქუთაის-წყალტუბის.

2) ოზურგეთის ერობას—ნატანებიდან წმ. ნიკოლოზის სადგომამდე.

3) ზუგდიდის ერობას—ზუგდიდ-ანაკლიას გზები და მდინარე ლელოკზე ხიდები.

✱ **ხონის და სამტრედიის რკინის გზის გაყვანის შესახებ ქუთაისის სამაზრო საერობო გამგეობას მოლაპარაკება ქონდა ინჟინერ სვიშჩენსკისთან.** ამ დღეებში შეუდგებიან საერთო გეგმის შემუშავებას.

მასწავლებლების მოსამზადებელი კურსები. გორის ერობის გამგეობის ინიციატივით, პირველი თებერვლიდან, გორის სამასწავლებლო სემინარიასთან, იხსნება მასწავლებლების მოსამზადებელი კურსები. მიღებული იქნებიან ის პირნი, რომელთაც გაუვლიათ არა ნაკლებ ოთხი კლასის კურსი საშუალო სასწავლებელში. კურსი გაგრძელდება 5—6 თვე. სწავლა უფასო იქნება. კურსების მსმენელებს, აგრეთვე მიეცემათ უფასო ბინა, განათება—გათბობით.

✱ **კულტურულად დამუშავებული მიწების ერობაზე გადაცემა.** გორის ერობის გამგეობამ ვადასწყვიტა აილოს თავის განკარგულებაში ის კრლტურულად დამუშავებული მიწები, რომელნიც ჯერ არ არი მიღებული სამიწათმოქმედო სამინისტროს მიერ და იმყოფებიან გამოურკვეველ მდგომარეობაში. ერობის გამგეობამ აღძრა თხოვნა სამიწადმოქმედო სამინისტროს წინაშე, რათა ნება მიეცეს ამ მიწების მათ განკარგულებაში დატოვებისა.

ერობის გამგეობა, თხოულობს აგრეთვე, რომ სოფ. ქვემო—ჭალაში მდებარე ამილახვარის მამული, თავისი შენობებით, გადაცემულ იქნეს მათ განკარგულებაში.

სამიწათმოქმედო სამინისტრო, ერობის დახმარებას ძალიან საჭი-

რომს. ეს იქიდან სჩანს, რომ სამიწათმომქმედო სამინისტრომ უკვე გადასცა ერობას სოფ. ტინისხილში მდებარე გიორგი ამილახვარის მამული სივრცით 73 დესიატინა.

✱ **აგრონომია გორის ერობაში.** გორის ერობის გამგეობამ უკვე დაიწყო მიღება, სამაზრო აგრონომ ქურდიანისაგან, ყველა საქმის საწყობების სასოფლო სამეურნეო მანქანებისა.

მოწვეულ უნდა იქნეს თათბირი, სამაზრო სასოფლო სამეურნეო საზოგადოებების, კოოპერატივების, აგრონომების და სხვა. თათბირი განიხილავს საკითხს, რომელიც შეეხება სასოფლო მეურნეობის აყვავებას.

✱ **სასურსათო საქმე.** გორის ერობის გამგეობა სასურსათო საქმის ორგანიზაციის მოწყობის დროს, ფიქრობს, იმუშაოს გორის კოოპერატივების კავშირთან ერთად.

ერობის გამგეობამ, მცხოვრებთათვის დასარიგებლათ მიიღო ორი ვაგონი ნავთი და 1/2 ვაგონი შაქარი.

✱ **გორის ერობის თავმჯდომარე, ცენტრალ სასურსათო საბჭოში.** დროებითი თავმჯდომარეთ გორის ერობის ცენტრალ სასურსათო საბჭოში არჩეულია ვ. ზ. ცაბაძე.

✱ **შარა გზის შეკეთება ცხინვალსა და გორს შუა.** სატეხნიკო კომისიამ აღძრა საკითხი, რათა შეკეთებულ იქნეს ცხინვალსა და გორს შუა მდებარე გზა. ეს გზა ცუდ მდგომარეობაშია.

ცხინვალის შარა გზა ითვლება სტრატეგიულ და საერთო სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის გზათ. გზათა მიმოსვლის სამინისტრო ფიქრობს გადასცეს ამ გზის გაკეთება ერობას და პირდება ყოველნაირი მატერიალური დახმარების აღმოჩენას-

გზის შეკეთების დროს, სატეხნიკო კომისია ფიქრობს ისარგებლოს ადგილობრივი მცხოვრებთა; ძალებით ეხლა კომისია ათვალღერებს გზას და ადგენს ხარჯთაღრიცხვას.

✱ **რკინის გზა ცხინვალში.** გორის ერობაში დაიბადა საკითხი ცხინვალში რკინის გზის გაყვანის შესახებ. ამ საკითხის გადასაჭრელათ მოწვეული იყო სპეციალური თათბირი ერობის გამგეობის სატეხნიკო კომისიის, ვაქარ-მრეწველთა კავშირის წარმომადგენელების, კოოპერატივების და სხვა.

ცხინვალში რკინის გზის გაყვანის შესახებ არი ორი პროექტი.

ერთი პროექტის მიხედვით ეს რკინის გზა უნდა მოეწყოს გორსა და ცხინვალ შუა შარა გზის ნაპირზე. მეორე პროექტით კი გზა უნდა იქნეს გაყვანილი სადგურ სკრიდან მდინარე ლიახვის მარჯვენა ნაპირზე.

ეს რკინის გზის ლიანდაგი შევა სოფ. შინდისში, ხვითში, ნიკოთში და ბოლოს კი მივა ცხინვალში.

თათბირმა მოიწონა მეორე პროექტი. ამ მეორე პროექტით მოწყობილი გზა უფრო მოკლეა და ერთი ხიდის გაკეთების მეტი არ დასჭირდე-

ბა, ისიც მდინარე მტკვარზე. სამუშაო მასალები შეიძლება მიწვდენილ იქნეს მდინარე ლიხვით. გარდა ამისა, სკრა—ცხინვალის რკინის გზას ექნება უფრო ეკონომიური მნიშვნელობა ვიდრე გორი—ცხინვალის რკინის გზას.

ამ გზისათვის მასალების შესაკრებათ, თათბირმა გამოყო განცალკავებული კომისია, რომლის შემადგენლობაში შედიან: ერობის სატეხნიკო კომისიის სრული შემადგენლობა, გორის ქალაქის თვითმართველობის წარმომადგენლები, სავაჭრო სამრეწველო კავშირის წარმომადგენლები, გორის კოოპერატივთა კავშირის წარმომადგენლები და ცხინვალის საზოგადოების წარმომადგენლები.

კომისიას უკვე ქონდა მოლაპარაკება სამინისტროებთან. გზის მიმოსვლის მინისტრი დაპირდა მათ მიაწვდინოს რკინის გზის ლიანდაგისათვის „რელსები“ და მოძრავი „სასტავი“.

საფინანსო მინისტრი ა. ჟურული დაპირდა ყოველწლიურ დახმარების აღმოჩენას.

✳ **საექიმო საშვალეობა.** გორის ერობის გამგეობამ, ეპიდემიასთან საბრძოლველათ, მოაწყო რაზმი. ძლიერ გავრცელებულია ეპიდემია ცხინვალის რაიონში. იქ მძვინვარებს ისპანიური სენი და შავი ჭირი (სიპნოი ტიფი). ერობამ აიღო თავის განქარგულებაში ცხინვალის საავათმყოფო.

✳ **გორის მაზრის ბეითალი.** გორის მაზრის ბეითლათ და ერობის გამგეობის საბეითლო განყოფილების გამგეთ მოიწვიეს, ზ. ედილაშვილი. მაზრაში მოდებულია საქონლის ჭირი. ერობის გამგეობა ზრუნავს ცხოველთა ასაცრელი შრატის შექმნაზე.

✳ **ტყით სარგებლობა.** გორის ერობის გამგეობა სამაზრო ტყის მწარმოებელთა გამგეობასთან კონტაქტში, შევიდა რათა საერთო ძალით დაიცვან ტყე გაკაფვისგან.

ერობის გამგეობის ტყის სამაზრო რევიზორი ი. ხანტრევერი დაპირდა, ტყის მოჭრის ნებართვის ქალაქი მისცეს, არა მარტო ქალ. გორში, არამედ ცხინვალის, ქარელის და ახალქალაქის რაიონებშიც. ამით ხალხს საშვალეობა ეძლევა, არ იაროს ყოველთვის გორში, არამედ მიმართავს ამ ზემო ხსენებულ პუნქტებშიც.

ტყე ეძლევა მცხოვრებლებს შემდეგი ფასით:

გასაყიდათ 44 მან ოთხ. საე. თავის მოთხოვნილებისათვის 25 მან. ოთხ. საე. ფიჩხი 11 მან. ოთხ. საე.

უფასოთ ტყის გაცემა საბოლოოთ შეწყვეტილია.

✳ **გორის სამაზრო ერობამ** აიღო იჯარით ატენის ხეობაში ტყის მასალის სახერხი ქარხანა. 24 იანვარს დაწვრილებითი პირობები შეიმუშავეს სამიწათმომქმედო სამინისტროსთან; ერობის საბჭოს თავმჯდომარემ ვ. ცაბაძემ და გამგეობის წევრმა გ. გაგლოევმა.

✳ ერობის გამგეობის წევრმა პ. ეფრემიძემ; სასურსათო საქმის მო-

საწესრიგებლად იყიდა ორი ვაგონი ნავთი და გადასცა კოოპერატივთა კავშირებს, სოფლებში დასავზავნათ და გასაყიდათ. ამის გამო ნავთის ფასი დაეცა 10-12-მან; 5—6 მანეთამდე.

✱ გამგეობის წევრმა პ. ეფრემიძემ მიიღო მომარაგების კომიტეტიდან 500 ფუთი საპონი 160 მანეთად ფუთი; ფასს გამგეობა დაადებს და იმედია საპნის ფასიც, მაზრაში, საგონძობლათ დაეცემა.

✱ ეპიდემიასთან ბრძოლა. ქუთაისის სამაზრო საერობო გამგეობა შეუდგა გვემის შემუშავებას, თუ როგორ უნდა მოეწყოს ეპიდემ. ბრძოლა.

✱ ექიმთა რაზმის გაგზავნა. ქუთაისის სამაზრო საერობო გამგეობამ უკვე გაგზავნა ექიმთა რაზმი. ეპიდემიასთან საბრძოლველათ ტობანიერის საზოგადოებაში.

✱ 17 იანვარს, ქუთ. საზოგადო. საკრებულოში შესდგა საერობო ყრილობის მეორე სესია. დაესწრო 30 ხმოსანი. ყრილობამ მიიღო დაამტკიცა შემდეგი დღიური წესრიგი: 1) კომისიების არჩევა, 2) 1918 წლის ხარჯთაღრიცხვა და ანგარიში, 3) 1919 წლის ხარჯთაღრიცხვა, 4) მცირე ერთეული, 5) ხონის რკინის გზა, 6) გამგეობის მე-5-თე წევრის არჩევა, 7) მომრიგებელ მოსამართლეთა არჩევა, 8) ავტომობილთა მიმოსვლის მოწყობა 9) მიმდინარე კითხვები. არჩეულ იქნა შემდეგი კომისიები: 1) სარევიზიო კომისია, 2) საფინანსო-საბიუჯეტო, 3) საადმინისტრაციო, 4) საექიმო და სასანიტარო, 5) აგრონომიული და საბეითლო, 6) ტექნიკური კომისია, 7) იურიდიული კომისია, 8) საშკოლო, 9) ხონის რკინის გზის კომისია.

✱ ქუთაისის სამაზრო საერობო გამგეობამ უნდა ჩაიბაროს ქუთაისის სამაზრო საადგილ-მამულო კომიტეტი, მთელი თავისი საქმეებით.

✱ ერობა დუშეთის მაზრაში. 5 იანვარს გაიხსნა პირველი სესია დუშეთის სამაზრო ერობის კრებისა. ხმოსანთა რიცხვი 25-ია 20 სოციალ-დემოკრატი და 5 სოციალისტ-ფედერალისტი. სესიის განხნის დროს გამოცხადდა 15 ხმოსანი. დანარჩენი ხმოსნები ფრონტზე იყვენ და ზოგიც ომმა საქმეს მოსწყვიტა.

ერობის კრების პრეზიდიუმში არჩეულ იქნენ: თავმჯდომარეთ დ. ჩხეიძე (ს. დ.), თავმჯდომარის ამხანაგათ პ. ირაშვილი (ს. ფ.) და მდივანათ მანჭაველაძე (ს. დ.)

პირველ სხდომაზე წაკითხულ იქნა მოხსენება სხვა და სხვა საკითხებზე.

საერთო ყურადღება მიიქცია მოკ. ჩიმაკაძის მოხსენებამ, რომელშიაც მან გააცნო კრებას, მაზრაში სწავლის საქმის მდგომარეობა. მეტად სამწუხარო სურათი წარმოდგა: საუკეთესო მასწავლებლები სტოვებენ სასწავლებლებს, მცირე ჯილდოს გამო, არ სურთ. სამსახური მიყრუებულ სოფლებში, არ იშობა სახელმძღვანელოები და სხვა.

მეტად სამწუხარო მდგომარეობაში ყოფილა ფოსტა-ტელეგრაფის საქმეც. უზარ-მაზარი ქვაშეთის მაზრა, თავისი სოფლებით, მთით და ზევით, გარიყულია, და არავითარი საქართველოს ფოსტის მიმოსვლა იქ

არ წარმოებს. სამაგიეროთ კი ქვაშეთის რაიონი მკიდროთ დაკავშირებულა ჩრდილოეთ კავკასიის ფოსტასთან.

ერობამ გადასწყვიტა აილოს თავის განკარგულებაში და მოაგვაროს, ახლო მომავალში, ფოსტის საქმე.

რაც შეეხება სამაზრო ადმინისტრაციას, ამაზე შეიძლება ითქვას, რომ არც ის არი კარგათ მოწყობილი, მიუხედავათ იმისა, რომ ხშირათ ხცვლება კომისრები, ადმინისტრაციის წევრები და მილიციონერები, არ ასრულებენ თავიანთ მოვალეობებს მცირე ჯამაგირის გამო, საუკეთესო პირები კი, ერიდებიან ადმინისტრაციის და მილიციის სამსახურში შესვლას.

დუშეთის მაზრაში, ქსანის ხეობა მეტად მდიდარია მატყლით, ერბოთი და რძით. კარგათ დაყენებულ საქმის დროს, ქსანის რაიონს შეუძლია იმდენი მატყლი მისცეს საქართველოს, რომ მოჭარბებული გატანილ იქნეს საზღვარ გარეთაც კი. მაგრამ რაიონის ცენტრში დაბა ახალ გორში დაარსდა ერთგვარი ჯგუფი სპეკულიანტების და შემყიდველების, რომლებიც ხელს უშლიან მატყლის ბაზარზე გამოტანას. ერობამ უნდა გასწიოს ამ სპეკულიანტებთან ბრძოლა და მოაგვაროს ეს საქმე.

✳ სამაზრო გამგეობა არჩეულია შემდეგ პირებიდან: თავმჯდომარე დ. ჯაშაშვილი; ი. ჩიმაკიძე, გრ. ძარშევი, იოს. დიდიგური, ალ. ინაშვილი.

ტ. ჯანაშვილი გამოწვეულია ბაქოდან—ის გამოცდილი ძველი ერობის მოღვაწეა.

✳ მედიკო-სანიტარული საქმე. სიღნაღის ერობის გამგეობამ, თავის განკარგულებაში, ფაქტიურათ, უკვე მიიღო 2 მაზრაში მდებარე საერობო ავადმყოფთა მისაღები სამკურნალო. ერობამ იქ ექიმები უკვე დანიშნა.

მაზრაში იმყოფება აგრეთვე სამი ავადმყოფთა მისაღები სამკურნალო, რომელიც ინახება სოფლის საზოგადოებების ხარჯით. ორი მათგანი, თავის მოწყობილობით უკვე გადაცემულ იქნა ერობის განკარგულებაში.

✳ გზები. ერობის გზები, სიღნაღის მაზრაში, ოფიციალურათ ჯერ კიდევ არ არი გადაცემული ერობაზე, მაგრამ ფაქტიურათ კი მას განაგებს ერობა. გროვდება მასალა გზების შესაკეთებლათ.

ცალფა გზა, სიღნაღსა და მელაანს შუა უნდათ გადააკეთონ შარა გზათ. ორი გზის გასასწორებლათ გადადებულია 84 ათასი მანეთი.

✳ სახალხო განათლება. სიღნაღის ერობის გამგეობამ დაიწყო სკოლების მიღება როგორც ერობების ისე სამინისტროსი.

ერობამ, უახლოეს მიზნათ დაისახა მოწაფეთა შრომის პირობათა და სკოლების შენობების გაუმჯობესება. დაბალი სკოლების გახსნის შესახებ ჯერ არ ფიქრობენ.

მაზრაში არის ერთი უმაღლესი პირველ-დაწყებითი სკოლა. პარლამენტის მიერ მიღებული გეგმის მიხედვით იქ უნდა გაღებულ იქნეს უმაღლესი პირველ-დაწყებითი სკოლა. კრედიტი მათზე მიცემულია მთავრობის მიერ.

ერობას მიზნათ აქვს დასახული, სიღნაღში, მოაწყოს დიდ-სამაზრო ბიბლიოთეკა და გააღოს თავისი საკუთარი წიგნის მაღაზია. მიღებულია ზომები, რათა გახსნილ იქნეს სახალხო უნივერსიტეტი მოძრავი განყოფილებით. ამის შესახებ მოლაპარაკება იქონიეს სახალხო უნივერსიტეტის საზოგადოებასთან. ფიქრობენ აგრეთვე დაარსონ სამუსიკო სკოლა.

✱ **ერობის გადასახადი თუთუნზე.** სიღნაღის ერობის გამგეობამ, თხოვნით მიმართა მთავრობას, რათა ნება მიეცეს მას, რომ შემოღებული იქნეს თუთუნზე (ფუთზე), 5 მანეთი ერობის ბაჟი. ერობის ცნობით, მაზრაში მოიპოება 50.000 ფუთი თუთუნი. მათი გაზიდვა, ნებადაურთველათ აკრძალულია. ერობის პროექტის მიხედვით, თუთუნის გაზიდვის ნებართვა უნდა მიეცეთ იმ შემთხვევაში თუ წარმოდგენილი იქნება, ერობის სასარგებლოთ, გადახდილ ბაჟის კვიტანცია.

სიღნაღის ერობის თხოვნა გადაცემულ იქნა განსახილველათ ფინანსთა სამინისტროში.

ფინანსთა მინისტრმა, მიიღო რა მხედველობაში, რომ ერობა ფინანსიური მხრივ ცუდ მდგომარეობაში იმყოფება, შესაძლებლათ სცნო შემოღებულ იქნეს ერობის გადასახადი ფურცლოვან თუთუნზე, პლანტაციებზე და საწყობებზე. გადასახადი შეიძლება იქნეს შემოღებული შემდეგ ნაირათ: ა) გადასახადი შემოღებულ უნდა იქნეს 1919 წლისთვის. 1920 წლის 1 იანვრიდან კი მოხსნილი უნდა იქნას. ბ) საწყობიდან გამოტანის დროს, თუთუნი უნდა დაიბაჟოს, თუ ის პლანტაციიდან გამოზიდვის დროს არ იყო დაბაჟული. გ) ფულს იბარებს არა აკციზი, არამედ უნდა იქნეს შეტანილი ერობის სალაროში ან და ხაზინაში, ერობის ანგარიშზე. თუთუნის გაზიდვის დროს, აქციზს უნდა წარუდგინდეს კვიტანცია გადახდილ ბაჟისა და ერობის გამგეობის მიერ მიცემული თუთუნის გაზიდვის ნებართვის მოწმობა. დ) თუ კი 1919 წელში გადიდებულ იქნა საფუთო სახაზინო გადასახადი თურცლოვან თუთუნზე, ამ შემთხვევაში ერობის გადასახადი თუთუნზე მოხსნილ უნდა იქნეს, იმ დღიდანვე რა დღესაც შემოღებულ იქნება გადიდებული სახელმწიფო გადასახადი.

საფინანსო და შინაგან საქმეთა სამინისტროს ეძლევა წინადადება შეადგინოს მოხსენება, ერობების და ქალაქთა თვითმართველობების, სახელმწიფო ყოველ—გვარ გადასახადებში მონაწილეობის მიღების შესახებ.

ზუგდიდის ხამაზრო ერობა. ზუგდიდის ხამაზრო ერობა უკვე მოეწყო. თავმჯდომარეთ არჩეულია ლ. შენგელია. გამგეობის წევრებია: ნ. ბერიძე, ვ. კავეარაძე, ლ. კოდუა და შ. დადიანი.

გამგეობას ჯერ-ჯერობით მხოლოდ რამდენიმე სხდომა ქონდა. სხვათა შორის ერთი ზომათაგანი, რომელიც გამგეობამ მიიღო არის შემდეგი: შეადგინა მედიკო-სანიტარული მფრინავი რაზმი, მაზრაში გავრცელებულ ეპიდემიასთან საბრძოლველად.

დაარსდა კომისიები სხვა და სხვა კითხვების შესასწავლად და მოხსე-

ნებების დასამზადებლად, მომავალ ყრილობაზე წარსადგენათ, რომელიც თებერვალში უნდა მოხდეს. კომისიების შედგენა დავალებული აქვს გამგეობის წევრებს.

გამგეობასთან თანამშრომელად მოწვეულია ი. მეუნარგია, რომლის ხელმძღვანელობით შემუშავდება ერობის ხარჯთაღრიცხვა.

გამგეობას განზრახული აქვს, მაზრის ექვს უბნათ დაყოფა და მომრიგებელ მოსამართლეების მოწვევა.

სხვა და სხვა კითხვების გამოსარკვევათ და ყრილობის მიერ აღძრულ შუამავლობათა წარსადგენათ მთავრობაში, ზუგდიდიდან თბილისში ჩამოვიდა ერობის თავმჯდომარე ლეო შენგელაია.

✱ **სენაკის ერობის გამგეობამ** მიიღო თავის განკარგულებაში ერობის და სამინისტრო შკოლები, რომელნიც იმყოფებიან სენაკის მაზრაში. ერობამ მიიღო აგრეთვე აბაშის საავათმყოფო 20 საწოლით.

✱ **სენაკის ერობამ მოაწყო**, აბაშას და ბანძას შუა ავტომობილებით მიმოსვლა. ახლო მომავალში, გზების შესწორების და გაწმენდის შემდეგ, ავტომობილები იმუშავენ ნაოლაღევამდის.

მიუხედავათ იმისა, რომ ეს საქმე ახალი მოწყობილია, დიდ შემოსავალს აძლევს ერობას.

✱ **ერობის მცირე ერთეული სენაკის მაზრაში.** იანვრის პირველ რიცხვებში, სენაკის მაზრაში, იყო დანიშნული, ერობის მცირე ერთეულის არჩევნები. ერობის ერთეული არსდება ყველა სოფლის საზოგადოებებში.

✱ **ერობათა დაწესებულებანი, შინაგან საქმეთა სამინისტროს განკარგულებაში.** შინაგან საქმეთა მინისტრმა აღძრა საკითხი მთავრობასთან, რათა მიეცეს მას ნება უარი განუცხადოს ხოლმე, 1919 წ. კრედიტის გახსნაში, ერობათა დაწესებულებებს. 1918 წელში მას ასეთი ნება მიცემული ჰქონდა, და კრედიტი ეხსნებოდათ ხოლმე, 1914—1917 წლების ხარჯთაღრიცხვის მიხედვით.

✱ **საქართველოს რესპუბლიკის ექიმთა კავშირის გამგეობა** სთხოვს რესპუბლიკაში მცხოვრებ ექიმთ ჩაწერონ კავშირის წევრად. საწევრო ფული — 30 მან. წელიწადში — შეიძლება გამოიგზავნოს შემდეგი მისამართებით: 1) კავშ. თავმჯდომარეს ი. ელიაშვილს. (საპიორნის ქუჩა № 11). 2) თავმჯდომარის აშხ. ა. მაღალაშვილს, (ყორღანოვის ქუჩა № 12). 3) კავშ. შირის მდივანს ი. ლომოურს, (ქსენიას ქუჩა № 10).

რედაქცია: **სარედაქციო კოლეგია.**
 გამომცემელი: **საქართველოს რესპუბლიკის ქალაქთა კავშირის მთავარი კომიტეტი.**

Высшіе органы Земскаго Управленія.

Въ минувшемъ и нынѣшнемъ году въ Грузіи, какъ извѣстно, были произведены выборы уѣздныхъ гласныхъ, но губернское земство еще не сформировалось. Въ виду того, что Грузію составляютъ 2½ губерніи и что онѣ пространствомъ менѣе обычныхъ размѣровъ русскихъ губерній, возникла мысль объ организациіи вмѣсто губ. земствъ одной центральной управы на всю страну. Нѣкоторые предлагаютъ еще болѣе упростить земскую организацию: центральную управу слить съ центральнымъ управленіемъ правительства по дѣламъ земства.

Мы не раздѣляемъ этого взгляда. Если бы уѣздныя земскія собранія немедленно приступили къ выбору губернскихъ гласныхъ, какъ это требовалось дѣйствующимъ у насъ земскимъ положеніемъ, то образовавшееся такимъ образомъ губернское земство могло бы значительно облегчить уѣзднымъ управамъ наладить земскую работу на мѣстахъ.

Такъ по крайней мѣрѣ было въ Россіи. Губернскія управы и собранія, по своему составу болѣе подготовленныя и интеллигентныя, чѣмъ уѣздныя, умѣло руководили послѣдними. Современникъ введенія земства въ Россіи, Скалдинъ подробно останавливается въ концѣ своей извѣстной книги*) и иллюстрируетъ это положеніе многими примѣрами.

Чтобы выяснитъ, насколько важную роль играло губернское земство въ Россіи, мы здѣсь въ краткихъ словахъ перечислимъ рядъ его главныхъ обязанностей, какъ они изложены въ земскомъ положеніи, примѣненномъ и къ Закавказью (см. „Временное положеніе о земскихъ учрежденіяхъ въ Закавказь.“).

Губернское земство прежде всего имѣетъ цѣлью удовлетвореніе хозяйственныхъ нуждъ губерніи, т. е. дѣлаетъ то, что не посильно для уѣздныхъ земствъ, отдѣльно взятыхъ. Вмѣстѣ съ тѣмъ свойство дѣлать, предоставленныхъ губернскимъ земскимъ собраніямъ, то же самое, которое предоставлено уѣзднымъ, въ предѣлахъ уѣзда, и волостнымъ—въ предѣлахъ волости.

Кромѣ того, губернскимъ земскимъ собраніямъ въ особенности предоставляются слѣдующія дѣла (ст. 112), кратко здѣсь изложенныя:

*) См. книгу Скалдина „Въ заходустѣ и столицѣ“, 1870 г., Петерб.

1. Распредѣленіе между губернскими и уѣздными земствами повинностей и завѣдываніе отдѣльными отраслями земскаго хозяйства.

2. Раскладка между уѣздами госуд. сборовъ, предоставленная закономъ. Равно раскладка земскихъ сборовъ съ торг. документовъ и патентовъ.

3. Раскладка дорожнаго капитала между губернскимъ и уѣздными земствами.

4. Распредѣленіе между уѣздами суммъ на содержаніе нѣкоторыхъ мѣстъ заключенія и исправит. пріютовъ.

5. Установленіе повинностей по истребленію вредныхъ насѣкомыхъ и животныхъ.

6. Установленіе таксъ вознагражденія за погравы, порубки и лѣсные пожары.

7. Дѣла по взаимному земскому страхованію и перестрахованію, и прочія менѣе въ важныя дѣла.

Слѣдующія постановленія губернскихъ и уѣздныхъ земскихъ собраній подлежатъ утвержденію высшей власти: 1. договоры съ частными предпринимателями объ устройствѣ и эксплуатациіи ими земскихъ сооружений и предпріятій общаго пользованія на срокъ свыше 12 л. или съ стоимостью свыше 500 тыс. руб., 2. о прекращеніи дѣйствія пенсіонныхъ и эмеритальныхъ кассъ служащихъ въ земскихъ учрежденіяхъ и объ условіяхъ ихъ ликвидаціи и 3. объ обращеніи губ. и уѣздн. дорогъ въ проселочныя и объ устройствѣ новыхъ и перенесеніи существующихъ приставей на судоходныхъ рѣкахъ и озерахъ (ст. 134).

Утверждаются высшей властью также постановленія земскихъ собраній: 1, о заключеніи займовъ облигаціонныхъ и подъ залогъ принадлежащихъ земству недвиж. имущества и капиталовъ, состоящихъ въ завѣдываніи земства и 2, о заключеніи иныхъ займовъ и о поручительствахъ и гарантіяхъ отъ имени земства, если сумма ихъ въ общей сложности съ прежними обязанностями превышаетъ сумму годового итога земск. доходовъ (ст. 135).

Мотивированный отказъ высшею властью сообщается земству и постановленіе послѣдняго считается несостоявшимся. Но когда основаніемъ для такого рѣшенія высшей власти (министерства) послужило несоотвѣтствіе постановленія съ закономъ, то собранію предоставляется принести жалобу сенату въ мѣсячный срокъ (ст. 138).

Губернскимъ и уѣзднымъ земскимъ собраніямъ предоставляется составлять и издавать обязательныя постановления: 1, о противопожарныхъ мѣрахъ, 2, по строительной части, 3, о путяхъ сообщенія, 4, по жилищномъ вопросу, 5, о предохраненіи отъ заразныхъ и другихъ мѣстныхъ болѣзней, 6, о торговлѣ и рынкахъ, 7, о вѣсахъ, 8, объ охраненіи порядка и продажѣ вина, 9, объ охраненіи памятниковъ, 10, о пользованіи водой, 11, о борьбѣ съ вредителями сел. хоз. и о предосторожности при пользованіи сел. хоз. машинами и 12, по всѣмъ предметамъ, по которымъ дѣйствующими уставами предоставлено земству издавать обязат. постановления (ст. 179).

Обязательныя постановления, конечно, не должны противорѣчить законамъ. При разсмотрѣннн проектовъ этихъ постановленій земствомъ участвуютъ соотвѣтствующіе представители мѣстныхъ специальныхъ органовъ управленія, какъ наприм. медиц. управленія, инженернаго вѣдомства, министерства торговли и промышленности и пр. Опротестованное комиссаромъ обязательное постановление можетъ быть отмѣнено администр. судомъ, въ виду нарушенія закона (ст. 139).

Дальнѣйшія статьи говорятъ, что постановления земскихъ собраній, неподлежащія утвержденію, могутъ быть тоже опротестованы передъ администр. судомъ со стороны губ. или уѣзднаго комиссара. Но въ печати уже сообщалось, что земству предоставляется все мѣстное управленіе, и должности комиссаровъ или упраздняются или будутъ находиться въ вѣдѣннн земства. Точно также, самъ собой повидимому отпадаетъ законъ предоставляющій комиссарамъ представлять высшей власти вышеуказанные постановления земскихъ собраній, со своими объясненіями и заключеніями.

Губернская управа является исполнительнымъ органомъ и дѣйствуетъ въ предѣлахъ опредѣленій губ. земскихъ собраній. Предсѣдатель и Члены управы избираются земскимъ собраніемъ. Оно же избираетъ лицъ въ помощь управѣ для ближайшаго завѣдыванія отдѣльными отраслями земскаго управленія и хозяйства, членовъ особыхъ Исполнительныхъ комиссій (совѣтовъ), участковыхъ попечителей и др.

Жалобы частныхъ лицъ, обществъ и установленій въ случаѣ нарушенія ихъ гражданскихъ правъ дѣйствіемъ земства приносятся на общемъ основаннн суду. Дѣйствія суда могутъ быть обжалованы заинтересованными сторонами въ сенатъ (ст. 175).

Возникаетъ вопросъ, можно ли всё эти функціи передать одной центральной управѣ, упразднивъ губернское земство. Мы уже высказались за сохраненіе губернскаго земства, какъ органа, руководящаго низшими ступенями земства. Какъ органъ, обладающій наиболѣе подготовленными интеллигентными силами, онъ по нашему мнѣнію, крайне необходимъ. Какъ органъ, избранный мѣстными людьми специально для мѣстныхъ вопросовъ (губернскіе гласные избираются изъ числа уѣздныхъ гласныхъ), онъ наиболѣе компетентенъ въ своей сферѣ.

Остается только вопросъ, нужно ли въ каждой губерніи особое губернское земство или его можетъ замѣнить, какъ мы выше сказали, одна центральная управа? Предполагается, что она можетъ справиться безъ центральнаго земскаго собранія, замѣняющаго губернское земство.

Нынѣшняя территорія Грузіи по пространству своему и населенію не превышаетъ обыкновенной русской губерніи. На Кавказѣ губерніи представляли собой болѣе мелкую единицу и поэтому не удивительно, что въ составъ Грузіи вошли 2½ губерніи (Тифлисская и Кутаисская губерніи и Сухумскій округъ).

Но не даромъ на Кавказѣ была допущена такая дробность. Въ то время, какъ въ Россіи, большей частью территорія губерніи представляетъ степь и поэтому пути сообщенія природой облегчены, на Кавказѣ пересѣченность мѣстности высокими горами и быстрыми рѣками дѣлаетъ сообщеніе разныхъ частей губерніи затруднительнымъ. Шной разъ нагорныя селенія бывають отрѣзаны всю зиму и болѣе отъ другихъ частей губерніи. Въслѣдствіе этого районъ надзора со стороны администраціи суживается, а вмѣстѣ съ нимъ суживаются и районы губерній.

Кромѣ того, губерніи въ Россіи по сравненію съ Кавказомъ, имѣють болѣе однородное населеніе, какъ въ этнографическомъ отношеніи, такъ въ экономическомъ. Въ русскихъ губерніяхъ болшею частью населеніе сплошь русское, и занятія ихъ сплошь земледѣльческія. Не то мы видимъ на Кавказѣ. Нерѣдко въ предѣлахъ губерніи мы встрѣчаемъ людей разнаго происхожденія и говорящихъ на разныхъ языкахъ. Мы видимъ рядомъ населеніе, занимающееся хлѣбопашествомъ, садоводствомъ, шелководствомъ, скотоводствомъ и разными другими промыслами. И даже въ такихъ болѣе однородныхъ, въ смыслѣ этнографическомъ, губерніяхъ, какъ наприм. въ Кутаисской, живутъ

люди, хотя и одного племени, но съ разными обычаями, разными нарѣчїями, разными занятїями. Въ этой губернїи живутъ имеретинцы, и гурїйцы, и мингрельцы, и сванеты. И тутъ пестрота губернїи не позволяетъ администраціи слишкомъ расширить территорїю своего района.

Вотъ почему намъ казалось, что одному губернскому земству, пожалуй, не по силамъ объединить всѣ провинціи Грузїи. Тѣмъ болѣе затрудненїй представить сосредоточенїе руководства земскимъ дѣломъ въ одной центральной управѣ, безъ задачи ей центрального земскаго собранїя, на правахъ губернскаго земства.

Нѣкоторые возражаютъ, что параллельно съ однимъ губернскимъ земствомъ или одной центральной управой могутъ существовать союзы уѣздныхъ земствъ и ихъ сѣзды, объединяющїе ихъ интересы, когда обстоятельства этого потребуютъ. Но мы, полагаемъ, что такїя отдѣльныя, разрозненныя соглашенїя между уѣздными земствами внесутъ въ земскую жизнь много путаницы въ ихъ взаимныхъ отношенїяхъ. Кромѣ того, если упомянутые сѣзды должны имѣть свои особые органы (разъ ихъ дѣйствїя будутъ обязательны), то это не менѣе усложнитъ земскую работу, чѣмъ если бы существовали нѣсколько губернскихъ земствъ. вмѣсто одной центральной управы.

II.

Но кромѣ трехъ степеней земства (губернскаго, уѣзднаго и волостного), во всякой странѣ функционируетъ еще особое центральное управленїе всѣмъ земскимъ дѣломъ въ министерствѣ внутреннихъ дѣлъ, (въ Англїи, кромѣ того, въ министерствѣ мѣстнаго управленїя).

Такое управленїе въ настоящее время создается и въ грузинскомъ правительствѣ. Поэтому представляется умѣстнымъ сказать здѣсь нѣсколько словъ о томъ, какъ подобные центры работаютъ въ западно-европейскихъ странахъ и что подсказываетъ ихъ опытъ.

Въ этомъ отношенїи наибольшаго вниманїя заслуживаетъ Англїя. По отзыву бельгїйскаго профессора Вотье, характеръ англїйскаго генїя сказанъ въ этой области въ особенно выразительныхъ чертахъ. Всего болѣе заслуживаетъ упоминанїя тотъ путь, по которому постепенно подвигается демократическое развитїе народа, по своей природѣ консервативнаго. Въ Англїи,

въ настоящемъ всегда содержится много элементовъ прошлаго и оно всегда съ привѣтомъ обращается къ будущему*).

Такой взглядъ раздѣляется и многими другими изслѣдователями самоуправленія Англии, наприм. проф. П. Виноградовъ**) и акад. М. М. Ковалевскій,***) и особенно проф. Перси Ашлей, авторъ извѣстной книги о мѣстномъ самоуправленіи ****).

Центральное Управленіе надъ мѣстными учрежденіями, по замѣчанію послѣдняго изъ упоминаемыхъ авторовъ, должно проявлять извѣстный контроль надъ ихъ дѣятельностью для того, чтобы, обезпечить выполнение закона, достигнуть извѣстной степени единообразія и поддержать минимальный уровень успѣшности указанной дѣятельности. Съ другой стороны, контроль не долженъ быть такимъ, чтобы онъ подавлялъ предприимчивость, инициативу и чувство отвѣтственности въ участникахъ мѣстнаго управленія. Ни о Франціи, ни о Германіи нельзя сказать, чтобы онѣ достигли значительныхъ въ этомъ отношеніи успѣховъ.

По мнѣнію того же автора, едва ли въ послѣднихъ двухъ странахъ существуетъ въ истинномъ смыслѣ „мѣстное самоуправленіе“, какъ оно понимается въ Англии. Здѣсь на мѣстные *выборные* органы ложится отвѣтственность за то, чтобы въ данной мѣстности, въ соотвѣтствіи съ закономъ и особенностями мѣстныхъ условій, осуществлялось завѣдываніе важными отраслями общественнаго управленія подъ наблюденіемъ центральнаго правительства, для котораго нормальный путь вмѣшательства и понужденія состоитъ въ обращеніи къ *общимъ судамъ*... Въ Соед. Штатахъ фактической отказъ правительства Штатовъ отъ всякаго рода контрольныхъ полномочій (кромѣ законодательнаго контроля) также оказался несостоятельнымъ по своимъ результатамъ *****).

*) „Мѣстное Управленіе Англии“, Морриса Волье, стр. XVI, Петербургъ, изд. Пантелѣева, 1896 г.

**) „Мѣстныя самоуправленія въ Англии“, въ сборникѣ „Мелкая земская единица“, П. Долгорукаго и Д. Шаховскаго.

***) „Низшая земская единица въ соед. Амер. Штатахъ“, въ томъ же сборникѣ.

****) „Мѣстное и центральное управленіе. Сравнительный обзоръ учреждений Англии, Франціи, Пруссіи и Соед. Штатовъ“, перев. В. Дерюжинскаго изд. О. Поцовой, Петербургъ, 1910 г.

*****) См. предисловіе къ вышеупомянутой книгѣ Ашлея, стр. X и XI.

Но прежде чѣмъ перейти къ изложенію функций центральныхъ управленій, нельзя не упомянуть о тѣхъ органахъ, которые являются связующимъ звеномъ между мѣстными и центральными учреждениями. Таковыми на континентѣ являются мѣстные представители центральной власти. Они въ одно и то же время являются исполнительными агентами мѣстныхъ самоуправляющихся учреждений. Таковъ, напр., французскій префектъ.

Въ другихъ случаяхъ выборные мѣстные агенты облакаются извѣстными правами и обязанностями со стороны центральной власти и дѣйствуютъ въ качествѣ ея представителей въ своихъ районахъ, какъ въ Пруссіи ландратъ, уѣздный комитетъ и городской магистратъ, а также, въ меньшей степени, французскій мэръ.

Наприм. въ Пруссіи, наблюденіе за большинствомъ органовъ мѣстнаго управленія лежитъ на двухъ или трехъ вѣдомствахъ, состоящихъ, главнымъ образомъ, изъ должностныхъ лицъ, проживающихъ въ столицѣ, а работа эта дѣлается делегациями, разсѣянными по странѣ и могущими пріобрѣсти болѣе детальное знакомство съ мѣстными условіями, чѣмъ это доступно центральному вѣдомству. Иногда контроль производится не только должностными лицами, но также отвѣтственными и свѣдущими людьми, пользующихся мѣстнымъ довѣріемъ. Поскольку они являются центральными агентами, они находятся подъ бюрократическимъ контролемъ и даже если они (какъ французскій префектъ) не имѣютъ права игнорировать постановленія мѣстныхъ совѣтовъ, ими не одобряемыхъ, всетаки, положеніе ихъ, какъ центральныхъ должностныхъ лицъ, подлежащихъ дисциплинарному воздѣйствію, не можетъ не отражаться на ихъ отношенія къ мѣстнымъ дѣламъ.

Имъ приходится рѣшать вопросы не только о законности, но и о цѣлесообразности, и ихъ точка зрѣнія естественно будетъ сообразоваться съ взглядами министерства, отъ котораго зависитъ ихъ положеніе.

Болѣе своеобразно положеніе, занимаемое прусскимъ ландратомъ. Онъ назначается короной по представленію уѣзднаго собранія, отъ котораго онъ пдлучаетъ содержаніе, но въ дополнителномъ своемъ качествѣ агента центральной власти онъ можетъ быть устраненъ отъ должности или смѣщенъ начальствомъ въ порядкѣ бюрократической подчиненности. Онъ старается угодить обоимъ начальствамъ, въ случаѣ же конфликта онъ оказывается на сторонѣ центральной власти.

Выборные неслужащие члены уѣзднаго комитета также, поскольку они облечены „центральными“ функціями, подлежатъ тому же административному контролю. Но такъ какъ они члены бюрократіи, то не могутъ быть смѣщены съ должности иначе, какъ по рѣшенію административнаго суда.

Въ Англіи, если возникаетъ конфликтъ между выборными совѣтами и центральными вѣдомствами, по поводу выхода изъ предѣловъ закона, или неисполненія его требованій, единственнымъ доступнымъ для центральной власти средствомъ является обращеніе къ помощи суда. Къ роспуску выборныхъ органовъ въ Англіи вовсе не прибѣгаютъ, а во Франціи и Пруссіи—очень рѣдко, такъ какъ желаемая цѣль можетъ быть достигнута другими способами. У центральной власти имѣется въ рукахъ инспекція и судъ, которые могутъ закрыть инымъ путемъ возможность мѣстнымъ выборнымъ органамъ злоупотреблять своею властью.

Инспекція центральнаго правительства въ Европѣ имѣеть многоразличные органы. Наприм., въ Англіи при каждомъ изъ правительственныхъ вѣдомствъ, имѣющихъ отношеніе къ мѣстному управленію, состоитъ большой штатъ инспекторовъ. Это 1, инспектора общественнаго призрѣнія, 2, аудиторы, обзрѣвающие счетную часть; 3, инспектора школъ, получающихъ пособія отъ казны; 4, инспектора полицейскаго персонала; 5, медицинскіе инспектора; 6, агенты министровъ мѣстнаго управленія и промышленности по публичнымъ работамъ, вызывающимъ займы и пр., и 7, инспектора земледѣлія. Эти представители вѣдомствъ не имѣютъ самостоятельной власти, а находятся въ распоряженіи соотвѣтствующихъ министерствъ.

Во Франціи и Пруссіи дѣло надзора значительно облегчается децентрализацией центральнаго контроля. Центральные агенты, на мѣстахъ обязаны слѣдить за мѣропріятіями всѣхъ мѣстныхъ органовъ въ своемъ районѣ.

Особо стоитъ контроль надъ мѣстными финансами. Онъ является отчасти законодательнымъ, отчасти административнымъ. Однимъ изъ видовъ контроля надъ мѣстными учрежденіями служить и судъ. Обязанности эти возложены или на обыкновенные гражданскіе и уголовные суды, или на особые суды созданные исключительно для одной категоріи дѣлъ, касающихся администраціи*).

*) Ibid, стр. 258—296.

Объ этихъ разныхъ видахъ контроля центрального правительства мы будемъ говорить особо, въ слѣдующей статьѣ.

Г. Тумановъ.

(Окончаніе будетъ):

О земскомъ собраніи, управѣ и комиссіяхъ.

I.

Хозяиномъ Земства является исключительно Земское Собрание. Эта мысль всегда была незыблима для стараго Русскаго Земства и, когда реакція 90 годовъ лишила Земство известной самостоятельности, установивъ по Положенію 1890 года надзоръ Губернаторовъ не только за закономѣрностью, какъ то было по Положенію 1864 года, но и цѣлесообразностью каждаго постановленія Земскаго Собранія, это чуждое земству новшество было встрѣчено съ негодованіемъ. Борьба за независимость велась Земствами до самой революціи 1917 года, причемъ въ этой борьбѣ принимали участіе и весьма правые земцы. Намъ вспоминаются бурныя пренія одного изъ очень умѣренныхъ Губернскихъ Земскихъ Собраній по поводу Губернаторскаго протеста въ 1910 или 1911 году, во время которыхъ гласный, Членъ Государственной Думы праваго ея крыла, нападая на Губернатора, своего большого пріятеля и единомышленника, сказалъ, что по существу можно было бы и согласиться съ мнѣніемъ Губернатора въ обсуждаемомъ протестѣ, но Губернское Земское Собраніе не должно терпѣть опеки и если оно уступить хоть столько, онъ указалъ на свой мизинецъ, то Губернаторъ потребуеъ и отберетъ всю руку.

Надо по справедливости сказать, что протесты на постановленія Земскаго Собранія по ихъ цѣлесообразности бывали въ общемъ сравнительно рѣдки, если не считать администраторовъ, дѣлавшихъ на этомъ свою карьеру. Къ сожалѣнію нельзя того же сказать по другому вопросу, по которому вмѣшательство администраціи сильно тормозило земскую работу, мы имѣемъ въ виду утвержденіе на различныхъ должностяхъ земскихъ работниковъ; послѣднее обстоятельство было особенно замѣтно и тягостно для Земства. Старые земцы относились въ общемъ очень терпимо къ политическимъ возрѣніямъ своихъ

сотрудниковъ. Намъ кажется нѣтъ надобности приводить факты въ доказательство этого положенія*); всѣмъ извѣстно, что земскіе врачи, агрономы, учителя, статистики и многіе другіе работники въ большинствѣ своемъ были сторонники лѣвыхъ и даже крайне лѣвыхъ теченій политической мысли.

Всѣ лучшіе земскіе работники работали на земской нивѣ по призванію, самоотверженно отдавая всѣ свои силы и часто жизнь служенію народу, въ этомъ ихъ огромная заслуга, и старые земцы прилагали всѣ свои силы, чтобы устранить препятствія, чинимыя администраціей и удержать у себя цѣннаго работника.

Если бы мы имѣли возможность заглянуть въ прошлую жизнь Земства, мы съ увѣренностью нашли бы почти въ каждомъ Земствѣ скромныхъ труженниковъ, десятки лѣтъ остающихся на своихъ постахъ. Мы увѣрены, что богатое наслѣдство, лучшіе завѣты и традиціи стараго Земства будутъ сохранены грядущему, за большевизмомъ, Земству именно этими его представителями.

Временное Правительство поставило земскую реформу въ первую очередь революціоннаго законодательства. *По положенію 1917 года Земство стало снова свободно отъ административной опеки.*

Невозможно считать посягательствомъ на самостоятельность Земства требованіе ст. 134 и 135, Врем. Полож. о Земск. Учр. въ Закавказьѣ 25 января 1917 года*), предусматривающее особую осторожность по вопросамъ чрезвычайно серьезнымъ, какъ сдача земскихъ сооружений и предпріятій въ частныя руки для эксплуатаціи срокомъ болѣе чѣмъ на 12 лѣтъ или заключеніе займовъ, когда сумма ихъ въ общей сложности съ прежними займами превышаетъ сумму годовой земской смѣты. Такая осторожность законодателя вызвана заботой государственнаго порядка и едва ли можно возражать противъ права veto за государствомъ въ случаяхъ, направленныхъ къ защитѣ интересовъ самаго самоуправленія отъ тяжелаго финансоваго положенія, въ которомъ можетъ легко очутиться и на долгое время каж-

*) Смотря Г. М. Туманова „Организація Земства въ Закавказьѣ“ 1918 г. стр. 10.

*) Мы будемъ дѣлать ссылки на это Положеніе, такъ какъ оно основано на Положеніи Временнаго Правительства и болѣе распространено.

дое Земство отъ непосильныхъ условій слишкомъ большого займа или залога, въ виду чего ст. ст. 138 и 139 Врем. Полож. предусматриваютъ за государственной властью право утверждения, въ точно указанныхъ случаяхъ (ст. 134 и 135), постановленийъ Земскихъ Собраній и право протеста „въ виду несоотвѣтствія постановленія закону“, но даютъ однако Земству не только право обжалованія (ст. 139), но и возможность „въ случаяхъ, нетерпящихъ отлагательства“ (ст. 141) или „наличія чрезвычайныхъ обстоятельствъ“ приводить въ исполненіе даже опротестованное постановленіе, „подъ отвѣтственностью Земской Управы“ (ст. 142).

Нѣсколько въ иное положеніе законъ ставитъ волостное Земство, постановленія коего, въ случаяхъ предусмотрѣнныхъ пун. 8, 9 и 11 ст. 112 и ст. 136, вносятся на утверженіе Уѣзднаго Земскаго Собранія или Управы (ст. 127), но эта особенность вызвана очевидно стремленіемъ законодателя сосредоточить въ рукахъ уѣзднаго Земства наибольшее вліяніе на земскую работу въ цѣляхъ созданія однообразныхъ условій жизни среди населенія одного уѣзда.

Намъ еще не извѣстно, чѣмъ будетъ замѣнено въ Грузіи губернское Земство, выборы въ которое были, какъ извѣстно, пріостановлены, но мы имѣемъ право полагать, что будетъ создано, по типу губернскаго Земства, одно областное или краевое Земство для всей республики, такъ какъ невозможно всѣ права и обязанности губернскаго Земства передать уѣзднымъ Земствамъ; это было бы имъ не по силамъ, хотя бы по экономическимъ соображеніямъ. Такимъ образомъ Земство въ Грузіи будетъ все же трехъ ступеней, какъ и по Положенію Врем. Правит. *И на каждой своей ступени земство, будучи совершенно независимо въ предѣлахъ, точно указанныхъ въ законѣ, не находится ни въ какомъ отношеніи въ подчиненіи Земства слѣдующей высшей ступени, если не считать право предоставленное ст. 156 производить ревизію волостныхъ земскихъ установленій губернскимъ и уѣзднымъ земскимъ собраніямъ, черезъ особыя комиссіи.*

Никакого права обжалованія постановленій, или перенесенія разрѣшенія вопросовъ въ Земское Собраніе высшей ступени (за исключеніемъ случаевъ, предусмотрѣнныхъ ст. 136, какъ то указано выше), какъ иногда приходится слышать со стороны лицъ мало знакомыхъ съ земскимъ положеніемъ, законъ не знаетъ, — *каждое Земство* какъ губернское, уѣздное, такъ и волостное

имѣеть точно указанный въ законѣ кругъ своей дѣятельности, въ которомъ Земское собраніе есть полный хозяинъ (ст. 110, 111, 112, 113, 114).

Законъ предусматриваетъ занятія Земскихъ Собраній по сессіямъ, причемъ содержитъ даже указаніе на предѣльные сроки созыва очередныхъ сессій (ст. 115 и 116 Врем. Пол. о Зем. Учр. въ Закавказіи)—15 сентября для волостного, 1 ноября для уѣзднаго и 15 января для губернскаго Земства. Эти сроки созыва очередныхъ собраній имѣють главнымъ образомъ въ виду не отрывать гласныхъ отъ полевыхъ, сельско-хозяйственныхъ работъ, чтобы отчетный годъ земствъ соотвѣтствовалъ сельско-хозяйственному году и чтобы бюджетъ каждаго земства могъ составляться по утвержденію годовыхъ бюджетовъ земствъ низшихъ ступеней.

Чрезвычайныя собранія созываются какъ управой, такъ и по требованію ревизіонной комиссіи или одной пятой части (ст. 118), чѣмъ достигается полная возможность земскимъ гласнымъ быть всегда хозяевами не только во время сессій земскаго собранія.

Въ Земскомъ Собраніи предсѣдательствуетъ особо избранное лицо или его замѣститель изъ состава гласныхъ, выбираемый срокомъ на одинъ годъ (ст. 105 и прилож. къ ней).

Вся дѣятельность предсѣдателя строго очерчена закономъ и кромѣ веденія дѣлъ въ собраніи никакихъ особыхъ функций на предсѣдателя не возлагается, что совершенно понятно и соотвѣтствуетъ интересамъ дѣла, такъ какъ при наличіи Предсѣдателя Управы, этого постоянного руководителя исполнительнаго органа Земскаго Собранія, едва ли нужно было бы создавать параллельно съ нимъ особую, постоянно дѣйствующую должность Предсѣдателя Земства или, что еще опаснѣе, Президіума Земскаго Собранія, ибо тогда между Земскимъ Собраніемъ и Управой возникла бы совершенно лишняя и даже вредная инстанція. Президіумъ, который имѣя, конечно, авторитетъ въ Земскомъ Собраніи съ одной стороны несомнѣнно вмѣшивался бы въ дѣла Управы и съ другой стороны, покрывалъ бы передъ Земскимъ Собраніемъ отвѣтственность Управы; поэтому, какъ оно и было въ старомъ Земствѣ, роль Предсѣдателя Земск. Собранія оканчивается съ закрытіемъ Собранія.

Для веденія журнала Собранія избирается изъ его состава Секретарь (ст. 120). Исходя изъ тѣхъ соображеній, что единст-

веннымъ хозяиномъ Земства является Земское Собрание, Законо-оговариваетъ порядокъ веденія журнала (ст. 130), ибо журналъ этотъ является закономъ для Управы, единственнымъ ея руководствомъ. Только на основаніи точнаго смысла занесеннаго въ журналъ, принятаго Земскимъ Собраніемъ, постановленія, можетъ дѣйствовать Управа; только журналъ собранія гарантируетъ Управу отъ нареканій Собранія; только этотъ журналъ можетъ обезпечить Собрание въ томъ, что его воля будетъ въ точности исполнена. Эти соображенія заставляли Земскія Собранія всегда очень внимательно относиться, какъ къ утвержденію журналовъ, такъ и къ избранію секретаря.—Земская практика выработала особый способъ составленія журнала. Въ журналъ заносились мнѣнія какъ отдѣльныхъ гласныхъ, такъ группировались разныя мнѣнія и фиксировались всѣ баллотированныя формулы для того, чтобы главная мысль Собранія была ясна, чтобы видны были мотивы каждаго принятаго рѣшенія.

Все это очень важно, особенно, если имѣть въ виду, что стенографическіе отчеты не по средствамъ для земства и что единственнымъ документомъ для исторіи каждаго Земства является журналъ Земскихъ Собраній.—Кто бывалъ въ библіотекѣ Вольно-Экономич. О-ва въ Петроградѣ, тотъ могъ изучать эти земскіе памятники. Они тамъ тщательно собраны; тамъ была единственная въ этомъ отношеніи и довольно полная коллекція.

Въ дѣляхъ наиболѣе полнаго ознакомленія и изученія вносимыхъ въ Земское Собрание вопросовъ изъ состава Собранія обычно избирались подготовительныя комиссіи, въ которыхъ разсматривались всѣ болѣе или менѣе серьезные вопросы. Земское Собрание по каждому проѣкту слушало обычно докладъ завѣдывающаго тѣмъ отдѣломъ Управы, по которому обсуждался проѣктъ, заключеніе Управы и мнѣніе подготовительной комиссіи, при чемъ, конечно, члены комиссіи, оставшіеся въ меньшинствѣ всегда отстаивали свою точку зрѣнія въ Собраніи. *Этимъ достигалось не только лучшее освѣщеніе каждаго вопроса, но и большая экономія времени для собранія, такъ какъ самыя жаркія пренія всегда бывали въ комиссіяхъ, въ которыхъ, конечно, принимали участіе специалисты-техники и непременно присутствовалъ представитель Управы.*

Для руководства финансовой и экономической политикой Земства большинство земствъ избирали особые экономическіе Совѣты изъ наиболѣе опытныхъ земцевъ; Совѣты эти часто

созывались и вѣ сессіи Земскаго Собранія по вопросамъ, переданнымъ на ихъ разработку или разрѣшеніе. Они всегда оставались самостоятельными органами Земскаго Собранія и никогда не придавались управѣ. Вслѣдствіе своего авторитета въ Собраніи, Совѣты почти всегда имѣли большое вліяніе на Управу и, опираясь на Совѣты, Управа, конечно, дѣйствовала болѣе увѣренно. Эти Совѣты часто исполняли функцію такъ называемыхъ парламентскихъ совѣтовъ старѣйшинъ. При изученіи дѣятельности и исторіи отдѣльныхъ совѣтовъ, многія стороны земской работы становятся яснѣе и понятнѣе. Практика создала и отвела почетное мѣсто Совѣтамъ Земскихъ Собраній, но было бы чрезвычайно ошибочно замѣнять ихъ „Президіумомъ Земскаго Собранія“ или еще неосторожнѣе—соединеннымъ засѣданіемъ президіума и управы, ибо не слѣдуетъ никогда смѣшивать функціи исполнительныя съ законодательными, да и земская практика не знаетъ термина „президіума“ и, думается намъ, демократическому земству не слѣдовало бы выдвигать этотъ институтъ, хотя бы по приведеннымъ мотивамъ. *Точное распредѣленіе работы и ролей между земцами, согласно личнымъ качествамъ каждаго—лучшая гарантія успѣшнаго дѣла.*

Какъ уже было отмѣчено выше, *почти вся главная работа Земскаго Собранія предварительно сосредоточивалась въ коммисіяхъ* и первая часть Сессіи Земск. Собранія почти вся проходила въ работахъ коммисій, которыя иногда созывались даже ранѣе самого Собранія.

Создавались коммисіи и узко-техническія, исключительно изъ специалистовъ, которымъ надлежало разсматривать вопросъ только съ технической стороны, не касаясь вопроса экономическаго. Въ такого рода коммисіи обычно гласные не входили, за исключеніемъ случаевъ, когда кто либо изъ гласныхъ былъ специалистомъ по вопросу, но за то въ нихъ приглашались техники, не имѣющіе къ земству прямого отношенія, представители ученыхъ обществъ и др. учреждений. Результаты работъ этихъ коммисій, или чаще подкоммисій, обсуждался въ свою очередь въ подготовительной коммисіи изъ гласныхъ, гдѣ путемъ голосованія предрѣшалась дальнѣйшая судьба самаго проекта. Между специалистами и земцами былъ нескончаемый споръ по вопросу о правѣ рѣшающаго голоса для экспертовъ въ земскихъ подготовительныхъ коммисіяхъ. Къ этому большому вопросу мы еще вернемся.

Особое вниманіе всегда удѣлялось вопросамъ бюджетнаго порядка и въ этомъ отношеніи строго соблюдалось правило никогда не ставить на голосованіе Земскаго Собранія какую бы то не было цифру смѣтнаго характера, хотя бы совершенно безспорную, безъ предварительнаго доклада соотвѣтствующей комиссіи и безъ заключенія Управы, если эта цифра не вытекала изъ доклада Управы. *Всѣ смѣты Земское Собраніе утверждало лишь тогда, когда они были разсмотрѣны, какъ со стороны технической, такъ и экономической, когда расходъ былъ согласованъ съ другими потребностями Земства* и никогда ни на какую потребность не ассигновывались суммы случайно взятія, примѣрныя, которыя бы не были во всѣхъ деталяхъ провѣрены въ надлежащихъ комиссіяхъ.

Въ неосмотрительности тратъ земскихъ денегъ невозможно упрекнуть большинство старыхъ земствъ. Какъ бы малъ не былъ какой бы то ни было расходъ, онъ заносился въ соотвѣтствующую графу опредѣленнаго параграфа смѣты и только послѣ утвержденія всей смѣты могъ быть произведенъ Управой. Авансовые кредиты были чрезвычайно ограничены и Земское Собраніе въ лицѣ своей ревизіонной комиссіи зорко слѣдило за точнымъ исполненіемъ смѣты, *всѣ же невыполненные расходы поступали въ доходную смѣту слѣдующаго года*. Вотъ почему никогда въ старомъ Земствѣ не могла бы быть принята смѣта въ родѣ смѣты Ново-Сенакскаго уѣзднаго Земства, получившая уже должную оцѣнку*).

Такимъ образомъ дѣятельность земскихъ собраній, этого законодательнаго органа Земства, слагается главнымъ образомъ изъ 1) разсмотрѣнія докладовъ Управы, 2) составленія смѣты и раскладки земскихъ повинностей на слѣдующій годъ и 3) провѣрки отчета Управы по докладу ревизіонной комиссіи и утвержденія отчета.

II.

Земская Управа является отвѣтственной исключительно передъ Земскимъ Собраніемъ и единственно правомочнымъ исполнительнымъ органомъ Земскаго Собранія. Такъ она мыслилась земцами; такой она была и еще болѣе стала по Положенію Временнаго Правительства, т. е. съ того момента, когда всѣ избираемые въ нее должностныя лица ни къмъ не утверждаются, ни

*) С. Зубчаниновъ № 15—16 Кавк. Гор. 1918 г.

кѣмъ, кромѣ Земскаго Собранія не могутъ быть увольняемы и не состоятъ на службѣ по Министерству Внутреннихъ Дѣлъ.

Никакія *исполнительныя Комиссіи*, если бы таковыя были бы избраны Земскимъ Собраніемъ, по какой либо отдѣльной отрасли земскаго хозяйства, не могутъ *дѣйствовать параллельно съ Управой, безъ взаимной связи съ Управой* и даже внѣ извѣстнаго подчиненія Управѣ. Случаи избранія исполнительныхъ комиссій Земскими Собраніями, какъ намъ извѣстно, чрезвычайно рѣдки, но въ Городскихъ Думахъ, особенно крупныхъ городовъ исполнительныя комиссіи бывали довольно часто, и всегда онѣ имѣли опредѣленное отношеніе къ Управѣ, могли дѣйствовать лишь въ предѣлахъ точно выработанной для нихъ инструкціи, при чемъ Предсѣдатель исполнительной комиссіи былъ по должности, на правахъ члена управы, членомъ Общаго Присутствія Управы, всѣ доклады и смѣты комиссіи поступали на разсмотрѣніе Управы и вносились въ Думу съ ея заключеніемъ, хотя и докладывались предсѣдателемъ исполнительной комиссіи. Изъ сказаннаго, думается намъ, очевидно, что даже существованіе особыхъ исполнительныхъ комиссій не колеблетъ установленное нами положеніе Управы, какъ единственнаго исполнительнаго органа Земскаго Собранія.

Вся дѣятельность Управы основана на принципѣ коллегіальности работы (ст. 151), почему *каждое дѣйствіе Управы, какъ таковой, должно быть согласовано съ рѣшеніемъ Управы, облеченномъ въ журнальное постановленіе*. Не слѣдуетъ удивляться излишней, быть можетъ, формальности, но чрезвычайно важно, чтобы всѣ члены управы были всегда въ курсѣ дѣлъ управы и чтобы отвѣтственность за каждое постановленіе падала въ соотвѣтствіи съ участіемъ cadaго въ состоявшемся рѣшеніи; кромѣ того, если всѣ постановленія Управы строго регистрируются въ журналѣ, то для всѣхъ завѣдующихъ отдѣлами Управы, бухгалтеріи, канцеляріи, ревизіонной комиссіи и контроля чрезвычайно просто и доступно пользоваться этими руководящими рѣшеніями Управы. Мы, быть можетъ, слишкомъ обращаемъ вниманіе на эту сторону дѣятельности Управы, но это въ силу того, что намъ часто приходилось наблюдать, какъ плохо приходится иногда даже Земскому Собранію, когда нѣтъ всѣхъ постановленій Управы, а завести какъ правило, чтобы всѣ вопросы, подлежащіе обсужденію Управы, записывались въ краткихъ

словахъ и, чтобы предсѣдатель управы дѣлалъ отмѣтку о состоявшемся рѣшеніи, не трудно и важно, особенно на первыхъ порахъ.

Если, какъ мы уже указали, въ земствахъ рѣдко бывали исполнительныя комиссіи, то весьма часто въ *помощь управѣ создавались* или *подготовительныя комиссіи*, временнаго характера, до проведенія какого либо мѣропріятія въ жизнь, или *постоянныя комиссіи* распорядительнаго характера, какъ напр. по школьному дѣлу, медицинѣ, агрономіи, страховому отдѣлу, отдѣлу мелкаго кредита и т. д., *все эти комиссіи*, избираемая Земскимъ Собраніемъ, *работаютъ при обязательномъ участіи представителя Управы* и очень часто бывало, что предсѣдателемъ комиссіи избирается членъ управы, завѣдывавшій отдѣломъ, хотя это послѣднее обстоятельство не всегда удобно для управы, но безъ представителя управы трудно представить себѣ какую либо подготовительную или распорядительную комиссію.

Нѣкоторыя Земства создавали при Управѣ особые Совѣты, медицинскій, школьный и др., въ которые входили, кромѣ гласныхъ по избранію, всѣ врачи, представители фельдшеровъ, по избранію съѣзда фельдшеровъ, учащіе въ земскихъ училищахъ, по избранію съѣзда учащихся, и др. представители—специалисты; такого рода совѣты имѣли весьма большое значеніе. Земское Собраніе принимало доклады Управы, разработанные и прошедшіе, напр. черезъ медицинскій Совѣтъ, когда кандидатура врачей зависѣла отъ Совѣта; необходимо замѣтить, что нерѣдко большинство членовъ Совѣта, какъ гласные, такъ и врачи работали въ томъ же Земствѣ десятки лѣтъ и основныя задачи и потребности земства въ Совѣтѣ всегда превалировали надъ профессиональными нуждами персонала.

Кромѣ подготовительныхъ комиссій и совѣтовъ при Управѣ часто существовали техническія комиссіи изъ специалистовъ или Совѣщанія, куда приглашались соотвѣтствующіе специалисты и не работающіе въ данномъ Земствѣ и, наконецъ созывались Управою Съѣзды учащихся, агрономовъ и др. Всѣ эти техническія организации разрабатывали или обсуждали проекты подлежащіе внесенію въ Земское Собраніе Управою, и ихъ участіе сводилось къ обсужденію этихъ проектовъ съ технической стороны, или пожеланію специалистовъ, какъ лицъ, заинтересованныхъ въ проектѣ Управы, когда обсуждались профессиональныя нужды (съѣздъ учащихся, агрономовъ, фельдшеровъ и др.).

Затѣмъ разработанный этими совѣщаніями матеріаль поступать на обсужденіе управы, которая и принимала, то или иное мнѣніе въ основу своего доклада. Кромѣ того, обычно, къ свѣдѣнію Собранія докладывался весь матеріаль по вопросу и почти всегда Собраніе выслушивало представителей разныхъ мнѣній, бывшихъ какъ въ техническихъ комиссіяхъ, такъ и на совѣщаніяхъ или сѣздахъ, при чемъ необходимо отмѣтить, что во всѣхъ перечисленныхъ организацияхъ обязательно присутствовалъ, а иногда и предсѣдательствовалъ членъ управы, завѣдующій отдѣломъ; конечно, всѣ члены пользовались правомъ рѣшающаго голоса и всегда, если только не препятствовала администрація всѣ засѣданія были публичны.

Если Управа какую нибудь отрасль своего дѣла ведетъ не сама лично, а черезъ кооперативы, т. е. *если вся или часть ассигнуемыхъ Земскимъ Собраніемъ средствъ* на травосѣяніе, на распространеніе химическаго удобренія, улучшеніе орудій производства и т. д. *Управа передаетъ Обществамъ* сельскаго хозяйства, *работающимъ на территоріи Земства, то Управа* никогда не органичивается ссылкой въ своемъ докладѣ на передачу такихъ то суммъ такимъ то кооперативамъ, а *представляетъ къ свѣдѣнію Земскаго Собранія отчетъ подлежащаго Общества* и обычно почти всегда Земское Собраніе выслушиваетъ представителя Общества. Только тогда, когда становится очевиднымъ, что Управа черезъ кооперативы правильно использовала земскія средства, Собраніе вновь вноситъ соответствующія ассигнованія. Этимъ мы хотимъ еще разъ подчеркнуть, что *только Управа является ответственною передъ Собраніемъ за правильное исполненіе воли Земскаго Собранія* и, если бы какое либо Общество, получивъ земскія средства, ихъ израсходовало не по назначенію, то Управа была бы виновата въ томъ, что неосмотрительно ввѣрила земскія деньги не солидному обществу.

Если Земское Собраніе рѣшитъ вступить пайщикомъ въ томъ или иномъ размѣрѣ въ какое либо Акціонерное Общество или Компанію, какъ простой акціонеръ, или какъ участникъ въ такъ называемой „концессіи смѣшаннаго типа“, Управа къ отчету по этому вопросу всегда должна приложить отчетъ этого Общества и отмѣтить въ немъ роль представителя Земства.

Почти то же слѣдуетъ сказать объ участіи Земства черезъ Управу или особо избранныхъ лицъ въ разнаго рода Союзахъ

и Създахъ. Отчетъ о дѣятельности сихъ учреждений долженъ быть доложенъ Земскому Собранію для опредѣленія дальнѣйшей дѣятельности Земства и въ цѣляхъ выясненія своего отношенія къ дѣйствіямъ своихъ представителей.

Такъ работала Земская Управа съ помощью своихъ вспомогательныхъ органовъ. Все земское хозяйство уѣзда или губерніи, раздѣленное на отдѣлы, распредѣлялось, въ отношеніи за вѣдыванія между предсѣдателемъ и членами Управы. Хотя каждый членъ Управы и руководилъ своею частью, но всѣ дѣла разрѣшались по постановленію управы, а въ помощь ему назначалось или одно лицо съ специальной по отдѣлу подготовкой, или создавались коллегіи изъ специалистовъ, работающих въ отдѣлѣ. Безъ участія члена управы не можетъ при управѣ правильно работать никакая часть земскаго организма.

Мы не должны забывать, какая огромная работа лежитъ на управѣ и особенно по Положенію Временнаго Правительства. Стоитъ только внимательно прочитать ст. 144, 145 и 146 Врем. Полож., чтобы стало ясно, что только при правильномъ распредѣленіи труда, или точномъ исполненіи взаимоотношеній между различными органами Земства возможно справиться съ этой большой и сложной задачей, при этомъ страшно опасно, хотя и заманчиво, быть можетъ, сильно бюрократизировать всю работу Земской Управы, всюду назначить начальниками опытныхъ специалистовъ, придать имъ по опредѣленному числу помощниковъ и дѣлопроизводителей, а предсѣдателю управы оставить роль министра-предсѣдателя безъ портфеля; членамъ управы поручить то, что дѣлаютъ обычно министры—но едва ли такая постановка дѣла будетъ отвѣчать элементарнымъ требованіямъ, навыкамъ и обычаямъ, которые возвращены русскимъ земствомъ; при далеко несовершенномъ земскомъ законѣ—*въ старомъ земствѣ всю работу несла на своихъ плечахъ управа изъ трехъ членовъ вмѣстѣ съ предсѣдателемъ, и только въ губернскихъ земствахъ по страховому и дорожному отдѣламъ за счетъ спец. капиталовъ, избирались четвертый и пятый членъ управы, но намъ неизвѣстно ни одного уѣзднаго земства гдѣ было бы 7 или 9 членовъ управы, какъ проектируетъ одно изъ мѣстныхъ новыхъ земствъ. Ко всему сказанному слѣдуетъ добавить, что всѣ отдѣлы управы, всѣ комиссіи, совѣты, совѣщанія, създы такъ же, какъ и Земское Собраніе съ его комиссіями и совѣтами, обычно обслуживала одна и та же, очень ограниченная въ сво-*

емъ составъ, канцелярiя управы, всегда была одна бухгалтерiя, общiя для всѣхъ отдѣловъ.

(Продолженiе слѣдуетъ).

В. Яновичъ,

Перевальная дорога.

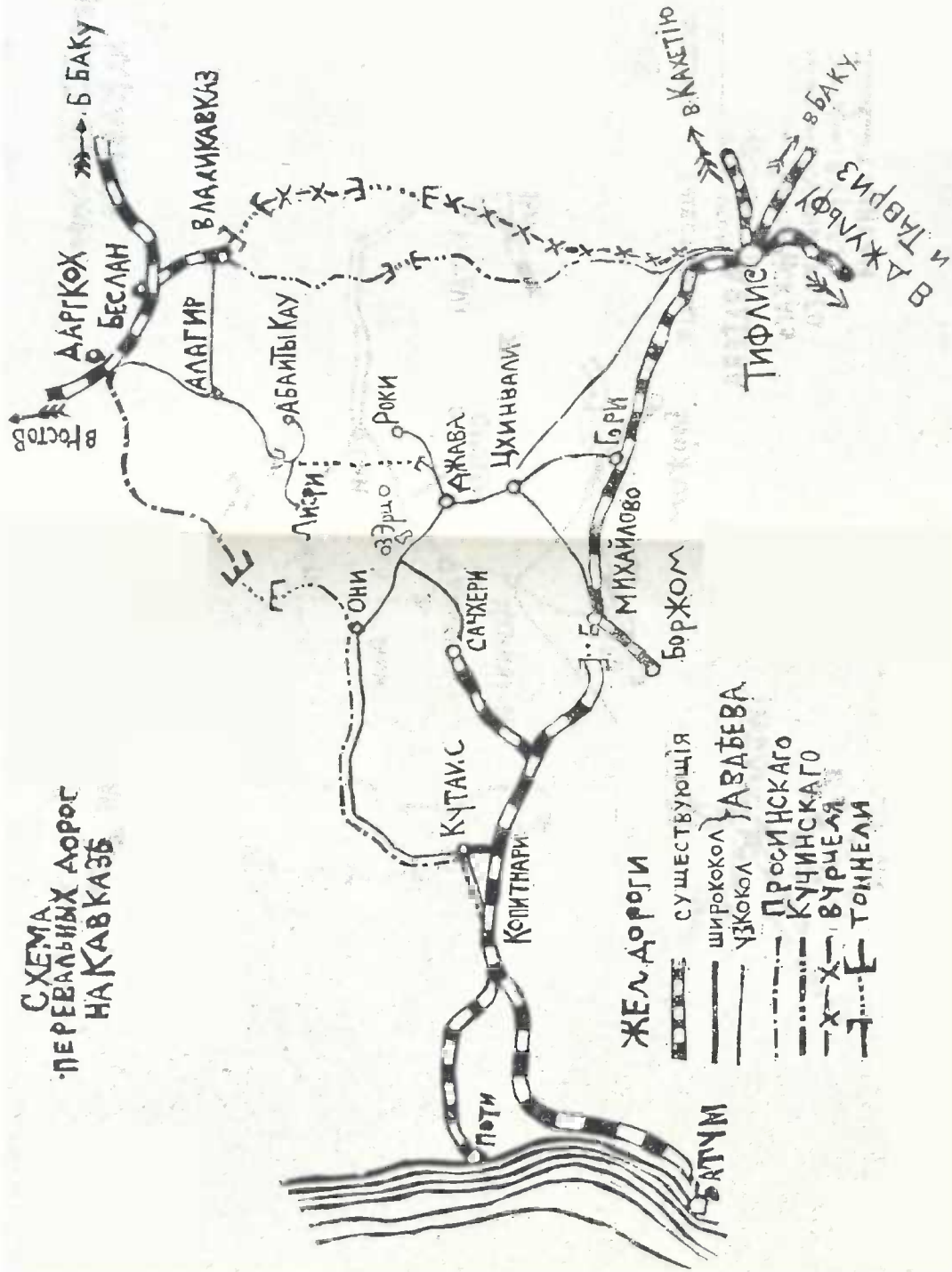
На сѣздѣ Городовъ и Земствъ Грузiи инж. Просинскiй выступилъ съ докладомъ о перевальной дорогѣ Даргъ—Кохъ—Кутаисъ—Копитнари, доходъ отъ которой онъ опредѣляетъ въ 34% на акционерный капиталъ. Дорога идетъ отъ ст. Даргъ—Кохъ Владикавказской дороги вверхъ по р. Уруху до сел. Стырь—Дигоръ, затѣмъ тоннелемъ подъ переваломъ Геби-вцекъ, имѣющимъ высоту 11.382 футовъ надъ уровнемъ моря и покрытымъ вѣчнымъ снѣгомъ въ ущелье р. Рiона, гдѣ тоннель оканчивается выше сел. Геби; по Рiону дорога идетъ на Они—Кутаисъ и далѣе на ст. Копитнари Грузинскихъ дорогъ. Длина дороги 260 верстъ, наибольшiе уклоны 0,015 въ предгорiяхъ и 0,028 въ горной части на меньшей радиусъ кривы 150 саж.

Прежде, чѣмъ говорить объ этой дорогѣ, приведемъ маленькую справку: инж. Гiоевъ въ своемъ докладѣ Кавк. Отд. Русск. Техн. О-ва 3 iюня 1906 года говоритъ слѣдующее: „Столь полная неудача съ проектомъ желѣзной дороги черезъ Архотскiй переваль (по проекту инж. Ридзевскаго—отъ ст. Камбилеевки до Тифлиса) не помѣшала новой серiи еще менѣе удачныхъ проектовъ желѣзной дороги черезъ тотъ-же хребетъ. Сюда относятся: 1) проектъ инж. Рудницкаго по линiи, идущей отъ ст. Эльхотово Ростово-Владикавказской жед. дороги по ущелью рѣки Уруха на сѣверѣ и рѣки Рiона на югѣ черезъ гору, сосѣдную съ Мамисонскимъ переваломъ, и черезъ Они на Кутаисъ съ вѣтвью отъ Они на Гори“, и т. д. Нынѣ инж. Просинскiй преподноситъ „менѣе удачный“ по Гiоеву проектъ инж. Рудницкаго съ небольшоими измѣненiями, какъ нѣчто „новое“ и это „новое“, благодаря намѣчающемуся интересу къ перевальной дорогѣ, возбуждаетъ большое вниманiе.

Въ „Краткой запискѣ объ экономическомъ значенiи и предполагаемой доходности транзитной желѣзнодорожной линiи Даргъ—Кохъ—Кутаисъ—Копитнари“, широко распространяемой, инж. Просинскiй опредѣляетъ годовое количество грузовъ такъ:

нефть изъ Грознаго въ Поти	100.000.000 пуд.
хлѣбъ изъ Терской обл.	35.000.000 „

**СХЕМА
ПЕРЕВАЛЬНЫХ ДОРОГ
НА КАВКАЗЕ**

лѣсъ изъ Терской обл.	9.000.000 пуд.
сахаръ изъ Поти въ Терскую обл.	2.000.000 „
хлопокъ на Поти	15.000.000 „
табакъ, вино, фрукты, чай, мясо, ма- нуфактура	4.000.000 „
	<hr/>
Всего	165.000.000 „

изъ этихъ грузовъ по дорогѣ инж. Просинскаго отъ Даргъ-Коха къ Поти должны идти: нефть, хлѣбъ, лѣсъ, хлопокъ и половина табаку, вина и пр., всего 161.000.000 пуд., а остальные 4.000.000 пуд въ обратномъ направленіи. Прежде всего подсчитаемъ, можно-ли это количество грузовъ провезти въ годъ въ одномъ направленіи. Записка даетъ наибольшее число поѣздовъ въ сутки, какое дорога можетъ пропустить—21 пара; отдѣляя на пассажирское движеніе 2 пары, получаемъ наибольшее число товарныхъ поѣздовъ въ сутки—19, больше дорога пропустить не можетъ. Въсь груженнаго вагона беремъ 1200 пуд. (на Закавк. ж. д. въ 1913 г. наибольшій въсь былъ 1127,38 пуд.), въсь порожняго вагона 450 пуд., слѣд., въсь груза 750 пуд. Тяговые расчеты даютъ, что при данныхъ подъемахъ и кривыхъ въ предгоріяхъ одинъ электровозъ можетъ везти поѣздъ въсомъ 27,400 пуд. и тотъ же поѣздъ въ горной части дороги можетъ везти два электровоза, составъ поѣзда, слѣд., 23 вагона, въсь груза въ нихъ $23 \times 750 = 17,150$ пуд.; въ годъ по дорогѣ можно провезти $17250 \times 365 \times 19 = 119.000.000$ пуд., а не 161.000.000 пуд., это первая ошибка инж. Просинскаго.

Далѣе, инж. Просинскій считаетъ, что по его дорогѣ пройдетъ 100.000.000 пуд. Грозненской нефти, но, во 1-хъ, эта нефть, какъ и нынѣ, пойдетъ для отопленія паровозовъ части Владикавказской дороги и прилегающихъ къ ней другихъ желѣзныхъ дорогъ, а во 2-хъ, почему инж. Просинскій полагаетъ, что съ постройкой его дороги Грозненская нефть вдругъ перемѣнитъ свое поправленіе и пойдетъ на Поти за 454 версты и за границу, а не на необъятный рынокъ Россіи—на Петровскъ по 150 верстному нефтепроводу, а оттуда въ наливныхъ судахъ на Волгу? Въдь и изъ Бакинской нефти, напр., въ 1913 году, въ переработанномъ и сыромъ видѣ $\frac{3}{4}$ ушло въ Россію воднымъ путемъ, а эти $\frac{3}{4}$ составляли 375.000.000 пуд., но много еще можетъ вмѣстить русский рынокъ и нефть по дорогѣ инж. Просинскаго да еще въ цистернахъ не пойдетъ.

Затѣмъ хлѣбъ изъ Терской обл. несомнѣнно пойдетъ черезъ хребетъ, но не по дорогѣ инж. Просинскаго на Поти, а въ Закав-

казье, которое нуждалось всегда въ хлѣбѣ изъ Россіи, а въ будущемъ съ распространеніемъ болѣе цѣнныхъ культуръ (хлопокъ, виноградъ, сады и т. п.) будетъ еще болѣе нуждаться. Хлѣбъ пойдетъ по Перевальной дорогѣ, соединяющей Сѣв. Кавказъ съ средней частью Закавказья, а не по боковой — на Поти.

Странно было-бы везти лѣсъ изъ Терской обл. въ Поти черезъ богатѣйшіе лѣса западнаго Закавказья. Мы полагаемъ, что здѣсь въ Закавказьѣ усилится разработка лѣса, а вѣдь здѣсь богатѣйшіе лѣса лежатъ по Цхенись-Цхали, Ингуру, Ріону и бревна сплавлялись по рѣкамъ и будутъ и впредь сплавляться, и Терскій лѣсъ, перевозимый по $\frac{1}{30}$ коп. съ пуда и версты, не выдержитъ конкуренціи съ мѣстными лѣсами.

Скинемъ теперь со счета то лишнее, что накинужь инж. Просинскій и найдемъ, что на долю его транзитной дороги изъ 165.000.000 пуд. груза остается только 21.000.000 пуд., которые, если только всѣ пойдутъ по этой дорогѣ, дадутъ дохода, считая по $\frac{1}{30}$ съ пуда и версты и по 1 коп. на пудъ за прохожденіе тоннеля— $21.000.000 \times (\frac{1}{30} \times 260 + 1) = 2.059.000$ р., а не 14.300.000 руб., меньше на 12.241.000 руб. и вмѣсто 5.135.000 руб. чистаго дохода получится отъ транзита 6.000.000 руб. убытка,—результатъ необходимо признать блестящимъ по сравненію съ Архотской перевальной дорогой Вурцеля, для которой М-вомъ Путей Сообщенія подсчитанъ чистый убытокъ 10.000.000 р. въ годъ. Такова дорога инж. Просинскаго.

Но перевал. дорога необходима, въ этомъ нѣтъ ни малѣйшаго сомнѣнія, но только не по „менѣе удачному“, какъ говорить инж. Гюевъ, проекту, а по другому. Въ настоящее время существуетъ три проекта Перевальной дороги между средними частями сѣв. Кавказа и Закавказья и, по нашему мнѣнію, наиболѣе отвѣчаетъ потребности Джомагскій проектъ инж. Авдѣева; по этому проекту дорога начинается отъ ст. Даргъ-Кохъ Владикавк. ж. д. и идетъ вверхъ по Ріону черезъ Алагирь до Нузила, проходитъ подъ Джомагскимъ переваломъ 35-верстнымъ тоннелемъ*) въ долину р. Б. Лиахвы, вдоль которой идетъ до ст. Гори. Отъ Алагира проектируется въ степной части сѣв. Кавказа отвѣтвленіе на Владикавказъ, а на югѣ отъ Цхинвали на Тифлисъ и Михайлово. Отъ Джавы (выше Цхинвали), проектируется отвѣтвленіе на оз. Эрцо и далѣе по р. р. Гомрулъ и Джоджоръ на Они и по Ріону на Кутаисъ и Копитнари (см. схематическую карту). Наибольшіе подъемы на главной линіи (Даргъ-Кохъ--Гори, Михайлово, Тифлисъ) 0,015, наименьшій радіусъ кривыхъ 200 саж., по этой дорогѣ одинъ электровозъ можетъ везти по-

* Объ этомъ тоннелѣ мы будемъ говорить особо.

ѣздъ вѣсомъ 30.000 пуд. съ полезной нагрузкой 18.800 пуд., а два электровоза повезуть поѣздъ вѣсомъ 52.500 пуд. съ полезной нагрузкой 32.300 пуд. Вѣтвь на Они—Кутаисъ имѣеть наибольшіе подъемы 0,025, радиусъ 150 саж., вѣсь поѣзда для одного электровоза 20.400 пуд., полезный грузъ 12.800 пуд. Главная линія Джомагской дороги проектирована на два пути, поэтому пропускная способность ея можетъ быть доведена до 96 паръ поѣздовъ въ сутки.

Кромѣ указанныхъ вѣтвей проектированы еще: отъ оз. Эрцо на Сачхери и узкоколейные пути на сѣверѣ до Лисри и Абайты-Кау и на югѣ до Роки, эти вѣтви будутъ расположены на высотѣ 6—7000 футъ и будутъ обслуживать мѣста, которымъ назначено природой быть климатическими курортами.

Такимъ образомъ дорога инж. Просинскаго соединяетъ восточную часть сѣв. Кавказа съ Поти и только, въ то время, какъ Джомагская соединяетъ Россію съ Закавказьемъ, Персіей, а впоследствии и Индіей (черезъ Тифлисъ), вѣтвь на Михайлово съ Боржомской линіей, а впоследствии линіей Боржомъ—Карсъ—Джульфа прорѣжетъ Арменію и дастъ второй выходъ на Джульфу—Тавризь, вѣтвь на Они—Кутаисъ—Капитнари соединитъ сѣверъ съ Поти черезъ центръ Грузіи по густо населенному Рачинскому уѣзду, вѣтвь на Сачхери дастъ выходъ марганцу на сѣверъ, гдѣ онъ необходимъ, наконецъ, узкоколейныя вѣтви откроютъ возможность использовать высоты для устройства климатическихъ курортовъ. Таковы перспективы Джомагской дороги, ни одна изъ перевальныхъ дорогъ съ нею въ сравненіе идти не можетъ и по этому направленію необходимо строить дорогу, а не по боковымъ, какъ у инж. Просинскаго, или центральнымъ же, какъ у инж. Кучинскаго (Квенамтское направленіе) или у инж. Вурцеля (Архотское направленіе), но не дающимъ возможности развить желѣзно-дорожное строительство на Кавказѣ въ должной мѣрѣ.

Инж. Н. Будаевскій.

Демократическое земство и народное образованіе.

Продуманная постановка работы по народному образованію является важнѣйшей задачей демократическаго земства, задачей, отъ правильнаго разрѣшенія которой зависитъ будущее народа. Городскія рабочія массы находились въ болѣе благопріятномъ положеніи, чѣмъ крестьянство: школь въ городѣ было больше, велась хотя кое-какая

работа по внѣшкольному образованію, были возможности для ищущихъ знанія удовлетворить свои запросы въ дешевой книгѣ, въ библіотекѣ, въ чтеніи газетъ. Въ деревнѣ же—цариль поближайшій мракъ.

Народы Западной Европы на 30—40 лѣтъ ранѣе Россіи вступили на путь систематической работы по народному образованію. Тратилось много вниманія и средствъ не только въ такихъ богатыхъ государствахъ, какъ Англія, Германія, Франція—даже бѣдныя Скандинавскія страны сдѣлали просвѣщеніе крестьянскихъ массъ объектомъ самаго серьезнаго вниманія. Данія, напр., создала образцовую крестьянскую школу („крестьянская академія“), которая стала предметомъ изученія лучшихъ представителей общественной педагогіи. По этой то причинѣ и во всѣхъ прочихъ отношеніяхъ Западная Европа ушла такъ далеко впередъ. И для того, чтобы догнать ее, необходимо, помимо огромной затраты средствъ, съ полной ясностью поставить передъ собою ближайшія задачи народнаго образованія и планомерно осуществлять ихъ.

Въ условіяхъ настоящей дѣйствительности—если эти условія въ ближайшемъ будущемъ кореннымъ образомъ измѣнятся—имѣется одинъ весьма существенный моментъ, который позволяетъ питать надежду на благоприятное разрѣшеніе проблемъ народнаго образованія. Дѣло въ томъ, что въ Западной Европѣ (а также и въ С. Ам. Соед. Штатахъ) пионерами народнаго просвѣщенія были элементы цензовые, неизбѣжно, несмотря на подлинную, подчасъ, искренность своихъ стремленій, вносившіе въ работу извѣстный консерватизмъ, который давалъ себя знать тѣмъ болѣе основательно, что почти вездѣ въ постановкѣ народнаго образованія играли очень важную роль конфессіональные мотивы.

Современная демократія менѣе связана въ этомъ отношеніи—и, если она отнесется къ предстоящей задачѣ съ должнымъ вниманіемъ, то вполне можно надѣяться на положительные результаты.

I.

Сознаніе необходимости дать широкимъ массамъ народное образованіе искони присуще демократіи. Добивалась ли демократія побѣды путемъ медленнаго и длительного процесса или брала верхъ въ могучемъ порывѣ революціи—сейчасъ же возникалъ вопросъ о необходимости поднять культурный уровень народа.

Это можно прослѣдить не только на примѣрахъ великихъ демократическихъ движеній конца 18-го и на протяженіи 19-го в. в.—уже въ крестьянскихъ войнахъ эпохи нѣмецкой реформаціи, даже

въ гусситскомъ движеніи—вполнѣ ясно обозначается указанная тенденція.

Въ этомъ смыслѣ россійская революція не представляетъ никакихъ особенностей: въ программахъ всѣхъ претендующихъ на демократизмъ партій значится вопросъ и о народномъ образованіи.

Но въ россійской революціи въ этомъ отношеніи имѣется одна характерная черта, отличающая ее отъ прежнихъ соотвѣтствующихъ явленій. Прежнія революціи рождали у подавляющей массы своихъ активныхъ участниковъ глубокую вѣру въ возможность полного пересозданія всѣхъ основъ общества, полного перевоспитанія и отдѣльныхъ людей. Въ зависимости отъ того, подъ какимъ знаменемъ шла революція, опредѣлялось и направленіе, въ которомъ чаяли созданіе „новаго человѣка“. Французская революція, напр., протекавшая подъ знакомъ вѣры во всемогущую силу разума, всѣ свои упованія полагала на дальнѣйшіе успѣхи положительныхъ наукъ, техническихъ знаній, на уничтоженіе прежнихъ предрасудковъ. Крестьянскія движенія на зарѣ новой исторіи враждебно относились къ свѣтской „господской“ наукѣ, стремились просвѣщать народъ библіей. Но одно общее имѣлось въ этихъ разнородныхъ движеніяхъ—имѣнно вѣра въ возможность осуществленія чего-то совершенно новаго, долженствующаго переродить человѣка, измѣнить кореннымъ образомъ не только общественныя отношенія, но и самый житейскій обиходъ, самую индивидуальность человѣка.

Такой вѣры въ россійской революціи что-то незамѣтно. Современные дѣятели революціи, наученные горькимъ опытомъ исторіи, хорошо сознаютъ свою связанность условіями предшествующей жизни и всѣмъ предшествующимъ историческимъ развитіемъ.

Нѣтъ никакого сомнѣнія, что такое сознание, постоянно проявляющееся во всѣхъ сторонахъ общественной работы, имѣетъ многія положительныя стороны. Оно предупреждаетъ возможность тяжелыхъ разочарованій. Оно позволяетъ ставить задачи болѣе серьезно и осмотрительно, позволяетъ рассчитывать на болѣе прочныя и глубокіе результаты.

Но имѣется и обратная сторона.

Постоянная мысль о зависимости отъ условій стараго порядка подрываетъ энтузіазмъ, подрываетъ вѣру въ значеніе своей работы, сокращаетъ широту размаха. И, можетъ быть, въ интересующемъ насъ вопросѣ, въ вопросѣ о народномъ просвѣщеніи—эта черта современной революціи даетъ себя чувствовать особенно тяжело. Судя по тѣмъ скуднымъ даннымъ, по которымъ мы можемъ судить о ра-

ботъ общественной мысли въ интересующемъ насъ вопросѣ, нѣтъ даже попытокъ принципиально пересмотрѣть руководящіе принципы, созданные предшествующей работой. Мысль работаетъ только надъ болѣе широкимъ примѣненіемъ уже выработанныхъ принциповъ—самыя же основы остаются неизмѣнными.

Такое положеніе вещей едва ли благоприятно для удачнаго разрѣшенія проблемы народнаго образованія. Конечно, отнюдь не слѣдуетъ пренебрегать выводами изъ историческаго опыта. Тѣмъ болѣе нельзя пренебрегать плодами предшествующей современной революціи прогрессивной общественной мысли.

Но нельзя оставлять безъ вниманія также и тѣхъ возможностей, которыя создаются особенностями переживаемого нами времени.

II.

Стало уже совершенно избитой истиной положеніе, согласно которому школа является лишь продуктомъ общественнаго и политическаго строя даннаго народа. Государство и руководящіе общественные круги всегда пользовались образованіемъ народа, какъ способомъ укрѣпить основы даннаго порядка. Это одинаково относится, какъ къ деспотическому и сословному строю, такъ и къ правовому буржуазному.

Создавался опредѣленный идеаль челоуѣка, черты котораго заимствовались изъ существующаго общественнаго обихода, идеаль, вполне, конечно, приспособленный къ потребностямъ командующихъ классовъ—и этотъ идеаль дѣлался той нормой, въ которую желали вогнать всѣхъ отдѣльныхъ индивидуумовъ.

Высота идеала—или, вѣрнѣе, желательная норма зависѣла отъ уровня культуры данной общественной формаціи, отъ того или иного соотношенія общественныхъ группъ и отъ другихъ явленій данной соціальной среды. Но, во всякомъ случаѣ, эта норма характеризовалась полной опредѣленностью, почти что осязательной отчетливостью. Обязанностью педагога было внушить своимъ учащимся превосходство этой нормы, необходимость слѣдованія ей. И такъ какъ, повторяемъ, культивируемая школой норма всецѣло бралась изъ сложившихся и дѣйствующихъ условий жизни данной общественной формаціи—такъ какъ разлагающая эту формацію критическая мысль не находила мѣста въ школьномъ обиходѣ, то и школа всегда была консервативной, была оружіемъ консервированія волевыхъ, нравственныхъ и интеллектуальныхъ особенностей индивидуума, необходимыхъ для прочнаго существованія даннаго общественнаго порядка.

Констатируя указанное явленіе, мы отнюдь не имѣемъ намѣренія метать громы и молніи на старую школу. Въ концѣ концовъ, надъ созданіемъ этого идеала, или этой формы, работали лучшія силы даннаго порядка, работали очень часто вполне искрене и съ глубокой вѣрой въ свою правоту. Помимо обусловленныхъ преходящими причинами особенностей въ культивируемомъ школой идеалѣ были извѣстныя общечеловѣческія черты, часто очень цѣнныя и которыми никогда не слѣдуетъ пренебрегать.

Но, съ другой стороны, указанное соотношеніе школы и жизни, врядъ ли соответствуетъ отличительнымъ чертамъ переживаемаго нами времени и ближайшаго будущаго. То, чего успѣла добиться демократія, конечно, не осуществляетъ всѣхъ запросовъ, всѣхъ потребностей широкихъ народныхъ массъ. Если не произойдетъ неблагоприятнаго для демократіи перелома, народныя массы будутъ стремиться къ лучшему будущему, и на современныя завоеванія будутъ смотрѣть лишь какъ на способъ осуществленія своихъ болѣе широкихъ стремленій. Совершающійся теперь социальный переворотъ, масштабы и перспективы котораго все болѣе и болѣе расширяются, несомнѣнно, будетъ имѣть своимъ послѣдствіемъ огромный социальный сдвигъ, въ результатъ котораго появятся новыя формы жизни.

А разъ это такъ, то и роль школы должна совершенно измениться*). Школа должна приспособляться не къ настоящему, а къ будущему.

Чтобы принять выставляемую нами точку зрѣнія, вовсе не надо держаться какихъ нибудь радикальныхъ общественныхъ возрѣннй. Достаточно имѣть нѣкоторое историческое чутье, достаточно вѣрить въ возможность поступательнаго движенія и не имѣть намѣренія тормозить это движеніе, чтобы принять предложенную нами постановку вопроса и съ полной вдумчивостью отнестись къ ней.

Но разъ такая постановка вопроса будетъ принята, то совершенно изменится роль общественнаго педагога. Касается ли дѣло школы для дѣтей и юношества или учреждений виѣшкольнаго образованія для взрослыхъ людей—все равно, необходимо совершенно устранить то нѣсколько самодовольное менторство, которое характеризовало прежняго учителя и просвѣтителя. Основой современной работы, регулятивнымъ принципомъ всякаго рода пла-

*) Подъ школой мы въ данномъ случаѣ разумѣемъ не только школу въ тѣсномъ смыслѣ этого слова, но всю совокупность способовъ народнаго образованія.

новъ и предположеній работы по народному просвѣщенію должно быть интенсивно-внимательное отношеніе къ совершающимся въ нѣдрахъ народной жизни процессамъ, къ нарождающимся нравственнымъ и интеллектуальнымъ запросамъ. Въ этой работѣ, можетъ быть, придется поступиться многими прочно вкоренившимися убѣжденіями. Но ими надо поступиться—иначе будетъ вогнано въ уродующее прокрустово ложе все то новое и цѣнное, которое не можетъ не родиться въ результатѣ переживаемаго нами грознаго и бурнаго времени.

Отнюдь не слѣдуетъ думать, что, въ грядущей работѣ въ области народнаго образованія слѣдуетъ отказаться отъ всякой инициативы—отнюдь не слѣдуетъ повторять пресловутаго „опрощенія“.

У современныхъ народныхъ массъ имѣются вполне опредѣленные отрицательныя черты. Съ ними слѣдуетъ смѣло и безпощадно бороться. Мало того. Обязанностью дѣятеля по народному образованію является привлеченіе всѣхъ къ этой борьбѣ. Невѣжество, тупость, эгоизмъ и другія черты наслѣдія прежняго строя, конечно, никакихъ хорошихъ плодовъ не принесутъ—и было бы преступно оставлять все это безъ вниманія.

Съ другой стороны, человѣчество достигло нѣкоторыхъ несомнѣнныхъ цѣнностей. И лишь въ томъ случаѣ, если эти цѣнности будутъ сохранены и развиты, мы пойдемъ впередъ, а не назадъ. Любовь къ этимъ великимъ общечеловѣческимъ цѣностямъ слѣдуетъ во что бы то ни стало нести въ народныя массы—слѣдуетъ и ихъ привлечь къ этой любви.

Но только всю эту борьбу и работу необходимо производить съ чрезвычайной тщательностью, отбирая нужныя и добрыя зерна отъ злыхъ плевель.

III.

Для того, чтобы школа могла осуществить серьезныя задачи, необходимо держать въ ней ребенка достаточное количество лѣтъ. При отношеніи прежней правящей власти и командующихъ классовыхъ элементовъ общества къ дѣлу народнаго образованія о нормальной постановкѣ начальнаго школьнаго обученія можно было только мечтать. Поэтому является вполне естественнымъ, что не заходили дальше требованія четырехлѣтняго срока обученія (пяти и шестилѣтній курсъ вводили только въ такъ называемыхъ „образцовыхъ“ школахъ и въ городскихъ училищахъ).

Демократическое земство обязано поставить вопросъ иначе—обязано приложить всѣ усилія, чтобы для всѣхъ доступная школа

выпускала вполне отвѣчающихъ требованіямъ современной дѣйствительности людей. И намъ кажется вполне возможнымъ (во всякомъ случаѣ, надо приложить, усилія, чтобы это было возможно!) сдѣлать *обязательнымъ для всѣхъ* дѣтей семилѣтнее пребываніе въ школахъ, Другими словами—пользуясь общепринятымъ дѣленіемъ школы на четыре ступени (начальная школа, высшее начальное училище, средняя и высшая школа—необходимо сдѣлать обязательными для всѣхъ *первыя двѣ ступени.*

Принято отводить на каждую ступень, собственно говоря, четыре года,—и прохожденіе двухъ ступеней предполагаетъ, такимъ образомъ, восьмилѣтній курсъ. Но если сдѣлать обѣ ступени, дѣйствительно, обязательными, то является полная возможность сократить курсъ до семи лѣтъ. Въ среднихъ учебныхъ заведеніяхъ, гдѣ имѣются такъ называемые „азбучные“ классы, вполне успѣшно проходятъ программу начальной школы въ три года (азбучный классъ, младшій подготовительный и старшій подготовительный классы. Если преподаватели народной школы будутъ стоять на должной высотѣ и если на нихъ не будетъ возлагаться превышающаго ихъ силы количества работы, то и они, конечно, вполне успѣшно справятся со своей задачей. Такимъ образомъ, обученіе въ сельской начальной школѣ будетъ продолжаться для каждого ребенка отъ семи до четырнадцати лѣтъ.

При такой продолжительности обученія можно ставить школѣ серьезные задачи.

Какимъ же образомъ примѣнить къ начальной школѣ тотъ общій регулятивный принципъ, на который мы указали въ предыдущемъ параграфѣ—какимъ образомъ можно приспособить школу, не только къ настоящимъ условіямъ дѣйствительности, но и къ *будущему?*

Для этого вполне достаточно въ точности примѣнять тѣ выводы, до которыхъ дошла современная научная педагогика и практика лучшихъ дѣятелей школы. Къ сожалѣнію, основной изъ этихъ выводовъ, о которомъ будетъ дальше рѣчь, несмотря на всю несомнѣнность своей цѣнности, несмотря на полную продуманность, до сихъ поръ не получилъ достаточнаго признанія не только среди широкихъ круговъ „образованнаго“ общества, но и среди самихъ педагоговъ.

Этотъ главный выводъ, этотъ основной принципъ, которымъ необходимо всецѣло руководствоваться при постановкѣ школьной работы, заключается въ признаніи того, что изъ школьнаго обихода

слѣдуетъ выбросить всѣ догматическіе способы преподаванія и ихъ разновидности и пользоваться исключительно *лабораторнымъ* методомъ.

Правильное примѣненіе этого метода заключается не только въ совокупности опредѣленныхъ приемовъ обученія, упредившихъ впередъ отъ старой школьной догматики, переросшихъ недавно считавшуюся послѣднимъ свомомъ педагогики наглядность обученія и сводящихся къ требованію заставить учащихся самостоятельно проработывать весь подлежащій изученію матеріалъ. Главное значеніе этого метода заключается въ томъ, что онъ совершенно видоизмѣняетъ общую цѣль школьнаго обученія, что онъ ставитъ передъ школой совершенно новую задачу—задачу, вполне соответствующую тому общему регулирующему принципу, который мы выше указали.

Послѣдовательное проведеніе лабораторнаго метода прежде всего ведетъ къ тому, что такъ называемое „пріобрѣтеніе знаній“ заключается изъ главныхъ задачъ школы. Такъ какъ въ данномъ случаѣ приходится больше всего наталкиваться на старыя предразсудки, то намъ хотѣлось бы поставить вопросъ съ еще большей опредѣленностью и сказать, что пріобрѣтеніе знаній вообще не должно ставить задачей школьнаго обученія. Для читателя, неподготовленнаго къ вопросамъ общественной педагогики и мало размышлявшаго надъ ними, это можетъ показаться совершеннымъ абсурдомъ. Зачѣмъ же нужна школа—если она не будетъ давать знаній? Но пусть мой „образованный“ читатель припомнитъ, у отъ него осталось что вынесенныхъ имъ изъ какой угодно школы „знаній“—и онъ убѣдится, что эти „знанія“ раздѣляются на три разряда. Одни изъ нихъ совершенно улетучились, не оставивъ о себѣ даже воспоминанія. Другія, надъ которыми пришлось въ свое время особенно потрудиться, остались въ качествѣ ничѣмъ не связанныхъ между собою обрывковъ, которые иногда вынимаются изъ того ящика, гдѣ они хранятся и используются въ качествѣ матеріала для доказательства превосходства школы добраго стараго времени надъ современной легкомысленной молодежью—используются, конечно, въ домашнемъ и пріятельскомъ обиходѣ. И, наконецъ, имѣется третій родъ знаній болѣе или менѣе прочныхъ и основательныхъ, которыми читатель пользуется въ своей повседневной работѣ и въ своихъ попыткахъ разобратъ въ явленіяхъ окружающей его жизни. Но въ этомъ послѣднемъ родѣ знаній школа совершенно неповинна—они пріобрѣтены помимо школы, пріобрѣтены благодаря работѣ и размышленіямъ, причемъ, и работа и размышленіе были вызваны насущнѣйшими

потребностями жизни. Эти знанія потому оказались основательными и связанными, что они многократно фигурировали въ качествѣ матеріала для опредѣленныхъ умственныхъ операцій—пріобрѣтены они не по той причинѣ, что читатель заботился объ ихъ пріобрѣтеніи, а по той, что побуждаемый какими-нибудь причинами, онъ самостоятельно работалъ надъ тѣмъ или инымъ теоритическимъ или практическимъ вопросомъ. И самымъ цѣннымъ результатомъ этой работы явились не знанія—они возникли, можно сказать, произвольно, безъ всякаго желанія читателя—самымъ цѣннымъ является то, что въ результатѣ пріобрѣлись опредѣленные навыки, позволяющіе самостоятельно ориентироваться въ явленіяхъ дѣйствительности и по мѣрѣ человѣческихъ силъ руководить ими.

Пріобрѣтеніе опредѣленныхъ навыковъ работы и мысли и должно поставить цѣлью земской народной школы. Если эта цѣль будетъ ясно поставлена и серьезно продумана, то она совершенно устранить изъ будущей народной школы какую бы то ни было схоластику, сдѣлаетъ изъ школы лабораторію гражданъ и дѣятелей грядущаго—и не такую лабораторію, изъ которой выходитъ гомункулы, созданные по жалкому подобію современнаго человѣка, а—такую, изъ которой будутъ выходить смѣлые, можетъ быть даже нѣсколько дерзкіе новые люди, способные не только къ благимъ порывамъ, но также къ упорному труду и творчеству*).

IV.

Лабораторный методъ долженъ примѣняться не только при постановкѣ общаго образованія, но также при постановкѣ образованія профессиональнаго, которое должно стать объектомъ серьезнѣйшаго вниманія демократическихъ земствъ. И надо сказать, что примѣненіе его въ этой сферѣ не встрѣтитъ столько сопротивленія и предразсудковъ, не встрѣтитъ такой борьбы, какую ему приходится выдерживать въ школѣ общеобразовательной. Прежде появленія опредѣленной теоріи опытъ и жизнь вполнѣ успѣли въ данномъ случаѣ доказать цѣлесообразность воспитанія именно опредѣленныхъ навыковъ работы.

При постановкѣ профессиональнаго образованія возникаютъ уже нѣсколько иные вопросы.

*) О подробностяхъ примѣненія этого метода мы не говоримъ, ибо статья наша имѣетъ въ виду не специалиста—педагога, а земскаго дѣятеля, который въ ближайшемъ будущемъ долженъ принять участіе въ руководствѣ школьнымъ дѣломъ.

Прежде всего мы встрѣчаемся со стремленіемъ внести профессионализмъ въ самую общеобразовательную школу. Такъ, напримеръ, дѣлается въ извѣстной „трудовой школѣ“ знаменитаго Мюнхенскаго педагога Киршенштейнера—въ школѣ очень интересной и по многимъ причинамъ заслуживающей самаго серьезнаго вниманія.

Но если читатель согласится съ указанной въ настоящей статьѣ точкой зрѣнія—именно съ тѣмъ, что работа школы должна имѣть ввиду не только настоящее, но также и главнымъ образомъ будущее—то онъ согласится также и съ тѣмъ, что „трудовая школа“ далеко не вполне соответствуетъ задачамъ, долженствующимъ быть поставленными молодыми демократическими земствами.

Школа Киршенштейнера какъ нельзя болѣе приспособлена именно къ настоящему*) положенію вещей—къ такому положенію, вслѣдствіе котораго каждый общественный слой составляетъ вполне опредѣленныхъ профессионаловъ—работниковъ: одинъ слой—людей умственнаго труда, другой—ремесленниковъ, третій—заводскихъ рабочихъ, четвертый—землепашцевъ и т. д. Вся работа школы имѣетъ своей цѣлью возможно болѣе цѣлесообразную подготовку ребенка къ той или иной ограниченной дѣятельности.

Профессиональная подготовка должна, конечно, стать объектомъ и при томъ самаго серьезнаго вниманія молодого земства. Но поскольку рѣчь идетъ о начальной общеобразовательной школѣ, то ея цѣль должна быть совершенно иной. Она должна готовить не профессионала, а, выражаясь нѣсколько старомодно и тѣмъ не менѣе вполне правильно—человѣка и гражданина, человѣка и гражданина, достаточно широко смотрящаго на окружающую жизнь, чтобы принять въ ней активное и творческое участіе—и вмѣстѣ съ тѣмъ достаточно гибкаго и разносторонняго для того, чтобы онъ могъ приспособиться ко всѣмъ возможностямъ, которыя откроетъ передъ нимъ грядущее.

А разъ это такъ, то элементъ профессионализма изъ начальной общеобразовательной школы слѣдуетъ совершенно исключить. При правильной постановкѣ лабораторнаго метода преподаванія, несомненно, придется брать матеріалъ изъ окружающей трудовой и промышленной жизни. Такимъ образомъ можетъ сама собою получиться и нѣкоторая профессиональная подготовка—по крайней мѣрѣ, въ смыслѣ сознательнаго отношенія къ процессамъ протекающей вокругъ

*) Въ данный моментъ можетъ быть уже и къ минувшему...

школы трудовой жизни. Конечно, это до нѣкоторой степени подготовить ребенка къ возможной для него профессіи—въ этомъ никакой бѣды нѣтъ. Мы настаиваемъ только на томъ, чтобы профессионализмъ не былъ самодовлѣющей цѣлью начальной школы—чтобы эта школа преслѣдовала чисто общеобразовательныя задачи.

Профессиональное образованіе должно даваться уже въ особыхъ учрежденіяхъ—именно въ дополнительныхъ профессиональныхъ классахъ.

Въ эти классы пойдетъ та часть юности, которая не имѣетъ возможности продолжать общаго образованія—и эти классы должны быть сдѣланы, такъ же какъ и общеобразовательная школа, обязательными для всѣхъ. Если курсъ обученія въ профессиональныхъ дополнительныхъ классахъ будетъ продолжаться два года, то обязательное для каждаго обученіе будетъ продолжаться до шестнадцатилѣтняго возраста.

При выработкѣ плана этихъ курсовъ*) земству въ первую голову придется позаботиться о постановкѣ агрономическаго образованія. Прекраснымъ образцомъ въ этомъ отношеніи является Италия, гдѣ о сельско-хозяйственномъ образованіи крестьянъ одновременно и совмѣстно заботятся государство и мѣстное самоуправленіе. Тамъ руководство народнымъ агрономическимъ образованіемъ, а очень часто и непосредственная работа въ этой области возложена на специалистовъ агрономовъ, выбираемыхъ изъ числа профессоровъ высшихъ учебныхъ заведеній. Привлеченіе къ непосредственной работѣ научныхъ силъ оказываетъ весьма благотворное вліяніе на постановку дѣла: въ дѣлѣ агрономическаго просвѣщенія, а также въ работѣ мѣстныхъ показательныхъ учрежденій (опытныхъ полей, фермъ и т.п.) устраняется какая бы то ни было рутина, немедленно используются всѣ выводы науки; вмѣстѣ съ тѣмъ сама наука оплодотворяется постоянной связью съ жизнью и съ ея практическими потребностями.

Но, конечно, земство не можетъ ограничиться заботой лишь о сельско-хозяйственномъ образованіи. Одной изъ ближайшихъ задачъ земской работы должно явиться тщательное разсмотрѣніе занятій жителей подлежащаго вѣдѣнію даннаго земства района, выборъ тѣхъ занятій, которыя могутъ рассчитывать на дальнѣйшую жизнь и раз-

*) Планъ сѣти этихъ курсовъ не долженъ быть непременно тождественнымъ съ планомъ школьной сѣти: 1) радіусъ района можетъ быть увеличенъ, ибо возрастъ обучающихся школьниковъ старше; 2) курсы допускаютъ большее число учащихся, чѣмъ школа; 3) курсы, конечно, не будутъ однородны

витіе и—усовершенствованіе ихъ путемъ постановки соотвѣтствующаго профессиональнаго образованія, а также путемъ непосредственнаго и научнаго руководствѣ данной отрасли промышленности. Въ Россіи такого рода опыты уже были дѣлаемы—укажемъ хотя на работу Московскаго земства въ области мѣстной кустарной промышленности (производство игрушекъ) и они принесли прекрасные результаты. Въ Закавказьи съ его оторванностью отъ большихъ промышленныхъ центровъ и съ остатками многихъ старинныхъ оригинальныхъ производствъ (напр., керамики)—земству предстоитъ огромная и благотворная работа.

Земская работа въ области профессиональнаго образованія должна не только слѣдовать за жизнью, совершенствуя ее—она должна также до извѣстной степени предугадывать дальнѣйшее направленіе жизни. Избытокъ населенія Закавказья заставляетъ предполагать приходъ крупной капиталистической индустріи. Вдумчивое отношеніе къ дѣлу можетъ сдѣлать профессиональное образование регуляторомъ грядущаго процесса, можетъ приспособить этотъ процессъ къ интересамъ и къ пользѣ широкихъ народныхъ массъ. Или, говоря другими словами, необходимо приспособлять профессиональное образованіе не только къ тѣмъ формамъ производства, которыя имѣются въ дѣйствительности, но и къ тѣмъ, которыя можно предвидѣть въ будущемъ и которыя имѣютъ въ мѣстныхъ условіяхъ благопріятную почву для своего развитія. Наличие кадра профессионаловъ сама по себѣ можетъ явиться импульсомъ экономическаго прогресса, можетъ вызвать къ жизни новыя отрасли хозяйственной дѣятельности. Хорошо, на примѣръ, извѣстно какую огромную роль для промышленнаго развитія Англій сыграли изгнанные изъ Нидерландовъ ремесленники, а также въ Германіи гугеноты. И въ томъ и въ другомъ случаѣ были пересажены совершенно новыя для данныхъ странъ отрасли промышленности.

V.

Работа земства въ области народнаго образованія не должна ограничиваться постановкой только школьнаго дѣла. Не менѣе важнымъ объектомъ работы должно явиться также широкая область виѣшкольнаго образованія. Необходимо выработать планъ сѣти и дѣятельности различныхъ учреждений виѣшкольнаго образованія, какъ-то бібліотекъ, читаленъ, подвижныхъ народныхъ университетовъ и т. д. Особенныя заботы слѣдуетъ приложить къ возбужденію инициативы и самодѣятельности массъ въ этомъ отношеніи.

Работа земства въ области вѣтшкольнаго образованія въ данный моментъ должна имѣть двѣ цѣли.

Во-первыхъ, необходимо считаться съ наслѣдіемъ прежняго ибполитическаго строя—съ ужасающимъ невѣжествомъ народныхъ массъ. Въ борьбѣ съ этимъ невѣжествомъ земская дѣятельность въ области вѣтшкольнаго образованія должна такимъ образомъ устранить тѣ послѣдствія, которыя образовались вслѣдствіе отсутствія достаточнаго количества, хорошо поставленныхъ школъ. Объ этаго рода работѣ мнѣ приходилось уже писать на страницахъ нашего журнала*). Правда, тамъ шла рѣчь о постановкѣ работы въ городахъ. Но въ деревнѣ и въ городѣ общія задачи вѣтшкольнаго образованія тоже-дественны, разница заключается лишь въ способѣ организаци, въ самой техникѣ дѣла, касаться которой не входитъ въ задания настоящей статьи.

Другой цѣлью работы должно явиться созданіе такихъ культурныхъ условій деревенской жизни, при которыхъ образованіе населенія не ограничивается одной лишь школой даже хорошо поставленной. Работа въ этомъ отношеніи встрѣчаетъ большія трудности именно въ деревнѣ—вслѣдствіе полного отсутствія просвѣтительныхъ учреждений, вслѣдствіе необходимости создавать все съ самаго начала. И тѣмъ не менѣе поставить и выполнить эту работу является необходимѣйшей задачей демократическаго земства.

VI.

Для осуществленія огромныхъ стоящихъ передъ земствомъ задачъ въ области народнаго просвѣщенія необходимо многочисленный кадръ соотвѣтствующихъ работниковъ. И не надо закрывать глаза на то, что въ данное время этого кадра нѣтъ—что необходимо создать условія для его появленія. Если читатель согласится съ той постановкой вопроса, которая дана въ предлагаемой статьѣ его вниманію, если вдумается въ сложность стоящихъ передъ дѣятелемъ на современной нивѣ народнаго образованія задачъ, то онъ убѣдится, что необходимо для этого дѣятеля очень большая подготовка—и подготовка, можетъ быть, не столько чисто профессиональная, сколько въ смыслѣ общаго уровня развитія.

Чтобы привлечь къ работѣ подходящихъ людей, прежде всего, конечно, земство обязано позаботиться, чтобы эта работа была привлекательна. Необходимо позаботиться о достаточномъ матеріальномъ

*) См. №№ 3—8 журнала „Кавказскій Горрдъ“ за 1918 годъ—статья „Города и вѣтшкольное образованіе“.

обезпеченіи учителя, необходимо созданіе школьной обстановки, при которой работа можетъ быть плодотворно выполнена, необходимо позаботиться о возможности плодотворнаго исползованія ваканцій и каникулъ путемъ экскурсій, курсовъ и т. д. Необходимы, конечно, также подготовляющія работниковъ по народному образованію учебныя заведенія.

Но всего этого будетъ недостаточно, если широкіе круги интеллигенціи не проникнутся сознаніемъ важности стоящихъ передъ земствомъ задачъ — и если часть интеллигенціи не обнаружитъ готовности активно работать на этомъ поприщѣ. Необходимѣйшимъ условіемъ плодотворности работы является воодушевленіе, энтузіазмъ, безкорыстіе — и хотѣлось бы надѣяться, что, несмотря на порожденную нашимъ бурнымъ временемъ усталость и апатію, по крайней мѣрѣ, въ части общества родится этотъ энтузіазмъ. Ибо задачи грандіозны — и рѣшеніе ихъ открываетъ безграничныя перспективы дальнѣйшему прогрессу народныхъ массъ, росту новыхъ культурныхъ цѣнностей.

И вовсе не необходимо, чтобы въ работѣ участвовали только профессионалы педагоги. Чрезмѣрный профессионализмъ при нашей постановкѣ вопроса можетъ только повредить — и имѣется достаточное количество примѣровъ, доказывающихъ, что просто образованные и проникнутые воодушевленіемъ люди, жертвовавшіе нѣсколькими годами своей жизни такой работѣ, добивались прекрасныхъ результатовъ. Сѣверо-Американскіе-Соединенные Штаты, на примѣръ, имѣютъ превосходную народную школу. А между тѣмъ огромное количество преподавателей не является таковыми по профессіи. Очень часто тамъ молодые люди, получившіе высшее образованіе, посвящаютъ нѣсколько лѣтъ народной школѣ и работаютъ въ ней вполне успѣшно. Въ Англіи инициаторами и организаторами внѣшкольнаго образованія были молодые университетскіе ученые — и именно имъ принадлежитъ работа по организаціи наиболѣе удачныхъ учреждений — взять хотя бы дѣятельность Арн. Тойнби. Въ Германіи ту же самую работу брали на себя учащіеся высшихъ учебныхъ заведеній и, судя по многимъ даннымъ, со своей работой вполне справились. Въ Россіи въ пору возникновенія воскресныхъ школъ въ работѣ по внѣшкольному образованію принимали участіе представители самыхъ разнообразныхъ видовъ интеллигентнаго труда — и воодушевленіе очень часто замѣняло недостатокъ опытности.

Но отнюдь не слѣдуетъ думать, что въ работѣ по народному образованію допустимъ диллѣтантизмъ. При наличности достаточнаго

общаго развитія чуткости за эту работу можетъ взятъся и не профессиональ—можетъ посвятить себя работѣ всего лишь на нѣсколь-ко лѣтъ—но плодотворные результаты его работа принесетъ лишь при условіи пониманія всей широты стоящихъ передъ земствомъ въ этой области задачъ—и при условіи напряженнаго и упорнаго труда.

Л. И.

Къ вопросу о правовомъ положеніи фельдшерскаго персонала.

Фельдшеризмъ,—это недоразумѣніе бывшей Россійской дѣйствительности, бывшая полумѣра самодержавной бюрократіи въ удовлетвореніе нуждъ населенія, особенно сельскаго, изстрадавшагося, темнаго, обездоленнаго.

Если сельское населеніе благодаря своей темнотѣ служить орудіемъ въ рукахъ всякихъ пройдохъ и спекулянтовъ, то еще больше оно страдаетъ отъ знахарей, бабокъ, повитухъ и если эпидеміи вырываютъ неисчислимые жертвы въ городахъ, гдѣ имѣются и больницы, и медицинскій персоналъ, и медикаменты, то трудно представить, какое опустошеніе они производятъ въ деревняхъ, при абсолютномъ отсутствіи медицинской помощи, при той грязи, тѣснотѣ и темнотѣ, въ которыхъ живетъ деревенское населеніе.

Немедленное устройство больницъ, большихъ амбулаторій и широкой врачебной помощи на дому, это та отвѣтственная и благородная работа, которую молодая земства Грузіи должны начать съ первыхъ шаговъ своей дѣятельности, но эта работа потребуетъ громадныхъ расходовъ и времени, а нужда въ медицинской помощи остра и безотлагательна, поэтому Медико-Санитарное Отдѣленіе Министерства Внутреннихъ Дѣлъ прибѣгло къ устройству самостоятельныхъ фельдшерскихъ пунктовъ.

Мобилизуя теперь 500 человекъ фельдшерскаго персонала, Мед.-Сан. Отдѣленіе фактически посылаетъ тотъ авангардъ, который долженъ вынести на своихъ плечахъ всю тяжесть борьбы съ суевѣріемъ и темнотою населенія Грузіи, который долженъ нести и знанія, и свѣтъ, и культуру... и надъ надѣяться, что фельдшерскій персоналъ съ честью выйдетъ изъ этой борьбы...

Устранявая самостоятельные фельдшерскіе пункты, Медико-Санитарное Отдѣленіе фактически ставитъ фельдшерскій персоналъ, въ такія условія, гдѣ онъ долженъ проявить широкую инициативу обязанъ оказывать медицинскую помощь въ самомъ широкомъ масштабѣ; и Мед.-Сан. Отд., налагая большія обязанности должно позаботится о необходимыхъ юридическихъ правахъ для фельдшерскаго персонала.

II.

Безправіе фельдшерскаго персонала считалось ненормальнымъ явленіемъ въ Россіи. Не мало силъ и энергіи было потрачено Россійскимъ Об-вомъ помощн. врач. пока Времен. Правительство не приняло ихъ законопроектъ, утвердивъ за фельдшерскимъ персоналомъ тѣ права, которые ему давно дала жизнь.

Не въ лучшихъ условіяхъ находился фельдшерскій персоналъ на Кавказѣ и не меньшую борьбу вело Кавказское О-во Помощн. Врач. Казалось съ разрѣшеніемъ этого вопроса въ Россіи, онъ естественно отпадаетъ и на Кавказѣ, а въ частности въ Грузіи, представитель которой—т. Церетели находился во Временномъ Правительствѣ; горячее участіе въ этомъ вопросѣ, говорятъ, принималъ т. Чхеидзе. А между тѣмъ, фельдшерскій персоналъ оставленъ въ такой же зависимости, такомъ же безправіи и въ демократической республикѣ.

Но бывшее положеніе, самодержавной Россіи отнюдь не допустимо въ демократической республикѣ.

Положеніе фельдшерскаго персонала такое, что онъ съ радостью встрѣтитъ всякую мѣру, которая вырвала-бы его изъ того туника, куда его забросила бывшая російская дѣйствительность. Если бы Грузія имѣла возможность совсѣмъ уничтожить институтъ фельдшеризма, такой шагъ можно было бы только привѣтствовать: и сочувственно всѣхъ; за малыми исключеніями, къ этому отнесся бы самъ фельдшерскій персоналъ.

Но прийдя къ такому рѣшенію, Правительство должно было бы распорядиться о закрытіи существующихъ фельдшерскихъ школъ, должно было бы дать возможность фельдшерскому персоналу закончить свое медицинское образованіе, принявъ ихъ на льготныхъ условіяхъ на медицинскіе курсы и, главнымъ образомъ, имѣть въ своемъ распоряженіи достаточное количество врачей работниковъ.

Въ дѣйствительности же идетъ усиленное производство въ кратчайшій срокъ, фельдшеровъ и фельдшерицъ военнаго времени; на службу принимаются безъ разбору на одинаковыхъ условіяхъ, какъ ротные фельдшера, такъ и кончившіе 4-хъ лѣтнюю фельдшерскую

школу съ многолѣтней практикой; совершенно закрыть для фельдшерскаго персонала доступъ на медицинскіе курсы... Необходимаго для Земства количества опытныхъ врачей не имѣется...

Ясно, что пока объ уничтоженіи фельдшеризма помышлять нечего, а разъ Грузія должна прибѣгнуть къ фельдшерской помощи, то Правительство должно вывести фельдшерскій персоналъ изъ его безправнаго положенія; даже больше, должно вывести на честный путь, избавивъ его отъ вынужденной необходимости совершать преступныя дѣянія. Фельдшерскій персоналъ не имѣетъ права частной практики, но получаетъ цѣлый участокъ, который онъ долженъ самостоятельно обслуживать... Отказать больному въ помощи онъ не имѣетъ права, потому что является единственнымъ человѣкомъ, къ которому больной можетъ обратиться, но оказавъ эту помощь, онъ дѣйствуетъ противъ закона—онъ является—преступникомъ... Очевидно, разъ фельдшерскій персоналъ долженъ самостоятельно работать, онъ долженъ имѣть на это право, т. е. Правительство должно удовлетворить тотъ пунктъ законопроекта, который требуетъ разрѣшенія частной практики, тѣмъ болѣе что право самостоятельной практики законопроектъ Кав. О-ва пом. врач. предоставляетъ только старшимъ лекарскимъ помощникамъ, т. е. имѣющимъ не меньше 2-хъ лѣтняго стажа. Дальше: посланный на самостоятельные пункты фельдшерскій персоналъ долженъ не только осмотрѣть больного, онъ долженъ его и лѣчить т. е. долженъ прописать или же самъ приготовить лекарство (фельдшерскій персоналъ завѣдуетъ аптеками во многихъ больницахъ и отрядахъ), но онъ опять таки дѣйствуетъ противъ закона, онъ опять таки преступникъ.. Не менѣе велико его преступленіе тогда, когда онъ дѣлаетъ предохранительныя прививки. Все это входитъ въ его обязанности, но на все это онъ не имѣетъ права, до принятія Правительствомъ и тѣхъ пунктовъ законопроекта, гдѣ говорится о правѣ прописывать рецепты и дѣлать прививки.

Есть и еще требованіе, не столь важное для фельдшерскаго персонала, какъ для самаго населенія; это право выдавать свидѣтельство, не имѣющаго характера экспертизы, а именно: свидѣтельство объ оспонрививаніи, болѣзни, о нормальной смерти для разрѣшенія погребенія.

Казалось бы, ясно, что больной, который лѣчится лѣкарскимъ помощникомъ, долженъ получить свидѣтельство о болѣзни или раненіи у того, кто его лѣчилъ, свидѣтельство о прививкѣ у того, кто дѣлалъ ему прививку. Ненормально заставлять населеніе искать врача для выдачи свидѣтельства къ погребенію, въ случаѣ несчаст-

венной смерти: надо считаться, что смерть может наступить въ „страдную“ пору, въ лѣтніе жаркіе дни, когда трунъ быстро разлагается, всё крестьяне на работѣ, каждая секунда дорога; когда болѣзнь заразительна и необходимо сейчасъ же сдѣлать дезинфекцію, да и много другихъ случаевъ, гдѣ погребеніе не должно быть задержано.

На дѣлѣ свидѣтельство выдается фельдшеромъ, но опять таки онъ дѣйствуетъ противъ закона. И такъ мы видимъ, что путь фельдшерскаго персонала не только путь борьбы съ эпидеміей, не только путь борьбы съ темнотою массъ,—путь честнаго труженика, перѣдко заброшеннаго Богъ вѣсть куда, безъ книгъ и людей, но это также и путь—преступленій..

Почему фельдшерскій персоналъ оказался пасынкомъ демократической республики сказать трудно, но ненормальность положенія очевидна, чтобы оно могло оставаться въ такомъ видѣ и дальше...

Правительство должно дать фельдшерскому персоналу сознание, что онъ не преступникъ, котораго всякій можетъ привлечь къ судебной отвѣтственности—сознание, что онъ дѣйствуетъ по праву, по закону и ему остается примѣнять это право честно и съ большой пользою для населенія.

Въ законопроектѣ имѣется еще требованіе о расширеніи программъ мѣстныхъ фельдшерскихъ школъ по типу школъ лекарскихъ помощниковъ въ Россіи и это требованіе, разь фельдшеризмъ остается, Правительство можетъ только приветствовать; Признавъ законопроектъ въ цѣломъ, Правительство только утвердить тѣ права, которыя фельдшерскому персоналу давно дала сама жизнь.

Р. Левитъ.

Х Р О Н И К А.

Главный Комитетъ Союза Городовъ Республики Грузіи.

Исполнительное Бюро предложило Медико-Санитарному Отдѣлу, временно, впредь до организаціи больничной кассы, пригласить въ цѣляхъ оказанія медицинской помощи сотрудникамъ и членамъ ихъ семействъ одного врача и одного фельдшера, а по вопросу объ отпускѣ медикаментовъ—войти черезъ Тифлисскую Городскую Управу въ соглашеніе съ городской аптекой объ отпускѣ сотрудникамъ медикаментовъ бесплатно.

При Мед.-Санит. Отд. Союза городовъ сконструировался врачебно-санитарный совѣтъ. На приглашеніе Отдѣла отозвались только профессиональный союзъ муниципальных врачей, Грузинское медицинское О-во и профес. союзъ врачей г. Тифлиса. Сконструированный санитарно-врачебный совѣтъ въ составѣ врачей — Завѣдывающаго медико-санитарнымъ отдѣломъ, Завѣдывающаго Бактеріологическимъ Отрядомъ, трехъ представителей отъ указанныхъ выше врачебныхъ организаций, провизора завѣдывающаго аптекарскимъ кладомъ и контролера склада, соберется на первое засѣданіе подъ предсѣдательствомъ Члена Комитета, завѣдывающаго отдѣломъ въ послѣднихъ числахъ Января; на обсужденіе его будетъ представлена выработанная медико-санитарнымъ отдѣломъ нижеслѣдующая программа занятій.

1. Разработка законопроекта о томъ, что строительство Мед.-Санит. дѣла, какъ военнаго, такъ и гражданскаго должно быть сосредоточено въ рукахъ органовъ мѣстнаго самоуправленія; впредь до перехода военно-лѣчебныхъ заведеній въ вѣдѣніе муниципалитетовъ, за послѣдними должно быть признано широкое право пользованія этими учрежденіями.

2. Организация санитарнаго и лѣчебнаго дѣла въ городахъ Республики: 1) типы лѣчебныхъ заведеній и санитарныхъ организаций; выработка смѣты для каждаго города. Выясненіе вопроса, въ какой мѣрѣ города могутъ оплачивать расходы по медико-санитарному строительству. Финансово-экономическій Отдѣлъ Союза Городовъ долженъ изыскать источники для покрытія расходовъ, которыхъ не могутъ нести города. 2) Реорганизация Бактеріологической лаборатории на началахъ, соответствующихъ новымъ цѣлямъ, поставленнымъ Муниципальнымъ Советомъ: а) правильная постановка клинико-диагностическихъ и химическихъ анализовъ; б) платные и бесплатные анализы (выработка соответствующей скалы и опубликованія ея); в) организация сѣти прививочныхъ отрядовъ съ лабораторіями для борьбы съ эпидеміями; г) приготовленіе вакцинъ и сыворотокъ. 3) Разработка законопроекта о муниципализации аптекъ. Разработка законопроекта о предоставленіи городскимъ Самоуправленіямъ права контроля всѣхъ городскихъ частныхъ аптекъ, а также права выдачи привилегіи на открытіе аптекъ. 4) Собрать свѣдѣнія, какіе города имѣютъ свои аптеки, окупаются ли расходы или нѣтъ, думаютъ ли города, не имѣющіе своихъ аптекъ открыть ихъ или нѣтъ. 5) Курортный вопросъ. Созывъ курортнаго сѣзда; программа его занятій.

Медико-Санитарный Отдѣлъ предложилъ всѣмъ завѣдывающимъ предпріятіями Союза Городовъ доводить до свѣдѣнія думско-участковыхъ врачей о всѣхъ случаяхъ острыхъ лихорадочныхъ заболѣваній среди служащихъ; при установленіи острозаразной болѣзни участково-думскимъ врачамъ, санитарному врачу предписано принимать мѣры изоляціи больного и дезинфекціи помѣщенія, въ которомъ онъ находился; на санитарныхъ врачей же возложенъ надзоръ за всѣми предпріятіями Согора; больные, нуждающіеся въ амбулаторной и стационарной помощи обслуживаются специальными врачомъ и фельдшеромъ, приглашенными Союзомъ Городовъ; лѣкарства выдаются бесплатно изъ Городской аптеки по рецептамъ, подписаннымъ д-ромъ Кикалейшвили.

Главнымъ Комитетомъ Союза Городовъ 13 сего января почтой получена телегр. изъ Симферополя отъ Малянтовича и Оболенскаго, сданная 5 ноября прошлаго 1918 г., слѣдующаго содержанія: „Передайте коію Арменіи. Тринадцатого открылся съѣздъ. Собралось емьдесятъ делегатовъ Украйны, Крыма, Дона, Бессарабіи. Предстоитъ рядъ важнѣйшихъ политическихъ вопросовъ, продлится нѣсколько дней. Сожалѣемъ о Вашемъ отсутствіи“.

Дѣятельность Городскихъ Самоуправленій.

Тифлисъ. Расширяется инфекціонное отдѣленіе Больничнаго городка на 300 коекъ для приѣма холерныхъ и сыпно-тифозныхъ больныхъ. На борьбу съ указанными болѣзнями ассигновано 450.513 р 34 к.

✂ Закрытой баллотировкой Думой выбраны въ мировые судьи слѣдующіе 15 лицъ изъ числа безспорныхъ кандидатовъ.

1) Сараджевъ М. А., 2) Химшіемъ И., 3) Мнчабашвили А., 4) Теріевъ М., 5) Эристовъ С., 6) Халафянъ И., 7) Чачава А., 8) Кокалашвили Г., 9) Суліевъ Г., 10) Мачаваріани Г., 11) Егорашвили Д., 12) Дандуровъ С., 13) Лингензевичъ А., 14) Кикнадзе А., 15) Мирианшвили.

✂ На разсмотрѣніе Управы поступилъ коллективный договоръ съ городск. служащими и отложенъ до новаго состава Управы.

Кутаисъ. Городск. самоупр. получило отъ правительства пособие въ 100.000 руб.

Озургеты. Городское самоуправленіе прибрѣтаетъ въ собственность города участокъ земли Кикодзе за 20.000 руб.

Выборы въ Городскія Думы.

Тифлисъ. Изъ 71.164, внесенныхъ въ избирательные списки, въ выборахъ приняли участіе 36070 т. е. 50,69%.

Дѣйствительными признаны 35,370 бюллетеней.

Мѣста въ новой думѣ будутъ распределены слѣдующимъ образомъ: 69 с.-д. Грузіи, 10 н.-д., 7 с.-ф., 1 рос. с.-д., 1 лѣв. с.-ф., 1 отъ груз. нац. партіи и 1 отъ домовладѣльцевъ.

Озургеты. 27 января. На состоявшихся выборахъ гласныхъ къ избирательнымъ урнамъ явилось 1.446 избирателей. С.-д. получили 1.023 гол. и провели 14 гласныхъ, н.-д.—344 гол. и провели 5 гласныхъ, с.-ф.—79 гол. провели 1 гласнаго. С.-р. участія въ выборахъ не принимали.

Хони. 3-го февраля. Закончились выборы гласныхъ. Побѣдили социаль-демократы, по списку которыхъ прошло 14 кандидатовъ по списку соц.-федералистовъ—5 и національ-демократовъ—1.

Телавъ. Въ городскихъ выборахъ изъ 30 гласныхъ социаль-демократы провели 16, федералисты—4, національ-демократы 5, прогрессивный блокъ—5.

Батумъ. Выборы въ гор. Думу назначены на 9 марта, перепись—на 20-22 января.

Результаты переписи. Предсѣдатель центральной комиссіи получилъ отъ город. и уѣздныхъ избирательныхъ комиссій слѣдующія свѣдѣнія: въ избирательные списки по гор. Поти внесено 8,144 избирателя, въ Чиатурахъ—2,358, въ Сурамѣ—2,500, въ Сигнахѣ—6,600, въ Душетѣ—900, въ Душетскомъ уѣздѣ—33 тыс., въ Ахалцихскомъ уѣздѣ—27,970, въ Кутаисѣ—30 тыс., въ Кутаискомъ уѣздѣ—113,949, въ Хони 8,249, въ Телавѣ—5 тыс., въ Сигнахскомъ уѣздѣ—60 тыс., въ Ахалцихѣ—3,250, въ Телавскомъ уѣздѣ—около 40 тысячъ (окончательно еще не выяснено), въ Озургетахъ—3,500, въ Ново-Сенакскомъ уѣздѣ—70 тыс., въ Зугдидяхъ—3,553, въ Гори—5,700, въ Зугдидскомъ уѣздѣ—63,243, въ Самтреди 6,030, въ Ланчхутахъ—3,500, въ Ахалкалакскомъ уѣздѣ—до 25 тыс., въ Тонетскомъ уѣздѣ—13 тыс. (безъ нагорной части), въ Михайловѣ (Хашури)—3,300, въ Тифлиссскомъ уѣздѣ 55,557, въ Лечхумскомъ уѣздѣ (безъ Верхне Свалетіи)—27 тыс. Изъ остальныхъ избирательныхъ участковъ пока свѣдѣній не получено.

Биржа труда.

Городская управа поручила Биржѣ труда производить контроль надъ дѣятельностью частныхъ рекомендательныхъ конторъ, по слѣдующей инструкціи, выработанной Биржей труда и утвержденной Управой:

1) Регистрація безработныхъ частными конторами должна вестись по установленной въ Биржѣ труда карточной системѣ.

2) Для этой цѣли конторы должны на свой счетъ ввести профессиональныя, алфавитныя карточки для безработныхъ по установленной Биржей образцу.

3) Требования на безработныхъ должны также заноситься въ специальныя карточки.

4) Не позднѣе вторника новой недѣли конторой должны быть направлены въ Биржу свѣдѣнія о работѣ ея за прошлую недѣлю.

5) Контора не имѣетъ права взимать за свои услуги съ безработныхъ выше установленной платы, выражающейся въ слѣдующихъ суммахъ: 1) домашней прислуги—3 руб., 2) черно-рабочаго—5 руб., 3) квалифицированнаго рабочаго—10 руб., 4) бонны, учительницы и т. п.—5 руб., 5) квалифицированнаго интеллигентнаго труженника—10 руб.

6) Никакихъ другихъ денежныхъ взысканій съ посылаемыхъ на работу конторой не можетъ быть производимо.

7) Въ конторѣ должна находиться на видномъ мѣстѣ жалобная книга, куда безработными вносятся жалобы на неправильныя дѣйствія конторы.

8) Въ случаѣ несоблюденія конторой пунктовъ 5, 6 и 7 послѣ троекратнаго предупрежденія объ этомъ Биржей, таковая можетъ быть закрыта Городской Управой.

9) Плата съ нанимателей за услуги конторы можетъ быть взимаема по соглашенію.

10) По требованію завѣдывающаго Биржей труда контора должна представить въ его распоряженіе для контроля всѣ карточки и жалобную книгу.

11) Въ случаѣ отсутствія въ Биржѣ требуемыхъ рабочихъ, Биржа имѣетъ право пригласить таковыхъ изъ конторъ, при чемъ конторой не должна взиматься плата съ рабочаго въ случаѣ его поступления на работу.

12) Правила должны быть отпечатаны на 4-хъ языкахъ (груз., рус., арм. и татар.) и вывѣшены на видномъ мѣстѣ.

Совѣщаніе представителей Биржъ Труда. Городская Биржа Труда получила согласіе отъ Кутаисской и Сухумской Биржъ Труда на созывъ совѣщанія представителей Биржъ Труда Грузіи. На совѣщаніе предполагается пригласить также представителей Совѣтовъ Профессіональныхъ союзовъ тѣхъ мѣстностей, гдѣ не существуетъ Биржъ Труда.

Намѣченъ слѣдующій порядокъ дня совѣщанія:

Доклады съ мѣстъ, организація рабочей статистики при Биржахъ Труда, общественныя работы, организація страхованія отъ безработицы, Трудовой договоръ, культурно-просвѣтительная работа при Биржахъ, взаимоотношенія Профессіональныхъ союзовъ и Биржъ Труда, Центральное бюро Биржъ Труда, распредѣленіе безработныхъ по районамъ, органъ Центрального бюро Биржъ Труда.

Необходимость созыва подобнаго Совѣщанія особенно сильно чувствуется въ настоящее время, когда требованія отъ частныхъ и общественныхъ предприятий на квалифицированныхъ рабочихъ съ каждымъ днемъ возрастаютъ, а удовлетворить ихъ не удается за отсутствіемъ кадра такихъ рабочихъ. Съ другой же стороны, по имѣющимся свѣдѣніямъ, имѣются, правда, въ ограниченномъ количествѣ квалифицированные рабочіе въ деревняхъ и селахъ, занятыхъ сельско-хозяйственной работой.

Съ развитіемъ промышленности въ краѣ, возможны еще большія затрудненія, поэтому необходимо связаться съ Биржами всего Закавказья.

Чайная при Биржѣ Труда. Стремясь оказать помощь зарегистрированнымъ безработнымъ, Биржа Труда рѣшила открыть чайную съ раздачей хлѣба въ размѣрѣ $\frac{1}{4}$ фунта и 1 куска сахара на человѣка. Первое время предполагается вѣзти за это (чай—въ неограниченномъ количествѣ) по 50 коп.; безъ сахара—35 коп. Чай безъ хлѣба и сахара будетъ выдаваться бесплатно.

По приблизительной смѣтѣ расходы на содержаніе чайной выразятся въ суммѣ 6.210 руб. въ мѣсяцъ; доходъ же по предположенію выразится въ суммѣ 3.210 руб. Недостающую сумму предполагается разложить на общество фабрикантовъ и заводчиковъ, О-во Торг.-Промышл. Депутатовъ и Городскую Управу, а также организовать—въ концѣ февраля—„День безработнаго“.

При чайной предполагается также организовать популярныя лекціи и синематографъ съ научными картинами. Посѣщеніе лекцій и синематографа будетъ бесплатно для зарегистрированныхъ Биржей безработныхъ и ихъ семей.

Поти. Начала функционировать учрежденная на дняхъ биржа труда, состоящая изъ 11 лицъ: представителя городского самоуправления, 5 представителей промышленниковъ и 5 представителей рабочихъ.

Земская хроника.

Земскій санитарный сборъ. Въ Министерствѣ Вн. Д. получена отъ Озургетской Земск. Управы просьба объ утвержденіи постановленія Земскаго Собранія о одновременномъ сборѣ по 10 рублей съ дыма, ввиду свирѣпствующихъ въ уѣздѣ эпидемій.

Министерство не признало возможнымъ удовлетворить это ходатайство, разъяснивъ Земской Управѣ, что земское собраніе имѣетъ право безъ всякаго разрѣшенія вводить въ дѣйствіе только тѣ сборы и повинности, кои предоставлены земству существующими законами, что подымный сборъ, какъ наиболѣе архаическій и несовершенный, давно отмѣненъ въ законодательномъ порядкѣ и можетъ быть восстановленъ также только въ законодательномъ порядкѣ, если Управа представить достаточно убѣдительныя данныя для его введенія.

Тревожное состояніе санитарнаго дѣла представляетъ общее явленіе. Въ октябрѣ Начальникъ Мед.-Санит. Отдѣла Минист. Вн. Д. представилъ Министру безотрадную картину санитарнаго состоянія на всемъ пространствѣ Грузіи, благодаря полному истощенію земскихъ средствъ. Земская врачебная часть не менѣе пострадала отъ полнаго отсутствія средствъ—многія больницы, врачебныя и фельдшерскіе пункты закрылись, оставивъ безъ врачебной помощи. Начальникъ Медико-Санитарной части вынужденъ былъ прибѣгать къ позаймствованіямъ изъ эпидемическихъ суммъ, но и онѣ приходятъ въ концу. Ввиду этого онъ ходатайствовалъ объ ассигнованіи 2,769.000 рублей.

—3 Мин. Вн. Д. въ началѣ ноября вышло въ Правительство съ ходатайствомъ о подкрѣпленіи наличности земскихъ сборовъ за счетъ 10 милліон. фонда въ размѣрѣ 1½ мил. рублей.

Изъ представленныхъ данныхъ видно, что главная причина такого печальнаго положенія земскаго хозяйства заключается въ томъ, что съ марта прошлаго 1917 года поступленіе земскихъ сборовъ совершенно прекратилось. Такъ на 1 Юля с. г. размѣръ недоимокъ земскихъ сборовъ достигъ:

по Тифлисской губерніи до	3.658.030 р.
„ Закатальскому округу	162.670 „
„ Кутаисской губ.	1.375.250 „
„ Сухумскому окр.	325.547 „

всего же недоимка дошла до 5.521.497 руб.

тогда какъ годовой окладъ земскихъ сборовъ составляетъ . . . . . 2.060.946 руб.

До Августа мѣсяца самыя насущныя земскія нужды по выплатѣ жалованья служащимъ и содержанію существующихъ учрежденій могли быть удовлетворены только благодаря тому, что въ Тифлисскомъ казначействѣ въ центральной земской кассѣ по всему Кавказу скопилась за прежнее время нѣкоторая свободная наличность земскихъ сборовъ. Съ Августа же мѣсяца и этотъ источникъ изсякъ и всѣ земскія учрежденія оказались безъ средствъ, въ самомъ критическомъ положеніи. Такъ нар. Михайловская больница въ Тифлисі накопила долга разнымъ поставщикамъ до 700 тыс. р. Повивальнй Институтъ до 200 тыс. р.; поставщики постоянно грозятъ прекратить поставку и иногда приводятъ свои угрозы въ исполненіе. Число коекъ, нѣкоторые необходимѣйшіе отдѣлы приходится сокращать и даже на время закрыть.

Несмотря на крайнѣе тяжелое положеніе государственныхъ финансовъ испрашиваемые 1½ мил. р. уже ассигнованы ввидѣ пособия казны земскимъ сборамъ на 3 года съ ежегоднымъ, начиная съ 1920 года, погашеніемъ по 500 тыс. р. каждый годъ, съ начисленіемъ процентовъ изъ 5% на неуплаченную сумму. Наблюденіе за уплатой этого пособия возложено на Минист. финансовъ.

—З Министерствомъ Внутрен. Дѣлъ сдѣлано срочное распоряженіе губернскимъ Коммиссарамъ о передачѣ Уѣзднымъ Управамъ всѣхъ земскихъ учрежденій, дѣлъ и имущества, являющихся уѣздный характеръ.

—З Въ дѣляхъ повышенія земскаго сбора, взимаемаго съ промышленныхъ свидѣтельствъ на торговые и промышленныя предпріятія, Министръ Вн. Д., по соглашенію съ Министромъ Финансовъ, во-

пролегающихъ по нѣсколькимъ уѣздамъ, Тифлисской фельдшерской школы, Тифлисской Богадѣльни, подвидышей, Тифлисской Михайловской больницы, съ отдѣленіемъ для умалишенныхъ, Ольгинскаго Повивальнаго Института, губернскихъ ветеринарныхъ лабораторій, агрономическаго персонала и персонала бюро по борьбѣ съ вредителями сельскаго хозяйства, и также на выдачу цѣлаго ряда пособій, выдаваемыхъ изъ земскихъ суммъ отдѣльными учреждениямъ и обществамъ.

Министръ Вн. Д. вошелъ съ представленіемъ объ установленіи въ пользу городовъ Квирилы и Ланчхуты попуднаго сбора съ привозимыхъ и вывозимыхъ по желѣзной дорогѣ товаровъ съ условіемъ, чтобы взиманіе и расходование этого сбора производилось городами съ соблюденіемъ всѣхъ требованій закона и существующихъ по этому предмету распоряженій.

Согласно законопроекту объ единовремен. позем. налогѣ, обложенію налогомъ подлежатъ всѣ земли, по дѣйствующему законодательству привлеченныя къ обложенію государственными поземельными налогомъ и государственной оброчной податью, за исключеніемъ земель пастбищныхъ и лѣсовъ. Ставки и обложенія для Тифлисской губерніи слѣдующія (съ десятины): пахотныя поливныя—отъ 60 руб. до 120 руб.; пахотныя не поливныя—отъ 27 руб. до 90 р.; виноградники—отъ 69 руб. до 135 руб.; фруктовые сады—отъ 42 руб. до 177 руб.; сѣнокосы—отъ 10 до 20 руб.

Ставки по Кутаисской губерніи еще не выработаны.

Оклады налога будутъ, согласно проекту опредѣляться для цѣлыхъ селеній, которыя уже сами будутъ производить раскладки между владѣльцами земель въ дачѣ селенія.

Налогъ долженъ быть внесенъ въ 2 приема—первая половина къ 1-му января 1919 г., вторая—къ 1-му апрѣлю 1919 г.

Согласно проекту финаисоваго вѣдомства вся сумма, получаемая отъ единовременнаго поземельнаго налога, должна поступать въ кассу государства.

Денежныя знаки для земствъ. Правительство постановило ассигновать изъ 10-ти милліоннаго фонда 1½ мил. руб. на поддержаніе наличности земской кассы.

Административныя функціи земствъ. Въ Министерствѣ Вн. Д. разрабатывается докладъ о передачѣ въ распоряженіе земствъ

шелъ съ представленіемъ въ Правительство объ установленіи слѣдующихъ ставокъ съ промысловыхъ свидѣтельствъ на торговныя предприятия:

I и II разрядовъ	— 100%	основнаго сбора въ пользу казны
III разряда.		25 р.
IV и V разрядовъ		10 р.

съ промышленныхъ предприятий всѣхъ разрядовъ 100% основнаго сбора въ пользу казны.

Кромѣ того Министръ Внутреннихъ Дѣлъ вошелъ съ представленіемъ объ установленіи съ 1 января 1919 года въ пользу земствъ сбора съ листового табака по пяти рублей съ пуда, отпускаемаго съ плантацій и складовъ въ предѣлахъ уѣздовъ съ соблюденіемъ слѣдующихъ условий:

а) налогъ вводится только на 1919 годъ и отмѣняется съ 1-го января 1920 года;

б) при вывозѣ табака изъ складовъ налогъ взимается только въ томъ случаѣ, если табакъ этотъ еще не былъ оплаченъ при выпускѣ съ плантацій въ склады;

в) деньги не принимаются чинами акцизнаго надзора, а должны вноситься въ казначейства, за счетъ земства, съ предъявленіемъ акцизному надзору при выпускѣ табака квитанціи во взносѣ денегъ или разрѣшительнаго свидѣтельства земской управы на вывозъ опредѣленнаго количества табака, причемъ выработка подробностей контроля представляется соглашенію Министра Финансовъ съ земствомъ;

г) въ случаѣ увеличенія въ 1919 году казеннаго попуднаго сбора съ листового табака, сборъ въ пользу земства отмѣняется со дня введенія увеличеннаго казеннаго сбора.

— Для содержанія въ 1919 г. временно оставленныхъ въ распоряженіи администраціи, впредь до передачи центральному земскому органу, земскихъ организацій и имуществъ, имѣющихъ губернской или краевой характеръ, Министръ Вн. Д. возбудилъ передъ Правительствомъ вопросъ о продленіи на 1919 г. росписи земскихъ расходовъ 1914—1917 г., съ предоставленіемъ ему права открытія въ предѣлахъ необходимости, но не свыше годового размѣра кредитовъ на содержаніе Статистическаго Отдѣла при Министерствѣ, на выдачу пенсій изъ земскихъ сборовъ, на расходы, обусловленные особыми преимуществами службы, на содержаніе земской бухгалтеріи, Техническаго Совѣщанія, Строительныхъ Отдѣленій при Губернскихъ Правленіяхъ въ ихъ земской части, земскихъ дорогъ,

уѣздной милиціи и всей уѣздной администраціи. Предполагается, что уѣздныя земства будутъ выдвигать кандидатовъ на должность уѣзднаго комиссара; эти кандидаты будутъ утверждаться министромъ Внутреннихъ Дѣлъ, за которымъ будетъ оставлено право ихъ сифщенія.

Передача правительственныхъ школъ земствамъ. Земскій отдѣлъ при Министерствѣ Внутреннихъ дѣлъ вошелъ въ министерство народнаго просвѣщенія съ предложеніемъ о передачѣ въ руки уѣздныхъ земствъ, гдѣ таковыя сорганизовались, всѣхъ правительственныхъ школъ съ ассигнованіями на нихъ.

Передача имущества. Въ ближайшее время новымъ земствамъ будетъ передано все земское имущество какъ школы, врачебныя участки и т. п. со всѣми открытыми на нихъ кредитами. Всѣ земскія дороги временно остаются въ вѣдѣніи министерства.

Нѣкоторыя категоріи земскаго имущества будутъ переданы непосредственно краевому объединенію земствъ.

Передача Михайловской больницы. Михайловская больница и повивальный институтъ временно остаются въ вѣдѣніи министерства. Они будутъ переданы краевому земскому органу, который скопструруется послѣ общеземскаго сѣзда.

Земскія учрежденія въ вѣдѣніи министерства внутреннихъ дѣлъ. Министръ внутреннихъ дѣлъ возбудилъ передъ правительствомъ ходатайство о предоставленіе ему права открывать кредиты на 1919 г. для земскихъ учрежденій.

Въ 1918 г. такое право ему было предоставлено и кредиты открывались согласно смѣтѣ соответствующихъ учрежденій на трехлѣтіе 1914—1917 г.

Въ вѣдѣніи министерства къ 1 января с. г. остается рядъ учрежденій общекраевого и губернскаго значенія, а также земскія учрежденія тѣхъ уѣздовъ, гдѣ еще не введено земство. Къ таковымъ относятся Борчалинскій, Тіонетскій, Ахалкалакскій и Ахалцихскій уѣзды, Сухумскій округъ.

Передача земель въ вѣдѣніе земства. По свѣдѣніямъ президума Тифлисскаго Собранія предполагается передать всѣ остающіяся въ вѣдѣніи земельныхъ комитетовъ земли, (за исключеніемъ имѣющихъ общегосударственное значеніе) въ распоряженіе уѣздныхъ земствъ.

Пахотныя земли въ большей своей части, какъ извѣстно, будутъ переданы населенію на правахъ частной собственности.

Въ вѣдѣніе уѣздныхъ земствъ поступятъ пастбища и мелкія культурныя имѣнія мѣстнаго значенія. Лѣса останутся въ распоряженіи государства.

Министерство земледѣлія пока что еще не приступало къ передачѣ земель земствамъ.

Тифлисское Уѣздное Земское Собраніе.

2-го декабря открылось первое собраніе Тифлисскаго уѣзднаго земства.

Изъ 45 гласныхъ съѣхалось 33, среди нихъ одна женщина мусульманка.

Тифлисская уѣздная земская управа сконструировалась въ слѣд. видѣ. При управѣ создано 9 отдѣловъ. На совмѣстномъ засѣданіи съ президіумомъ уѣзд. земскаго собранія управа распредѣлила обязанности между своими членами.

Распредѣлены отдѣлы слѣдующимъ образомъ: предсѣдатель управы Оніашвили будетъ завѣдывать медико-санитарнымъ школьнымъ и судебными отдѣлами; чл. управы Мамулашвили—земельнымъ, агрономическимъ и продовольственнымъ; чл. управы Ишхановъ—строительнымъ, статистическимъ и административнымъ (временно); чл. управы Авалашвили—финансовымъ. Постановлено немедленно наладить работу технического, медико-санитарнаго и продовольственнаго отдѣловъ.

На должность секретаря управы приглашенъ г. Джигаури.

Завѣдующимъ школьнымъ и административнымъ отдѣлами управы назначенъ г. Бадашвили; на него же временно, до вступленія въ должность, возложены обязанности секретаря управы.

Завѣдующимъ медико-санитарнымъ отдѣломъ приглашенъ д-ръ Ломаури.

Земское собраніе опредѣлило, что земская Управа будетъ состоять изъ 5 лицъ, включая сюда и предсѣдателя. Оклады предсѣдателю и членамъ Управы опредѣлены въ 1200 руб.

Собраніе выработало штаты служащихъ на декабрь мѣсяцъ 1918 г. Постановлено пригласить секретаря Управы съ окладомъ въ 1000 руб. и кассира съ окладомъ въ 600 руб.

На бухгалтерію ассигновано 2000 р.

Приглашаются 4 дѣлопроизводителя на оклады въ 600 р. Для

организации канцелярии отдѣловъ постановлено ассигновать Управѣ 4.000 руб.

Вопросъ о медицинскомъ персоналѣ постановлено обсудить въ связи съ докладомъ по медико-санитарному дѣлу.

Заслушавъ докладъ д-ра Рухадзе о медико-санитарномъ положеніи уѣзда, Земское собраніе постановило ассигновать 50 тыс. руб. на борьбу съ эпидеміей и поручить земской управѣ въ кратчайшій срокъ, путемъ публикаціи въ газетахъ пригласить врачей и фельдшеровъ.

Земское собраніе постановило просить центр. продов. совѣтъ о скорѣйшей выдачѣ сахара для распредѣленія среди населенія уѣзда.

Собраніе постановило ассигновать 30 тыс. на хозяйственные расходы по управѣ.

Суточные гласнымъ опредѣлены въ 30 руб.

Слѣдующее земское собраніе постановлено созвать не позднѣе 1-го февраля 1919 года. Управѣ поручено, по мѣрѣ возможности, извѣщать гласныхъ о своихъ важнѣйшихъ постановленіяхъ. Вопросъ объ изданіи спеціального земскаго органа отложенъ до слѣдующаго земскаго собранія.

Управѣ поручено выяснить вопросъ о взаимоотношеніяхъ между г. Тифлисомъ и тифл. уѣзднымъ земствомъ. Среди гласныхъ раздавались голоса о включеніи Тифлиса, какъ важнаго источника доходовъ, въ сферу вліянія уѣзднаго земства.

Мелкая земская единица въ Тифлисскомъ уѣздѣ. Тифлисская земская управа постановила въ ближайшее время организовать мелкія земскія единицы. Разработка вопроса и руководство поручены комиссіи въ составѣ члена управы М. Ишханова и К. Д. Чхеидзе. Реформа будетъ проводиться, не ожидая слѣдующаго земскаго собранія.

Мелкую земскую единицу предполагается создавать не по сельскимъ обществамъ, а по районамъ. Число районовъ еще не вырѣшено.

Поступленіе земскихъ налоговъ. Изъ отчета Тифлискаго вазначейства видно, что земскіе налоги стали поступать только за послѣднее время. Въ теченіе прошлаго года поступило не болѣе 5000 общей суммы налоговъ. По Тифлисскому уѣзду числится недоимокъ до $\frac{1}{2}$ мил. рублей.

Несмотря на то, что никакихъ принудительныхъ мѣръ не принималось, населеніе за послѣднее время стало вносить земскіе на-

логи. Земская Управа полагаетъ, что послѣ созданія мелкой земской единицы сборъ налоговъ пойдетъ вполне нормально.

Сейчасъ всѣ земскіе налоги поступаютъ въ казну, т. к. права земства и государства въ этой области еще не разграничены.

Земскій комитетъ помощи фронту. При началѣ войны между Грузіей и Арменіей Тифлисская уѣздная земская управа образовала комитетъ по оказанію помощи фронту. Въ составъ его вошли 5 членовъ управы и 2 гласныхъ; должны были войти также представители отъ сельскихъ обществъ.

Часть отрядовъ, организованныхъ для борьбы съ эпидеміей въ уѣздѣ, была временно двинута на фронтъ.

При распределеніи переданнаго земской управѣ вагона сахара управа начислила на стоимость его 25%, каковыя будутъ обращены въ пользу комитета помощи фронту.

Врачебная помощь въ Тифлискомъ уѣздѣ. Тифлисская земская управа постановила организовать въ уѣздѣ 6 врачебныхъ пунктовъ съ постоянными кроватями и аптеками при нихъ. Пункты предполагается открыть въ Сартачалскомъ, Бѣлокючинскомъ, Манглискомъ, Караязскомъ, Асуретскомъ и пригородномъ районахъ.

Сейчасъ врачебное отдѣленіе передаетъ тифлискому земству 2 больницы—сагареджинскую и вапшлованскую—и 2 фельдшерскихъ пункта.

Управа организуетъ летучій эпидемическій отрядъ, на содержаніе котораго и будетъ, главнымъ образомъ, израсходована полученная отъ правительства субсидія въ 300 тыс. руб.

Борьба съ эпидеміями. Организованные тифлис. земской управой летучіе отряды по борьбѣ съ эпидеміями выѣхали на мѣста.

Медицинскую помощь и лекарства населеніе получаетъ даромъ. Крестьяне съ большою радостью встрѣчаютъ отряды и оказываютъ служащимъ отряда всякую помощь: отводятъ помѣщенія подъ бараки и амбулаторіи, даютъ дрова, продукты и проч.

Мировые судьи. Тифлискій уѣздъ разбитъ на 5 мировыхъ участковъ. Земская управа сдѣлала предложеніе о подачѣ заявленій на должности мировыхъ судей.

По уѣзду должны быть избраны 5 мировыхъ судей и 1 председатель сѣзда мировыхъ судей. До сихъ поръ поступило только 5 заявленій.

Столь малое количество желающихъ занять должность мирового судьи объясняется вѣроятнo, крайней скудостью, назначеннаго Парламентомъ содержания для мировыхъ судей (600 руб).

Кандидатскіе списки составляются управой. Выборы будутъ произведены на ближайшемъ земскомъ собраніи.

Горійское земство.

Первое земское Собраніе Горійскаго уѣзда открылось 1-го декабря.

Изъ 40 гласныхъ, избранныхъ по уѣзду, присутствовало 25; изъ нихъ 21 с. д., 2 с.-ф., 1 н.-д. и 1 дашн.

Въ одномъ изъ избирательныхъ участковъ въ Горно-осетин. районѣ выборы еще не произведены. Тамъ предстоитъ избрать еще 5 гласныхъ, послѣ чего составъ земскаго Собранія опредѣлится въ 45 гласныхъ.

Избранъ постоянный президіумъ земскаго Собранія въ составѣ предсѣдателя В. Цибадзе, двухъ товарищей предсѣдателя—Р. Гагуа и С. Мачаваріани и двухъ секретарей—П. Фремидзе и Дивидзе.

Были заслушаны доклады: Ф. Карцивадзе объ административной дѣятельности земствъ; гласнаго С. Мачаваріани—о земскихъ финансахъ и организациіи статистики; агронома Гортамашвили—объ экономическихъ мѣропріятіяхъ земствъ.

Докладчикъ по вопросу объ организациіи суда Р. Гагуа указалъ на необходимость скорѣйшаго избранія земствомъ мировыхъ судей.

Завѣдывающій учительской семинаріей въ Гори Арвеладзе въ докладѣ о народномъ образованіи сообщилъ, что въ уѣздѣ имѣется 100 начальныхъ училищъ. Для осуществленія всеобщаго обученія необходимо открыть еще 100 низшихъ школъ. Сейчасъ, при переживаемомъ нами финансовомъ кризисѣ, это не осуществимо. Докладчикъ предложилъ въ 1919 г. открыть 10 низшихъ начальныхъ школъ и нѣсколько высшихъ начальныхъ училищъ.

По докладу д-ра Коберидзе земское Собраніе рѣшило организовать медицинскую помощь для борьбы съ эпидеміей испанки, которая коситъ цѣлыя селенія. Рѣшено въ ближайшее время открыть уѣздную больницу.

Уѣздный ветеринарный врачъ Пинцадзе доложилъ земскому Собранію, что въ уѣздѣ свирѣпствуетъ страшная эпидемія чумы. Собраніе постановило просить правительство о скорѣйшей выдачѣ сыворотки и организациіи противочумныхъ экспедицій.

Собрание предложило Управѣ вести продовольственное дѣло, установивъ въ тѣсную связь съ кооперативами.

Заслушавъ докладъ Г. Гаглаева по техническимъ вопросамъ, въ частности по вопросу о постройкѣ Перевальной дороги, земское собрание постановило просить правительство о пріостановкѣ выдачи кому-либо концесій на постройку Перевальной дороги впредь до того, когда земство выяснитъ свое отношеніе къ тому или другому изъ имѣющихся проектовъ постройки.

Самымъ живымъ вопросомъ во всей сессіи земскаго собранія былъ вопросъ о введеніи мелкой земской единицы. Представители съ мѣстъ заявили, что анархія захлестываетъ деревню, что необходимо немедленно наладить аппаратъ власти и для этого въ спѣшномъ порядкѣ организовать мелкую земскую единицу. Опасаясь, что вопросъ о передѣлахъ вызоветъ тренія на мѣстахъ, затянеть осуществленіе реформы и усилитъ анархію, большинство собранія признало возможнымъ немедленно же, безъ передѣловъ, организовать мелкія земскія единицы по всѣмъ 39 сельскимъ обществамъ уѣзда. Было отвергнуто также предложеніе о выдѣленіи Боржомскаго, Михайловскаго и части Гомскаго района въ отдѣльный уѣздъ. Города Гори, Цхинвали, Михайлово и Боржомъ, имѣющіе городскія самоуправленія, будутъ разсматриваться какъ отдѣльныя мелкія земскія единицы.

Собрание поручило Управѣ провести въ жизнь это постановленіе. Въ помощь Управѣ избрана комиссія въ составѣ 8 членовъ, по одному представителю отъ каждаго ройона.

Управа совмѣстно съ названной комиссіей назначитъ председателей избирательныхъ комиссій для каждой земской единицы. Предсѣдателямъ поручается составить избирательныя комиссіи и дополнить списки избирателей. Въ нѣкоторыхъ сельскихъ обществахъ, особенно въ горныхъ районахъ, предполагается создать нѣсколько избирательныхъ участковъ.

Земское собраніе волостного (сельскаго) земства будетъ состоять изъ 20 гласныхъ. Составъ управы не опредѣленъ.

Уѣздное земское собраніе вынесло пожеланіе о томъ, чтобы при выборахъ въ волостныя земства составлялись чисто дѣловые списки.

На 15 декабря назначено совѣщаніе комиссіи по выборамъ, на которомъ будетъ установленъ день выборовъ по районамъ. Во всякомъ случаѣ выборы должны быть произведены въ періодъ отъ 10-го до 27-го декабря.

Предсѣдателемъ земской управы избранъ М. Ахаладзе, замѣстителемъ его Р. Гагуа; члены управы—Г. Гаглаевъ, З. Джаваховъ, Ф. Егнаташвили, П. Ефремидзе и Д. Меликадзе. Всѣмъ членамъ управы, какъ и предсѣдателю земскаго собранія назначенъ окладъ въ 1200 р. въ мѣсяць.

Слѣдующая сессія земскаго собранія должна была, согласно принятому рѣшенію, открыться 2 января, но по всей вѣроятности собраніе будетъ отложено, т. к. въ началѣ января предполагается краевой земскій сѣздъ.

Пользованіемъ лѣсомъ. Горійская Земская Управа вошла въ контактъ съ уѣзднымъ лѣснымъ ревизоромъ для совмѣстной организаціи охраны лѣса и борьбы съ хищеніями и рубкой лѣса. Принимаются мѣры къ урегулированію дѣла выдачи разрѣшеній на рубку лѣса.

По предложенію Земской Управы уѣздный лѣсной ревизоръ, И. Зактрегеръ обѣщаль производить выдачу билетовъ на право рубки не только въ г. Гори, но и на мѣстахъ, въ опредѣленныхъ пунктахъ Цхинвальскаго, Карельскаго и Ахалкалакскаго районовъ. Этимъ населеніе будетъ избавлено отъ необходимости всякій разъ ѣздить въ Гори для полученія разрѣшенія на рубку.

Лѣсъ выдается населенію по слѣдующей цѣнѣ:

для продажи	44 р. куб. саж.
для личнаго потребленія	25 р. куб. саж.
хворостъ	11 р. куб. саж.

Безплатная выдача лѣса прекращена окончательно.

Сенакская земская управа.

Предсѣдателемъ Сенакской земской управы состоитъ І. Салакаа, членами—А. Кавтарадзе, А. Пичхая и Г. Уекашвили. На должность секретаря управы приглашенъ Г. Канкава.

Земскія предпріятія. Сенакская земская управа постановила организовать собственныя плотнично-столярныя и слесарныя мастерскія для обслуживанія нуждъ земства. Для этой же цѣли предполагается заарендовать какой-нибудь лѣсопильный заводъ.

Земство создаетъ также небольшія показательныя мастерскія для обработки шедка и шерсти.

Попудный сборъ. При составленіи приходной смѣты на 1919 г. Сенакская земская управа предусмотрѣла введеніе попуднаго сбора.

Приемъ имущества. Сенаксая земская управа приняла въ свое вѣдѣніе всѣ земскія и министерскія школы въ уѣздѣ.

Принята также больница въ Абашѣ на 20 кроватей.

Членъ управы Кавтарадзе командированъ въ Тифлисъ для приѣмки аптечныхъ товаровъ изъ склада Комитета Снабженія.

Транспортныя предпріятія земства. Сенакское земство организовало автомобильное сообщеніе между Абашой и Бакдой. Въ ближайшемъ будущемъ, послѣ расчистки дороги автомобиль будетъ ходить и дальше—до Наогалеви.

Несмотря на краткій срокъ существованія этого предпріятія, оно ежедневно даетъ земству сравнительно крупный доходъ.

Для борьбы съ разыгравшимися аппетитами частныхъ предпринимателей земская управа пустила земскій дилижансъ между Ново-Сенаки и Накалаевн. Наладить тутъ автомобильное сообщеніе невозможно въ виду очень сквернаго состоянія мостовъ.

Выборы въ мелкія земскія единицы. Въ Сенакскомъ уѣздѣ съ 10 января начались выборы въ мелкія земскія единицы. Въ нѣкоторыхъ обществахъ выборы уже закончены.

Новыя фуніціи земства. Правленіе Сенакскаго уѣзднаго земства уже приняло въ свое вѣдѣніе мѣстное земельное управленіе. Съ этихъ поръ управленіе земельными дѣлами и проведеніе въ жизнь аграрной реформы правленіе земства беретъ въ свои руки. Уже приступлено къ приѣму вѣдомства народнаго просвѣщенія и съ этой цѣлью правленіе послало своего представителя въ Шоти къ наблюдателю 4-го района для принятія отъ него дѣлъ.

Кутаиское земство.

Кутаиская земская управа приступаетъ, послѣ переговоровъ съ инж. Свищевскимъ, къ выработкѣ плана жел. дороги Хони—Самгреди.

17 января открылась 2-я земская сессія, въ присутствіи 30 гласныхъ; порядокъ дня: выборы комиссіи; смѣта на 1918 г. и на 1919 г. мелкая земск. единица; хонск. жел. дорога; выборы мировыхъ судей; автомобильное сообщеніе и текущ. вопросы. Выборы слѣд. комиссій: ревизіонная, бюджетная, бюджетно-финансовая, администрат., мед.-санитарн., ветеринарная, агрономич., техническ., юридическая, школьная и комис. по постройкѣ хонск. жел. дорогъ.

Кутаиская зем. управа принимаетъ въ свое вѣдѣніе земельныя комитеты со всѣмъ дѣлопроизводствомъ.

Земское собраніе Рачинскаго уѣзда.

Въ мѣстности Они состоялось первое уѣздное земское собраніе Рачинскаго уѣзда. Во земскую управу избраны—Лобжанидзе, Тобеджишвили, Биджашвили и Джапаридзе.

Земскіе выборы въ Ахалцихскомъ и Ахалкалакскомъ уѣздахъ. Распоряженіемъ министра внутреннихъ дѣлъ отъ 3 января 1919 г. главному инструктору по введенію земства къ Грузіи предложено организовать земскіе выборы въ Ахалцихскомъ и Ахалкалакскомъ уѣздахъ. Руководство выборами возложено на Л. Рухадзе.

Зугдидское уѣздное земство.

Предсѣд. уѣздн. управы избранъ Л. Шенгелая, членами: Н. Беридзе, К. Кавжарадзе, Л. Кодуа и Ш. Дадіани.

Управа организовала летучій мед.—санит. отрядъ для борьбы съ эпидеміями.

Управа предполагаетъ устроить мировые участки въ 6 мѣстахъ уѣзда.

Сигнахская земская управа.

Предсѣдателемъ Сигнахской земской Управы состоитъ г. Климіевъ. Онъ не завѣдуетъ никакимъ специальнымъ отдѣломъ.

Завѣдываніе продовольственнымъ, агрономическимъ и ветеринарнымъ отдѣлами возложено на гл. Управы Кринашвили, отдѣломъ аграрныхъ реформъ—на Р. Ахметелашвили, отдѣлами народнаго просвѣщенія и здравоохраненія—на М. Ахметелашвили, отдѣломъ почты и телеграфа и дорожнымъ—на Г. Беравнишвили, финансовымъ отдѣломъ—на Мчедлишвили, завѣд. отдѣл. мелкой земской единицы и временныя функціи секретаря—на чл. Управы Каричашвили.

Управой нынѣ вырабатывается прихода-расходная сѣта уѣзднаго земства.

Ветеринарная помощь. Сигнахской Земской Управой выработана расходная сѣта по отдѣлу ветеринаріи.

Она исчисляется въ суммѣ около 140 тыс. руб.

Поступленіе земскихъ налоговъ Въ Сигнахскомъ уѣздѣ земскіе налоги за послѣднее время стали поступать очень интенсивно. За ноябрь мѣсяць поступило налоговъ на сумму около полумилліона,

въ то время какъ въ прошломъ году налоги не вносились совсѣмъ. Теперь въ казначейство ежедневно поступаютъ налоги.

Почта въ Сигнахскомъ уѣздѣ. Сигнахское земство взяло на себя организацію земской почты. До сихъ поръ почта провозилась въ Сигнахъ только 2 раза въ недѣлю, теперь она будетъ проводиться ежедневно. Постановлено въ теченіе 1919 года наладить земскую почту во всѣхъ наиболѣе крупныхъ пунктахъ уѣзда.

Въ ближайшемъ будущемъ будетъ наложено почтовое сообщеніе съ Царскими Колодцами.

Сигнахское уѣздное земство установило спеціальнѣй сборъ съ табака въ размѣрѣ 5 руб. съ пуда. Оно проектируетъ обложеніе вина и спирта дополнительнымъ 20%-нымъ земскимъ акцизомъ.

Душетское земство.

На состоявшемся 8 декабря частномъ совѣщаніи гласныхъ присутствовало 18 гл. изъ общаго числа 23. Обсуждался вопросъ о составѣ управы. Были намѣчены докладчики по отдѣльнымъ вопросамъ.

Первое земское собраніе постановлено созвать 22-го декабря.

Въ Лечхумскомъ и Тонетскомъ уѣздахъ выборы гласныхъ назначены на 15-ое декабря.

Въ Сухумскоиѣ округѣ приступлено къ работамъ по подготовкѣ выборовъ въ земство.

Правленіе профессиональнаго союза врачей Грузинской Республики проситъ всѣхъ врачей, проживающихъ на территоріи Республики, записаться въ члены союза. Членскій взносъ, 30 руб. въ годъ, можно направить по слѣдующимъ адресамъ. 1) Предс. союза, И. Еліашвили, Саперная № 11. 2) Тов. предс. А. Магалашвили. Коргановская № 12. 3) Секретарю І. Ломаури, Ксеніевская № 10.

Издатель: Глав. Комит. Союза Гор. Респ. Грузин.

Редакціонная Коллегія:

Чл. Ком. С. Робакидзе.
А. Бритнева.
М. Смирновъ.

Отдѣль Народнаго Образованія

Союза Городовъ Республики Грузіи

заготовилъ нѣскольکو десятковъ тысячъ

ТЕТРАДЕЙ

Городскія и Земскія самоуправленія могутъ выписать ихъ для своихъ школъ изъ склада (Армянскій базаръ, 6, Телефонъ 7—31).

ТЕТРАДИ 1, 2 и 3 ступеней для прямого письма.

ЦѢНА ТЕТРАДЕЙ въ складѣ 40 коп. штука.

Принимается подписка на 1919 годъ
НА ГАЗЕТУ

„БОРЬБА“

Органъ Центрального Комитета Соціалъ-Демократическ. и Рабочей партіи Грузіи.

Адресъ редакціи: Ермоловская, 9; тел. 3-61. Адресъ конторы: Дворцовая пл., пас. Тамамшева прот штаба; тел. 18-05.

Приемъ у секретаря редакція: отъ 11—1 дня. Контора открыта: отъ 9—2 ч. дня и 6—8 ч. в.

Подписная плата

На одинъ мѣсяць . . . 12 руб.
Отдѣльный номеръ . . . 80 к.

За перемѣну адреса.

Иногородняго . . . 50 к.
Городского на городской . . . 50 к.

Плата за объявленія:

Впереди текста строка летита 1 р.
Позади текста . . . 80 к.
При повторныхъ объявленіяхъ скид.
Для социалст. партій, соед. орган.,
профес. демокр. орган. лицъ, ищущихъ труда 50% скидка.—

მიიღება ხალის მოწერა 1919 წლისათვის

საქართველოს მოქმედ სოციალისტ-რევოლუციონერთა
პარტიის ცენტრალურ კომიტეტის ღრგანო

გაზეთ „**შრომა**“ -⁹⁶

მისამართი: ბარონის ქუჩა № 16.

ყოველდღიური საზღვარგარეთი, საეკონომიკო და
საღიგობრობის გაზეთი

„საქართველო“

1919 წელი — წელიწადი მეხუთე — 1919 წელი

მორიგ მასალის გარდა გაზეთში დაიბეჭდება **ჟანალ ბარონის**
დიდი ისტორიული რომანი

„ბროზა ჯამბუჭი“

გაზეთის ჟანი: წლით — 150 მან., ნახევარი წლით — 75 მან.,
სამი თვით — 40 მან., ერთი თვით (მხოლოდ თბილისში) — 15 მან.

ხელის მომწერს, რომელიც გაზეთის ფასს გარდა კიდევ 10 მანეთს
შემოიტანს, მიეცემა წლის ბოლომდე **გარონში ჰიმოძის** წიგნი

პროკურული ენერგია

მისამართი: თბილისი, სასახლის ქუჩა, № 5, ქართული ქარვასლა.

ფოსტის მისამართი: თბილისი, ფოსტის ყუთი № 76.

ტელეგ. მისამართი: თბილისი „საქართველო“. ტელ. 15-73.

კანტორა ღია დღის 9—3 საათამდე

5 145 ე
1919

ძთავრობის მოამბე, უოველდღიური გახეთი

„საქართველოს რესპუბლიკა“

მიიღება ხელის მოწერა 1919 წლისათვის.

ხელის მოწერის ფასი: ერთი წლით — 120 მან., ნახევარი
წლით — 60 მან. ერთი თვით — 10 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 50 კაპ. სავალდებულო განცხადებანი
დადგენილი ნიხრით, კერძო განცხადებანი შეთანხმებით. გაზეთზე
ხელის მოწერა მიიღება დილის 10 — 3 საათამდე. ბარონის ქუჩა,
№ 6, ტელეფონი 1 — 82.

უოველ-კვირული ჟურნალი

„რესპუბლიკის ჯარი“

(სამხედრო სამინისტროს განკარგულებათა კრებულდ სამეცნიერო და სა-
ლიტერ. განყოფილებით).

ამიერიდან გამოდის გადიდებული ფორმატით და განახ-
ლებული რედაქციით.

ჟურნალი მთელი წლით ეღირება — 80 მან., ნახევარი წლით
45 მან., ცალკე ნომერი — 2 მან.

ჟურნალისთვის ყოველგვარი მასალები უნდა გამოიგზავნოს შემდეგი მისა-
მართით: ბარონის (კალოუბნის) ქუჩა, ოფიციალურ გაზეთ „საქართველოს
რესპუბლიკის“ რედაქცია, — ჟურნალ „რესპუბლიკის ჯარისთვის.“ ჟურნალის
„რესპუბლიკის ჯარის“ სარედაქციო საქმეების შესახებ მოლაპარაკება
შეიძლება უოველ-დღე, გარდა უქმეებისა, 1 — 3 საათამდე. ჟურნალის კან-
ტორა. ღიაა 10 — 3 საათამდე.

სტამბა ქალაქთა კავშირისა, პუშკინის ქუჩა, № 3.